28-29 Ocak 1921'i Unutma

MUSTAFA SUPHİ VE YOLDAŞLARI

güncel yayınlar

Birinci Basım :
KIZIL ŞARK MATBAASI
Moskova, 1923

İkinci Basım :
COODIFF s. c.
Brüksel, 1974 - 75

Üçüncü Basım :
GÜNCEL YAYINLAR
İstanbul, 1977

Dizgi Baskı :
HİLÂL MATB. KOLL. ŞTİ.

Cilt :
NUMUNE MÜCELLİTHANESİ

hazırlayan:
İNFO TÜRK AJANSI

MUSTAFA SUPHİ VE YOLDAŞLARI

28-29 Ocak 1921 'i Unutma

SUNUŞ

Türkiye devrimci hareketinin seçkin önderlerinden Mustafa Suphi'nin mücadeleli yaşamı ve kavga arkadaşlarıyla birlikte Karadeniz'de katledilmesi, Türkiye tarihinin en karanlık bırakılmış safhalarından biridir.

Bu konuya ışık tutan ilk belgesel eser, 1923 yılında, Mustafa Suphi'nin hayatta kalan yoldaşları tarafından yazılarak Moskova'da:

Bütün Dünya İşçileri Birleşiniz
28 - 29 KANUNUSANİ 1921
Karadeniz Kıyılarında Parçalanan Mustafa Suphi ve Yoldaşlarının İkinci Yıldönümleri

adı altında yayınlanmıştır. Arap harfleriyle dizilmiş bulunan kitap, Moskova'da Lenin Kütüphanesi'nde 3v 15 - 11 - 134 dizi numarasıyla kayıtlıdır.

Bu önemli eser, 41 yıl sonra İnfo-Türk Ajansı tarafından başka belgelerle de zenginleştirilerek 1974 - 75 yıllarında Belçika'da yayınlanmıştır.

1. KİTAP

Bütün Dünya İşçileri Birleşiniz

28-29 KANUNUSANİ 1921

Karadeniz Kıyılarında Parçalanan
Mustafa Suphi Ve Yoldaşlarının
İkinci Yıldönümleri

درتون دنیا ایشتیراکی برلیکی

۲۸-۲۹ کانون ثانی ۱۹۲۱

قاره دهکیز فیلرنده یارهالانان
مصافی صیحی و بولداشلرینك ایکنجی یل دونومی

—— ۱۹۲۲ ——

طبع اولندی: فیرل شهرون مطبعه‌سی

"28-29 KANUNUSANİ 1921" ADLI KİTABIN KAPAĞI
(Kitap hakkında gerekli bilgi arka sayfadadır)

3B 15 II 134
MARX-ENGELS-LENIN INSTITUTE
Y1927 1933

(۱۹۲۲) یلنك ۲۸-۲۹ كانون ثانیسنده (۱۵) تورك قومونیستی تورکیه بورژوازیسی قارا دکیزده بوهدی.. بنا تاریخ، صنف مجادلهسی باریجیلر..
بولداش!

تورك پرولتاریاسنك ایلك شعورلی (۱۵) ثولوسنی اولتیمات... بو کوچوجك کتاب سکا اونارلك ایچارییدن بوینك حیاتی وفکرلرینی آکلاتاجق...
مصطفی صبحی، بالخاصه صوك سنهلرینی بونون آتشپاره پروفاناریلك قورتولوشنه وقف نمس ایتمش صاحلام بر فنا ایدی، بر قومونیستدی.
اونك فکرلری سنك ایچون استعادهلیدر. اونك حیاتی سنك ایچون برتجربهدر.
مصطفی صبحی اسمی، سکا صوك نفسلرینی نام بر قومونیست کبی ویرمن (۱۵) ثولویی خاطرلاتسون.. وهر سنهنك (۲۸-۲۹) کانون ثانیسنده بو کتابی بولداشلرکله برابر اوقو.
بولداش! بز سکا، طوبزون اوکنه پارتیالاوب قارا دکزه آتیلان بو اون بش آرقداشیکی یوق، بوز طانیتمق ایستردك؛ فقط اونلری اولدیرلر، اونلرك بادکارلرینی واثرلرینیده برابر یوق ایتدیلر.
بنا صنف مجادلهسی عین زمانده مفکوره مجادلهسیدر. فقط بزه بولداش آمیقلانمیورز.
بولداش! بو اون بش ثولو بزم ایچون نهایت اون بش اسمز قومو. نیصفر؛ و سن بو اسمز ثولولری دنیانك هر داعنده، هر کوشهسنده، هر دکیزنده بولورسك! بو اسمز ثولولرك اسماری، جسلری، رنکلری ودیللری بزم ایچون هیچدر.. بز هر یاشایان ایشچی قدر، هر اولن قومونیستیده

Bütün Dünya İşçileri Birleşiniz
28-29 KANUNUSANİ 1921
Karadeniz Kıyılarında Parçalanan Mustafa Suphi
Ve Yoldaşlarının İkinci Yıldönümleri
(1923 yılında Moskova'da "Kızıl Şark" Matbaasında basılmıştır. Lenin Kütüphanesi'nde, 3v 15-11-134 dizi numarasıyla kayıtlıdır)

BAŞLARKEN

«1921 yılının 28 - 29 Kanunusani»sinde 15 Türk komünistini Türkiye burjuvazisi Karadeniz'de boğdu. Tarih sınıfı mücadelesi tarihidir.

Yoldaş!

Türk proletaryasının ilk şuurlu 15 ölüsünü unutma!

Bu küçücük kitap sana onların içlerinden birinin hayatını ve fikirlerini anlatacaktır.

Mustafa Suphi, bilhassa son senelerinde bütün ateşiyle proletaryanın kurtuluşuna vakfınefs etmiş sağlam bir kafa idi. Bir komünist idi.

Onun fikirleri senin için istifadelidir. Onun hayatı senin için bir tecrübedir.

Mustafa Suphi ismi, sana son nefeslerini tam bir komünist gibi veren 15 ölüyü hatırlatsın. Ve her senenin 28 - 29 Kanunusani'sinde bu kitabı yoldaşlarınla beraber oku.

Yoldaş! Biz sana Trabzon önünde parçalanıp Karadeniz'e atılan 15 arkadaşı birer birer tanıtmak isterdik; fakat onları öldürenler, onların yadigârlarını da, eserlerini de beraberlerinde yokettiler.

Sınıf mücadelesi aynı zamanda mefkure mücadelesidir. Fakat biz bundan acıklanmıyoruz.

Yoldaş! Bu 15 ölü bizim için nihayet 15 isimsiz komünisttir; ve sen bu isimsiz ölüleri dünyanın her dağında, her köşesinde, her denizinde bulursun! Bu isimsiz ölülerin isimleri, cisimleri, renkleri ve dilleri bizim için hiçtir. Biz her yaşayan işçi kadar, her ölen komünisti de farksız tanıyoruz. Çünkü biz ayrılıksız, sınıfsız bir cemiyet yaratmak istiyoruz.

Yoldaş! İnkılâp uğrunda ölülerimiz arttıkça saflarımızı sıklaştıralım.

Yaşasın genç, müteşekkil, muktedir proleter kitleleri!

Yaşasın Komünist Fırkası!

Biz Suphi'nin yürüdüğü yoldan yürüyoruz.

28 - 29 Kanunusani 1921 tarihi, Türkiye proletaryasının acıklı ve matemengiz bir günüdür.

Yarın biz İstanbul'u Türkiye proleterinin kızıl payitahtı yapacağız!

TAHRİR HEYETİ

1. Bölüm

MUSTAFA SUPHİ

• MUSTAFA SUPHİ YOLDAŞ'IN TERCÜMEİ HALİ VE SİYASİ ŞAHSİYETİ HAKKINDA MUHTASAR MALUMAT

Türkiye Komünist Teşkilâtı'nın en kıymettar, en faal birinci âmili olan Mustafa Suphi Yoldaş'ın ziyaı ebedisi, Türkiye amele ve köylüsü için cüda matemengiz bir vakıai müessifedir.

Lâkin ahenîn bir mefkure ile onun takip ettiği yolda, devasa adımlarla ilerlemek için ilmen hazırlanmakta olan bizler, katiyyen meyus ve müteessir değiliz, bilakis kendimizde daha yüksek bir metanet buluyoruz.

* * *

Mustafa Suphi Yoldaş kimdi?

Mustafa Suphi Yoldaş, 1883 senesinde Trabzon Vilâyeti'ne tabi Giresun Kazası'nda doğmuştur.

Elan berhayat olan pederi valiliklerde bulunmuş Ali Rıza Bey'dir. Validesi Samsun Sancağı Belediye Reisi Esbakı Halil Hilmi Efendi'nin kerimesi Memnune Hanım'dır. Pederinin memuriyeti dolayısıyla tahsili iptidaiyesini Kudüs ve Şam'da ikmal etmiştir.

Tahsili idadisini Erzurum'da, tahsili âlisini İstanbul Mektebi Hukuk'ta itmam ile tevsii malumat için devri sabıkta Avrupa'ya giderek Paris Ulumu Siyasiye Mektebi'nde ikmal etmiştir.

Paris'te Ulumu Siyasiye Mektebi'ni ikmalden sonra şahadetname almak için tertibi meşrutu (tez) «Türkiye İtibarı Zırai Teşkilâtı'nın Hal ve İstikbali» mevzuu üzerinde ilmi bir surette tetkik ederek takdim eylediğinden, tez jüri heyetince mazharı kabul olmuştur. Hatta mezkûr tez 1911 senesinde Fransa'nın «Cenup İtibarı Zırai» Kongresi'nce nazarı dikkat ve mülahazaya alınmış ve muahharen Roma Beynelmilel Enstitüsü celsesinde kıraat ve risalei muvakkateye dercedilmiştir.

Siyasi Şahsiyeti

Yoldaş Avrupa'da tahsilde bulunduğu müddetçe Tanin muhabirliğini ifa ediyor, hem de Paris'in amele teşkilâtları, sendikaları, vs.'yi tetkik ederek inkılâpçı bir genç, malumatlı bir sosyolog olarak hatırlanıyordu.

1908 İnkılâbı'ndan sonra Türkiye'ye avdet eden yoldaşımız, Tanin, Serveti Fünun ve Hak gazetelerine muaveneti tahririyede bulunmuş, son zamanlarda Ticaret Mektebi Âlisi'nde «Malumatı Hukukiye», Darülmu-

allimini Âliye ve Mektebi Sultani'de «ilmi iktisat» hocalığı yapmıştır.

Sorbonne Darülfununu Profesörü Bugle'nin «İlmî İçtimaî Nedir» isimli kitabını tercüme ve Vazifei Temeddün ismindeki kitabı da telif eylemiştir.

1912'de «Millî Meşrutiyetperver Fırkası»nı tesis maksadıyla İfham Gazetesi'ni çıkarmaya başlamıştır ki, bu tarih İttihatçılar ile mücadelesinin başlangıcıdır.

1913 senesinde İstanbul'da Mahmut Şevket Paşanın katli meselesinden sonra en yakın dostu olan Ferit Bey'le* Sinop'a nefyedilmişti. Sinop'tan kayıkla firar ederek Rusya'ya geldi. Harp zamanında düveli muhasıma tebası addedilerek Çar Hükümeti tarafından Kaluga Vilâyeti'ne nefyedilmiştir. Suphi Yoldaş esarette hayatın bütün lezaizinden mahrum olduğu halde zerre kadar müteessir olmayarak bilaücret etrafındaki Türk amele ve köylü esirlerine muntazam ders veriyor ve onların terbiyei içtimailerine hizmet ediyor ve bu amele kitlesinde esaslı olarak kapital ve onun çirkinliklerine karşı ilk isyan ve nefret hissini uyandırıyordu; bunun için Türkiye'de asırlardan beri derebeylik bakayası olan hükümeti müstebitenin ve son zamanlarda da kapitalizmin tahakküm ve mezalimi altında inleyerek hayatı içtimainin en karanlık köşelerine saadeti hayatı gösterecek sosyalizm çerağından mahrum, sınıf ve anın taksimatı ile istismar eden ve ideleri tefrik edememek cehaletine mahkûm Türk mazlumlarını ilk ikaz Suphi'ye aittir.

Almanların Polonya'dan ilerlemeleri neticesi Türk esirlerle beraber Kaluga Vilâyeti'nden Ural Vilâyeti'ne teb'id edilen Suphi orada da aynı maksatla aç ve çıp-

*) Trabzon Faciası zamanında Ferit Bey Millet Meclisi azası ve Maliye Vekili'ydi.

lak Türk esirlerini teşkilâtlandırmış ve onlarla beraber kendisi taş taşımak, toprak kazmak vs. gibi en yorucu ve ağır işlere iştirak ederek kapitalin, harpten doğan gaddarlığın ağırlık ve zulmünü kendi hayatında da bütün acılığıyla tatmış ve binlere baliğ olan Türk köylüsü ve ameleleri arasında ilmi, siyasi, içtimai hazırlıklardan da geri durmamıştır.

Suphi, esaret hayatında bütün kapitalin köpekleri olan emperyalistlerin, sahte sosyalist ve milliyetçilerin Yirminci Asır'da medeniyet maskesi altında oynadıkları kanlı komedyalarını, bütün proleter âlemine karşı hesapsız ihanetlerini teşhir için yazmış olduğu pek değerli eserini maalesef neşre muvaffak olamamıştır.°

Teşrinievvel İnkılâbı'ndan sonra Suphi Moskova'ya gelerek Rusya Komünist Fırkası ile temas, Tatar ve Başkırt inkılâpçıları ile teşriki mesai ederek «Yeni Dünya» namı altında ilk Türk komünist gazetesini neşre başlamıştır.

1918 senesinde Moskova Müslüman Komiserliği binasında yirmiyi mütecaviz Türk amele ve köylülerinden müntehap delegelerle, Merkezi Rus Komünist Fırkası'nın, Müslüman komünistlerinin, Müslüman Sosyalistleri Komitesi'nin, İdil - Ural Tatar ve Başkırtlarının vekilleri, Petrograt, Moskova gazete muhabirleri mevcut olduğu halde, Türk Sol Sosyalistleri'nin Birinci Kongresi'ni açmış ve bilâhare bu kongre de Türk Komünist teşkilâtlarını doğurmuştur.

Rusya'nın mevakıı muhtelifesindeki askerî ve mül-

°) Bu eser Denikin'in Kırım'ı işgali arifesinde Kırmızı Ordu ile Odesa'ya giden Suphi tarafından Osman namında yerli bir yoldaşa muhafaza edilmek üzere bırakılmıştı. Maalesef bu genç de bu de bu eseri yakmaya mecbur olmuştu.

kî Türk esirlerini ve bahusus Şark milletlerini ikaz ve içtimai inkılâbı onlara telkin için Moskova, Kazan, Samara, Saratuf, Rezan, Esterhan şehirlerinde Türk komünist teşkilâtları vücuda getirmiş ve 1919 senesinde bu teşkilâtlar tarafından Üçüncü Beynelmilel'in Birinci Kongresi'ne delege intihap edilmiştir.

Müteakiben Türk komünist teşkilâtının Türkiye'ye yakın olmasını temin emeliyle gazete ve muvakkat merkezle Kırım'a hareket ve orada icraı faaliyet etmeye başladı.

Denikin'in Kırım'a hücumu üzerine tekrar Odesa'ya hareket etti.

O zaman idi ki, Moskova Ajansı'nın Forski'den aldığı malumata müsteniden Suphi'nin Kırım'da İngilizler tarafından derdest ve salben idam edildiğini ilân edişi bütün yoldaşlarını matemlere garketmiş ve bilâhare bu haberin yalan olduğu tahakkuk eylemişti.

İngilizlerin İstanbul'u işgallerinden sonra Anadolu'ya başlayan taarruzları durdurmak ve Türkiye'yi Antanta'nın siyasi ve iktisadi istilâsından kurtarmak üzere teşekkül eden Millet Meclisi Hükümeti'ne hem yardım etmek, hem de içtimai hazırlıkta bulunmak üzere Türkistan ve İran tarikiyle Türkiye'ye hareket ettiyse de, hasbelicap İlyava Yoldaş'ın gösterdiği lüzum üzerine Türkistan'da kalarak bir taraftan «Yeni Dünya» Gazetesi'ni neşr ve diğer taraftan da teşkilâta germi vererek «Beynelmilel Şark Şûrası»nı tesis eylemiş ve Şark Cephesi Kumandanlığı nezdinde Türk kızıl askerlerinden bir fırka teşkiline muvaffak olmuştur.

1920 senesinde Azerbaycan'daki inkılâp dolayısıyla Baku'ya nakli faaliyet ederek, Baku Komitesi nezdinde bir Türk Komünist Şubesi'ni açmış ve siyasi bir mektep küşad ile 100'e yakın Türk komünistleri yetiş-

tirmiştir. Üç ay zarfında Türkiye ve Rusya'da vücuda getirdiği 15 kadar teşkilâttan gelen 32 kati ve 42 istişari reye malik, ki ceman 74 delege ile 1920 senesinin 10 Eylül'ünde Baku ve Umumi Türk Komünistler Kongresi'ni açmaya muvaffak olmuş ve tanzim ettiği Türkiye Komünist Fırkası Program ve Nizamnamesi'nin layihası kongre tarafından müzakere ve kabul olunmuştur.

Telif ve tercüme gibi ilmi teşvikata ehemmiyet vererek teşkil eylediği Telif ve Tercüme Şubesi vasıtasıyla 20'ye yakın esası sosyalizme ait kitaplar ihzar ve bunların 8'ini neşr ve Türkiye'ye sevkeylemiştir.

1921 senesinin Kanunuevveli'nde Anadolu Millet Meclisi Hükümeti'nin bilvasıta daveti üzerine Türkiye Komünist Fırkası Heyeti Merkeziyesi azalarından Ethem Nejat, Hilmi oğlu Hakkı vs. 20'ye yakın arkadaşlarla Anadolu'ya hareket eylemiş ve ilk vasıl olduğu Kars şehrinde hükümet tarafından riyakârane âlâyişle karşılanmıştı. Heyhat ki Kars'tan sonra yollarda, şehirlerde bililtizam envai adide taarruz ve tecavüze maruz kalmış ve avdeti için arkadaşlarının ricalarını red ve inkılâp uğrunda değil hakareti, ölümü bile hiç gördüğünü beyan ederek yoluna devam eylemiştir. Trabzon'a vürudu arifesinde Suphi'nin gerek şahsi, gerekse siyasi muarızları aleyhinde büyük mikyasta teşvikatta bulunuyor ve efkârı umumiyeyi aynı maksatla hazırlıyorlardı.

Arkadaşlarıyla Trabzon'a vürud ettiği gün şehre meni dühulleri esbabı izhar edilmiş ve evvelce hazır edilen motorlara bindirilerek denize gönderilmişlerdi ve 14 arkadaşıyla yoldaşımız Mustafa Suphi bundan iki sene mukaddem, yani 1921 senesi 28 Kanunusani gecesi süngü ve kurşunlarla öldürülerek denize atılmışlardır.

Mustafa Suphi Yoldaş'ın ölümü şüphesiz inkılâp namına çok acıklı bir ziyadır. Fakat geride kalan Türk komünistlerine inkılâba giden yolları pek iyi göstermiştir. Bizler onun ölümü karşısında fütur değil, cesaret ve iman duyar, açtığı yoldan gideriz.

ALİ YAZICI

• 28 KANUNUSANİ

— Ta ta aa ta ta Ha ta tta ta
Tarih
sınıf-ların
mücadelesidir.

*

— 1921
Kanunusani 28
— Karadeniz
— Burjuvazi
— Biz
— On beş kasap çengelinde sallanan
On beş kesik baş
— On beş arkadaş
— Yoldaş

Bunların sen
isimlerini aklında tutma
fakat
28 kanunusaniyi unutma!

*

— «Siyah gece
«Beyaz kar
«Rüzgâr
«Rüzgâr».
— Trabzon'dan bir motor açılıyor
— Sa-hil-de ka-la-ba-lık!
— Motoru taşlıyorlar
— Son perdeye başlıyorlar!
— Burjuva Kemalin omuzuna binmiş
Kemal kumandanın kordonuna
Kumandan kâhyanın cebine inmiş
Kâhya adamlarının donuna
— Uluyorlar
— hav... hav... hak... tü
— Yoldaş unutma bunu
Burjuvazi
ne zaman aldatsa bizi
böyle haykırır:
— hav... hav... hak... tü
— Gördün mü ikinci motörü?
— İçinde kim var?
— Arkalarından gidiyorlar.
— İkinci motor birinciye yetişti
— Bordaları bitişti
— Motörler sarsılıyor
— Dalgalar sallıyor
Sallıyor dalgalar.

— Hayır
iki motörde iki sınıf çarpışıyor.
— Biz
Onlar!
— Biz silahsız
Onlar kamalı
— tırnaklarımız
— Kavga son nefese kadar
— Kavga
— Dişlerimiz ellerini kemiriyor
— Kamanın ucu giriyor
— girdi...
— Yoldaşlar, ey!
artık lüzum yok fazla söze:
Bakın göz göze
— Karadeniz
On beş kare açtı göğsünü,
On beş kere örtüldü.
On beşlerin hepsi
Bir komünist gibi öldü.

NAZIM HİKMET

Moskova, 1923

• MUSTAFA SUPHİ BEŞ SENE EVVEL MOSKOVA'DA

Wilhelm Ordusu Petersburg'u tehdit etmeye başladığı sıralarda Merkez İslâm Komiserliği de, diğer bütün merkez şûra müesseseleriyle birlikte 18 Kanunusani 1918 senesinde Moskova'ya gelmişti.

Bizim Moskova'ya hicretimizden kaç hafta geçmiştir, iyi hatırlamıyorum, fakat takriben Şubat nihayetlerinde veyahut Mart iptidalarında olacak, komiserliğe iki adam gelmişti.

Yoldaşlardan Vahyidof ve İbrahimof dairede mevcut değillerdi. Ben yalnız oturuyordum. Oldukça temiz giyinmiş, takriben 33 - 35 yaşlarında uzunca boylu, gözlük takınmış esmerce biri bana müracaat ederek:

— İslâm Komiseri siz misiniz? diye sordu.

— Evet, birisi benim, dedim.

Gösterilen yere oturmadan evvel kendisini ve yoldaşını takdim etti:

— Mustafa Suphi, arkadaş Avusturya zabitanından Bosnalı Ethem Belbeloviç.

Arkadaş, sarışın, kısaca boylu, yarı askerî elbisedeydi. Konuşmaya başladık. Mustafa Suphi, kendilerini tanıttı. Suphi sivil esiri harb sıfatıyla Uralski Eyaleti'nde amele olarak çalışmış, fakat Teşrinisani İnkılâbı'ndan sonra o da Rusya'daki bütün esirler gibi o vaziyetten kurtulabilmişti. Şimdi de Moskova'ya inkılâp için çalışmaya geldiğini söyledi.

Suphi, İslâm Komiserliği nezdinde bir Türk Şubesi tesis ederek gazete neşretmenin mümkün olup olmadığını ve bu hususta bizim fikrimizin ne merkezde olacağını anlamak istedi.

Birkaç dakika zarfında biz tamamen anlaştık ve yakın yoldaş olduk. Suphi'nin fikrini İslâm Komiserliği'nin tasvip edeceğini ve elinden gelen yardımı esirgemeyeceğini beyan ettim. Suphi her ne kadar az çok rusça konuşabiliyorduysa da, benimle türkçe konuşabilmesinden ve musahabemizin çok samimi olmasından memnuniyetini gizlemiyor, seviniyordu.

Vahyidof ile karşı karşıya geldiler. O da tasvip etti.

Suphi ile birlikte birkaç defa Stalin Yoldaş'ın nezdine giderek Türkçe gazete neşretme meselesini müzakere ettik. Az zaman sonra «Yeni Dünya» Gazetesi intişara başladı.

Türk dilinde ilk defa komünist gazetesi şu tarikle Moskova'da vücuda getirildi.

İslâm Komiseri ve Yoldaş Stalin yalnız Suphi'yi tanıyor ve ona emniyet ediyorlardı. Bu sebepten Türk Şubesi ve Yeni Dünya hep Suphi'nin şahsına emniyet ve itimaddan dolayı vücuda gelmiş ve onun şahsı ile kaimdi. Zaten bunda ruh veren yalnız o idi. Kendisinin ilmi, kuvvei nutkiyesi ve kalemi pek yüksek oldu-

ğu gibi, faaliyeti, ciddiyeti, azmi ve inkılâpçılığı ile diğer arkadaşlarından temayüz ediyordu.

Suphi, bütün eski hayata düşman olduğu gibi, İttihatçıları da hiç beğenmezdi. Bir gün İttihatçılar hakkında uzun uzadıya pek ciddi surette hiddetle beyanı mütalaada bulundu. İttihatçıların rüesasını istihzai kelimelerle yadetti.

Suphi Baku'da ve Kars'ta

1920 senesi güz aylarında Suphi'ye Baku'da tesadüf ettim. O pek az değişmişti. Teşkilâtı büyümüş, arkadaşları çoğalmıştı.

Suphi Türkiye'ye gitmek fikriyle hastalanmış, fakat bir parça tereddüt ediyordu.

Kemal tarafından benim mevkufiyetim ve Türkiye'den nefyolunmam meselesi onun tereddüdünü daha da artırdı.

Fakat «ben Kâzım Karabekir Paşa ile muhabere ediyorum, o beni davet ediyor,» diyordu.

«Türk paşalarını siz bilmiyor değilsiniz. Onların sözüne inanmaya gelmez. Onlar eski kurtlardır,» diye benim tarafımdan edilen itirazdan sonra, «o halde bir parça bekleyelim,» dedi.

Suphi'yi arkadaşlarından birçoğu daima Türkiye'ye gitmek için teşvik etmekte olduğu anlaşılıyordu. Bir ay sonra biz Gümrü'den Baku'ya avdet ettik. Ben Karabekir'i Suphi'ye gayet istidatlı bir asker, pek kurnaz bir diplomat diye tavsif ettim. Fakat yoldaşları Sup-

hi'yi Türkiye'ye gitmeye tamamen ikna etmişler, tarafımdan verilen malumatın ona hiç tesir etmediğini hissettim. Artık Suphi Türkiye'ye gitmek için karar vermişti. Mdıvani tahtı riyasetindeki bizim heyet hareket etti. Bu defa Kars'a, oradan Ankara'ya gidecektik. Suphi ailesi ve bir nice yoldaşı ile bizimle beraber Gümrü'ye ve andan Kars'a geldi. Kars'ta Karabekir ve gerek onun adamları, gerek bizim heyeti, gerek Suphi ve yoldaşlarını tantanalı surette kabul ettiler. Orada birkaç gün kaldık. Kars'ta iken Mdıvani Heyeti ve Suphi ve arkadaşları için Ankara'ya gelmeye Kemal Paşa'dan müsaade geldi. Yalnız benim için seyahat memnu olduğu anlaşıldı. Ben Baku'ya avdet edecek oldum. Bana müsaade edilmediğine Suphi mütessir oldu. Ben Erna müsade edilmediğine Suphi müteessir oldu. Ben Erivan'a gittiğim zaman Suphi ve arkadaşları Erzurum'a seyahat etmek için hazırlık görüyorlardı. Şu tarikle Suphi ile son defa Kars'ta ayrılmıştık...

Moskova: Kanunusani 1923

ŞERİF MANATOF

• MUSTAFA SUPHİ YOLDAŞ VE ANADOLU KOMÜNİSTLERİ

Bugün Türkiye Komünist rehberlerinden Mustafa Suphi öleli iki sene oluyor. Bu münasebetle Türkiye burjuvazisi tarafından oynanılan bu kanlı faciaya tekrar ircaı nazar etmek, «Mustafa Suphi'nin kıymetli hatırası»nı tekrar yadetmek, bir vazifedir.

Rusya Şûralar Cumhuriyeti Şark aksamında çalışan fırka işçilerinin ekserisi onu biliyorlar.

Serlevhamıza bakarak «Mustafa Suphi Yoldaş'ın Anadolu Komünist Partisi, yani Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası ile münasebeti»nden bahsedilecek zannedilmesin. Biz burada, Suphi Yoldaş'ın öldürüldüğü sırada Anadolu Komünist Fırkası'nın vaziyetini kısa birkaç cümle ile anlatmak istiyoruz.

Mustafa Suphi faciasını Türkiye genç burjuvazisi 1921 senesi bidayetlerinde oynadı. Bu esnada Türkiye Büyük Millet Meclisi artık dokuz aylık bir hayata

malik olmuştu. Hâkimiyet tam manasıyla Meclis'in eline geçmişti.

Meclis mahallî isyanları bastırmış, muhalif unsurları tamamen susturmuş, muntazam bir ordu teşkil etmişti. Harici siyasette zahir olmakla beraber dahilî teceddüdat programında daha kökten yenilikler talep etmekte olan «Hafi Türkiye Komünist Partisi»ni inhilal ettirmek için burjuvaların kendi riyaset ve inhisarları altında ve «Resmî Komünist Fırkası» namında sahte bir teşkilât yapılmıştı. Hakiki komünistlerin devamlı mücadelesi neticesinde pek az zamanda foyası meydana çıktı. 1920 senesinin nihayetlerinde hafi Komünist Fırkası resmî olarak «Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkası» namı ile teşekkül etti ve hükümetin harici siyasetine ne kadar müzaheret ettiyse de, daima ciddi takibat ve tazyikata maruz kaldı.

Vaziyeti siyasiye tam bu merkezde iken Avrupa emperyalistleri tarafından Türkiye burjuvazisine anlaşma teklifi vaki oldu. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, sulh esasların konuşmak ve kararlaştırmak için Londra Konferansı'na davet ediliyordu. Avrupa burjuvazisi ile anlaşma lüzumuna kani olan bu genç burjuvazi, Avrupa'daki efendilerin hoşnudisini üzerine celbedebilmek için her iki cephede, Ankara ve Kafkasya'daki Türk komünistlerine karşı kati bir taarruza geçti. Türkiye burjuvazisi zannediyordu ki komünist teşkilâtlarının evrak ve dosyalarını sulh murahhaslarının çantasına koyarak yolladığı takdirde Avrupalı efendiler derhal sulh vereceklerdir.

Fakat bizim genç burjuvalarımız pek yaman gaflet ediyorlar ve aldanıyorlardı. Deste deste komünistleri vahşiyane boğazladıkları halde bile Londra'dan pılıyı pırtıyı toplayıp sürülerek dönmeye mecbur oldular.

İşte Türk işçi ve köylüsünün kurtuluş davasına

karşı hazırlanmış olan bu hıyanet tertibatı her iki komünist gruppasına karşı böyle taarruz yapmıştır. Ankara'da Türk Halk İştirakiyyun Fırkası'nın azaları 11, 27, 28 Kanunusani 1921 tarihlerinde grup grup tevkif olunarak hapishanenin ıslak ve karanlık köşelerine atılırken, diğer taraftan Şark cephesinde Suphi ve arkadaşlarına karşı caniyane bir facia oynanmaya başlanmıştı. Suphi'nin Anadolu'ya dühulünü teşvik eden burjuva acentaları, burjuva uşakları, zahiren Suphi ve arkadaşlarının yüzüne gülmüşler, yoldaşlık etmişler ve alttan alta bu facianın tertibatını ikmal ile meşgul olmuşlardır. Erzurum'da Müdafaayı Hukuk ve Muhafazayı Mukaddesat Cemiyeti, komünizm aleyhinde güya din namına beyannameler çıkarmışlardır. Bu suretle Suphi ve arkadaşlarına cahil halk kitlelerinin taassubunu kabartmışlardır. Suphi ve arkadaşlarını —şüphesiz imha etmek emeliyle— Erzurum'dan Trabzon'a yollamışlar ve Trabzon'da da yanındaki 14 arkadaşlarıyla beraber Anadolu komünistlerinin son grubunun tevkif olunduğu 28 Kanunusani 1921 gününde vahşiyane bir surette parçalayıp denize atmışlardır.

Suphi grubu ve Ankara komünistleri, her ikisi aynı sebepten, yani sınıf mübarezesinin aynen tezahüratından dolayı aynı zamanlarda burjuva taarruzuna maruz kalmışlardır.

Ankara komünistleri hapishane işkenceleri ve kürek cezalarıyla kurtulabildiği halde, Suphi ve arkadaşları grubu, vakitsiz bir surette inkılâp kurbanları sırasına geçmişlerdir.

Komünistler için daima halk kitlesiyle beraber çalışmak ve arkadaş intihabında çok müşkülpesent olmak, sınıf mücadelesi esasını unutmamak, burjuvanın bu mücadelede kullandıkları dolambaçlı yolları daima göz önünde bulundurmak lâzımdır. Türkiye işçi ve köy-

lülerinin kurtuluşları uğrunda ilk tahtı muhakemeye alınmak Ankara Fırkası'na ait olmuşsa, bu gaye uğrunda ilk kurban olmak da Suphi ve arkadaşlarına müyesser olmuştur.

Evet, Suphi ve arkadaşları çok büyük ve tarihî bir şeref kazanmışlar, iftiharla güle güle ölmüşlerdir. Fakat Türkiye emekçileri, kıymettar rehber ve halâskâr larından bir grubu kaybetmişler ve Türkiye burjuvaları da en bîaman düşmanlarının bir kısmından kurtulmuşlardır.

Burjuvaların hareketini sınıf noktainazarından tabiî görürüz. Fakat kıymettar rehberlerinden büyük bir grubunu kaybeden ve pek az samimi rehberlere malik olan Türkiye emekçilerini de vakitsiz ziyalarından dolayı taziye ederiz.

Kanunusani 1923

ZEYNULLAH NUŞİREVAN

• BÜYÜK ÖLÜLERİMİZ VE ANADOLU DİKTATÖRLÜĞÜ

Bundan tam bir sene evvel soğuk... karlı... fırtınalı bir Kanunusani gecesi Karadeniz 15 mazlumun masum kanlarıyla boyanmıştı. Bu kurbanlar bedbaht Anadolu'ya necat getirmek, yaralarını sarmak, damarlarına hayat akıtmak azmiyle gelen Türk komünistleri, bizim fedakâr yoldaşlarımızdı.

Daha Kars'ta iken Kafkasya'nın öbür tarafında aleyhlerinde hazırlanan cinayetler, tertip olunan işkenceler, hakaretler kendilerine haber verilmişti. Lakin memleketimizin bedbaht ve mazlum sınıflarına halas rehberliği etmek azmi ve metaneti her muhataradan, her tehditten yüksekti. Hakaretlere... işkencelere... cefalara göğüs gerecekler, zındanlara tahammül edecekler, ölümden bile geri dönmeyecekler, nasıl olursa olsun ezilmiş sınıflar, bedbaht ve gafil kitlelerle temas edecekler, onlara doğru yolu, kurtuluş ışığını göstere-

ceklerdi. İçlerinde hayatlarının tahtı tehditte olduğu söz konusu bile olmuştu. Fakat on sene evvel Sinop'larda taziplere düçar edilmiş ve birçok felâket arkadaşlarının dayak ve kırbaç altında inlediğini görmüş büyük ve mert yoldaşımız Suphi, buna ehemmiyet vermemişti. Elinde resmî, riyakâr davetnameler vardı.

Kars'ta tilki izaz ve ikramatı görmüştü.

Memleket dahilinde bir nutku irad etmemiş ve bir makale neşretmemiş 15 siyasinin alçakça itlafı nasıl kabil olabilirdi?

Fakat hile ve huda ile muhasımları celbederek boyunlarını «hıyanet kemendiyle boğdurmak» siyaseti ancak eski padişahların siyasî mekteplerinde terbiye gören bugünkü Türk Hükümeti'ne aittir.

Fedakâr yoldaşlarımız, cinayet çamurunun içinde boğulmak muhatarasını büsbütün hatırlarından çıkarmıyorlardı. Arkalarında bıraktıkları yoldaşlarına, bizlere; ve istikbal nesillerine tarihimizde misline güç tesadüf edilen vazifeşinaslık meali göstermek istemişlerdi. Mukaddes mefkure için memleket içinde çalışmak kararlaşmıştı. Karanlıkta bırakılan kardeşlere biraz ışık göstermek lâzımdı. Yavaş yavaş cehalet perdeleri, meskenet uyuşukluğu dağılmalıydı. Fukara için hayat, ilm istenilmesi, yükselme yolları aranmalıydı. Nasırlı ellerin ezginliği, makhuriyeti karşısında daha ne zamana kadar sükût ihtiyar olunabilirdi? İşte bunun için onlar tereddüt etmediler, arkalarından takip edeceklerin de tereddüde düşmeyeceklerinden emin idiler. İlk hatvede bu maksat uğrunda can verdiler.

İstismarcı, tufeyli güruhların büyük fedakârlara karşı gösterdiği vahşet ancak kendi zaaf ve korkularını meydana koydu. Emekçiler artık Kanunuesasi'de vaad edilen mevhum «hâkimiyetlere» kanmıyorlar, yal-

dızlı hap yutmuyorlar; cephelere sürülen, top, mitralyöz ateşine kurbanlık koyun gibi yaktırılan aç, çıplak, ilaçsız, bakımsız, ilimsiz, marifetsiz bırakılanın hep kendileri olduğunu, tufeyli ve haram yiyicilerin ise refah ve rahat, zevküsefa içinde yaşamakta berdevam bulunduğunu görüyorlar. Mukadderatlarını ellerine almak için hakiki rehberlerini arıyorlar ve bulmakta gecikmeyeceklerdir. Artık yeter nasırlı ellere silah çevirmek! Ölüm istismarcı, tufeyli mikroplara!

28 Kanunusani 1922

Batum

İLHAMİ SAFFET

• MATEM GÜNÜ MÜNASEBETİYLE

İlk Türkiye komünist kurbanlarının: Mustafa Suphi, Hilmi oğlu Hakkı, Ethem Nejat, Kâzım Ali, Şefik, Topçu Hakkı ve arkadaşlarının vahşiyane itlaf edildikleri 28 - 29 Kanunusani'yi «matem günü» intihaba karar veren arkadaşlar isabet etmişlerdir. Türkiye komünistleri her sene Kanunusani'nin 29. günü her nerede bulunursa toplanmalı ve bu ilk kurbanlarımızı hatırlayarak sınıfî düşmanlarımızın kimler ve nasıl gaddar, riyakâr olduklarını düşünmeli. Kati zafere kadar açtığı mübarezeye en dönmez bir azm ile berdevam olunmalıdır.

Bu büyük hıyanet, Türkiye proletaryasına ve emekçi fakir sınıflara en müessir ve en nafiz bir dersi ibret vermeğe, sınıfî düşmanlarını kendilerine anlatmaya kâfidir.

Türkiye bürokrat ve burjuvaları, sınıfî farkların, sınıfî istismarların, sınıfî muhasama ve mübarezelerin

lafını bile işitmeye tahammül etmezler, mevcudiyetini külliyen inkâr ederler: «Türkiye'de sermayedar yoktur. Burjuva yoktur. Herkes fakir ve emekçidir. Sınıfî mübareze bizi birbirimize düşürür, terakkimize mani olur. Aramıza böyle bir nifakı sokanlar millî düşmanlarımızdır...» derler. Halbuki kendileri sınıfî menfatlerini muhafaza için en vahşiyane cinayetler önünde zerre kadar tereddüt etmezler. Kan dökerler, can yakarlar, tırnak sökerler.

İşte Trabzon önünde birahmane süngülenerek denize atılan 15 komünist faciası Türkiye burjuva ve bürokratlarının sınıfî vahşetine en beliğ bir misaldir. Ve bu misal münferit kalmamış, onu diğerleri de takip etmiştir.

Türkiye'nin haram yiyici, istismarcı sınıfı, proleterleri ve emekçi kitleleri teşkilâtlandırarak sınıfî istihlas mübarezesine sevketmek maksadıyla Kafkas'tan geldiklerini bildikleri komünistleri daha mübareze başlamadan imha için dakika fevtetmeden kendileri propaganda ve teşkilâta giriştiler. Aleyhlerine «Muhafazayı Mukaddesat» namı altında en mürteci, en riyakâr, en müfteri bir cemiyet vücuda getirdiler. Polisler vasıtasıyla beyannameler neşrettiler. Esnaf dediğimiz küçük burjuvalar arasına tahrikatçılar soktular. Proleterleri... ecirleri ve yoksulları istismar eden bütün güruh ve tayfaları, bakkalları, çakkalları, faizcileri, bezirgânları, mollaları, hocaları, zabitleri, jandarmaları komünistlere can düşman haline getirdiler. İftirada, yalanda, küstahane propagandada o derecede ileri vardılar ki, masum, şuursuz kitleleri kendilerine çeviremedilerse de, müteredditt bıraktılar. Halka: «Kafkas'tan gelen Türk bolşeviklerinin maksadı, dükkânları kapatmak, evleri arayıp ne var ne yoksa gasp ve garet edip kanunların yüzünü açıp sokağa çıkarmak, camileri kapatmaktır.

Ey ümmeti muhammet, gözlerinizi açınız. Bize bolşeviklik lâzım değildir. Bunlar eşkiyadan ibarettir. Türkistan'ı, Buhara'yı, Azerbaycan'ı garet ettikten sonra Anadolu'yu da soymaya geliyorlar» dediler. Şüphesiz yalan söylediklerini kendileri biliyorlardı. Fakat komünistleri esnaf takımına, küçük burjuva güruhlarına, mazlum halk kitlelerine parçalattırmak için hiç bir alçaklıktan çekinmiyorlardı.

Mülkiyeti şahsiye, aile, din, işte küçük burjuva dediğimiz esnafın can yongası, hayat damarları saydıkları mukaddesatı... Komünistleri kıtır kıtır kestirmek, taşla itlaf ettirmek, tükürükle boğdurmak için onları bunlara saldıran bir eşkiya çetesi suretinde göstermek kâfi gelecekti; maharetle, dolapla, yalanla, dolanla işe giriştiler. Ve kan emiciliklerine, istismarlarına karşı emekçi kitlelerinin gözünü açmaya çalışacaklarını bildikleri için komünistleri aleni ve resmî bu şekavetle imha ettiler.

Burjuvalar pek güzel biliyorlardı ki, komünistler ancak işçi hakkını gaspeden istihsal ve nakliyat vesaiti suretinde mahdut eller arasında biriken sermayeyi, bankaları, şömendöferleri, fabrikaları, madenleri, tersaneleri, toprakları millîleştirmek gayesi takip ederler ve bu gayeye muayyen ve her tarafça malum mübareze yollarıyla vasıl olurlar.

Aileye, dine gelince, bu içtimai müesseselerin istihsal vesaitine ve tarzına tabi olarak devreden devreye tebdil ettiğini bildikleri için tebdilleriyle meşgul olmaya lüzum bile görmezler. Komünistler bir sınıfın diğer sınıfları, bir insanın diğer insanları istismar etmesine nihayet vermek isterler ve bütün kuvvetlerini istismarcı sınıfların ve eşhasın saltanatını yok edecek sınıfı mücadeleye sarfederler. Paşalar, beyler, çorbacılar, ağalar, hocalar, işte sağmal inek gibi istismar

ettikleri emekçi kitlelerini daima zulmette tutmak için, onlara şuur ışığı vermek isteyen komünistleri lanetle, nefretle, ateşle, demirle kovalarlar. Darağacına çekerler. Denize veya zındana atarlar; sonra «aman aramıza sınıf nifakı girmesin, millî birliğimize halel gelmesin» gibi bihaya riyakârlıklar savururlar.

1921 senesinde bu büyük hıyanetle bir arada, dahilî komünistler de tevkif olunmuş, aylarca zındanlarda çürütülmüştür. 1922 senesinde de, İzmir'in istirdadından sonra, yani millî zafere en kati ve emin hatvelerle yaklaşıldığı bir anda o büyük muzafferiyeti kanı ile, teriyle hazırlayan halkın mümessilleri kitle kitle hapishanelere atılmıştı. Teşrinlerde şuurlu teşkilâtlanmağa istidat gösteren bir avuç proleteri kahreden hükümet, kanunlarda, var kuvvetiyle burjuva ve küçük burjuvaları teşkilâtlandırmaya, cesim esnaf, tüccar, çorbacı kongreleri kurmaya teşebbüs ediyor. Halbuki sulha ve millî amale yaklaşmak noktainazarından teşrinlerde ne halde idiysek, kanunlarda da o vaziyetteyiz. Fakat emin olsunlar, Türkiye proleterleri uyanmıştır. Bugün zayıf iseler, yarın kuvvetleneceklerdir. Bugün dağınık iseler, yarın birleşecekler, bugün makhur iseler, yarın kendilerini ezdirmeyecekler, riyakâr sınıf düşmanlarının suratından tırnaklarıyla müstekreh maskelerini sökeceklerdir. Şimdiye kadar istismarcı sınıfın canlanıp kanlanmasına bütün emeklerini mutiyane kaptıran Türkiye işçi ve çiftçi kitleleri, bundan sonra kendisini fakrüddem tehlikesinden kurtarmak çaresine de bakacak ve sınıfî istihlası öz kahraman pençesi ile temin edecektir.

* * *

Trabzon kurbanlarının hepsi de değerli, pek değerli arkadaşlardı. İçlerinde hakiki ve emin proleter lide-

ri, fedakâr ve gayur militanlar vardı. Şu anda gözümün önünde mert tavırları, sevimli çehreleri birbirine karışarak tecessüm ediyor. Ben onları öyle bir kül halinde Karadeniz'in korkunç girdabına atıldıkları o kanlı birlik şeklinde hafızama gömmek, kalbimi onlara mezar etmek istiyorum. Çünkü onların cümlesi bizim için, komünizm için, proleterler için, mazlumlar için aynı kıymette, aynı meziyettedirler. Komünistler kimseyi telihe lüzum görmezler. Onlara yarım hudalar, kahramanlar, gaziler, şühedalar lâzım değildir. Onlar bütün kurbanlarını kitle halinde yadederler. Burjuva vahşetinin dimağlarında süngü ile, ateş ile kazdığı kanlı izlerin daimî sızısını duymak, o sızıda demir özlemlerini çeliklendirmekle iktifa ederler. Biz sınıfî dimağımızın bu kanlı yarasını tahlil neşteriyle kurcalayıp, onu açan düşmanın şaki, mürai, hele mürai ve yalancı ihtirasatını görmek ve küstürmek isteriz. Nihaî zaferden eminiz. Çünkü onlar maziye esirdir, biz istikbali yaratıyoruz. Onlar para denilen yalancı ilâha tapıyorlar. Biz onu mazinin diğer yalancı ilâhlarının gömüldüğü nisyan çukuruna atmak istiyoruz ve mutlaka muvaffak olacağız!

AHMET CEVAT

• İKİNCİ SENE

Dünyada hür yaşayan varlığı silip süpüren ölüm, yalnız inkılâp ve mefkure uğrunda çarpışa çarpışa can vermiş kahramanların adına dokunamaz.

Ölüm bütün yaşayanlar için ne kadar cansız bir ebediyet ise, ne kadar dönüşü olmayan bir batış ise, yoksuzluğa ışık ve şuur veren imanlı inkılâpçılar için de o kadar canlı ve hatıralı bir ebediyettir. Tamam iki sene evvel Trabzon açıklarında en insafsız ve gaddarane bir surette boğazlanan Suphi ve 14 arkadaşı bizim için böyle yaşayan, gün geçtikçe hatıramızda değerleşen ölülerdendir.

Onların gövdesi mezarsızdır. Her biri Karadeniz'in enginliklerine karışmış gitmiştir. Fakat onların adı, onların manevî hüviyetleri, onların inkılâp yolunda açtıkları çığır ve gösterdikleri fedakârlık, doğrudan doğruya kalbimize, inkılâp tarihine gömülmüştür. Zaman denilen kuvvet, belki ehramları çöktürür, belki panteon-

ları yıkar, belki bundan evvelki inkılâplar uğrunda ölenleri unutturur, fakat Suphi ve arkadaşları gibi dünyamızın en son, en payidar, en şümullü, en görünen hakikati yolunda can vererek tarihe karışmış muhterem ölülere el dokunduramaz. Suphi Yoldaş'ı sadece bir inkılâpçı olarak düşünmek eksiktir. Onun şahsında, onun tanınmış hüviyetinde bir de müessislik var.

Filhakika Türk adını taşıyan insanlar içinde ilk önce işçilere haykıran, ilk komünist fırkasını kuran, ilk komünist gazetesini çıkaran, hâkim sınıf ile ilk önce açıktan açığa çarpışan ve nihayet bu maksat arkasında ilk defa kurban giden Mustafa Suphi Yoldaş'tır. Suphi'nin şahsiyeti, her benimsediği işi ileri götürecek kadar kuvvetliydi. Onun sözlerindeki keskinlik, iradesindeki metanet, bilgisindeki genişlik, seciyesindeki sağlamlık, her çetinliği yenebilirdi. Her gayeyi maksada yakınlaştırabilirdi.

Suphi'nin bu meziyetlerine pek iyi vakıf olan düşmanları, karşısında tutunamayacaklarını çabuk anladılar. Ve bu müstesna değerli inkılâpçıya ölüm hazırlamaktan sıkılmalıdır. Suphi ve arkadaşlarının acıklı ölümü karşısında her şeyden evvel şu hakikat göze çarpar: Türkiye'de ezen sınıfa korkulu rüya gördürecek kadar kudretli proleter anasır mevcut, fakat şuursuz ve teşkilâtsızdır. Bu dağınık unsurlara çekidüzen verecek, onları teşkilât çerçevesine sokacak herhangi adam, bu efendilerin mahkemesinde tabiatıyla yaşamak hakkını kaybetmiş bir mücrim oluyor. Dünyanın her köşesinde felsefesiyle, programıyla, teşkilâtıyla, bugünkü hayata uygunluğuyla ve nihayet Rusya'daki zaferiyle kendini tanıtmış olan büyük, insanî istikbale tamamıyle hâkim bir cereyana karışanlara karşı takınılan bu haşin tavır, şüphesiz çirkin olduğu kadar manasız bir zulümdür. Proleter düşmanlarını böyle açık

cinayetlere cesaret ettiren saik, şüphe yok ki, Türkiye'de henüz zayıf oluşumuz, halkımızı kuvvet haline getiremeyişimizdir. Yoksa eğer topraklarda çiftçinin, müesseselerde işçinin adamakıllı teşkilâtı, inkılâbın rehberleri olsaydı, bu ondört arkadaşı, sebepsiz, muhakemesiz cellât bıçaklarına kolay kolay havale edemezlerdi.

Suphi ve arkadaşları yalnız hissiyata bağlanmış, Rusya'daki inkılâp heyecanlarına kapılmış adamlardan değildi. Onların her biri, proleter inkılâbının felsefesini, hayati ve içtimai sebeplerini, hangi memleketlerde faaliyete çıkarılabileceğini pek iyi kavramıştı. Şu halde Suphi ve arkadaşları Türkiye'de bir komünizm makinesi kurmak için değil, belki Türkiye'yi bir gün komünizmaya getirecek teşkilât ve faaliyetin temellerini hazırlamaya gidiyorlardı. Bundan başka büyük bir maksatları da kapitalist Avrupa'nın afacan ihtirasına haklı olarak ayaklanmış Türk halkının bu kurtuluş mücadelesine yardım etmekti. Suphi ve arkadaşları pekâlâ biliyorlardı ki, bütün Şark'ı pençesine geçirmiş emperyalist Avrupa, bir taraftan Türk halkı için pek müthiş kartal olmakla beraber, müdafaa ettiği proleter inkılâbı için de çok korkunç bir tehlikedir. Suphi'nin vakitsiz ölümü, onun Türkiye'de inkılâp için bir başlangıç açmak hususundaki gayesini akim bırakmamıştır.

Son üç senelik zaman zarfında Türkiye'de görünen proleter sınıfına ait bütün faaliyetler, denilir ki, Suphi ve arkadaşlarının arkadan geleceklere bıraktığı başlangıcın günden güne genişleyen, için için kaynaşan ve artık söndürülmesi ihtimali kalmamış mevcudiyetidir. Son senelerde aristokrat sınıfla mücadele ede ede nihayet memlekete tamamen hâkim kesilen küçük burjuva sınıfının yanıbaşında hiç şüphesiz bir de yavaş yavaş teşkilâtlanan, yavaş yavaş şuurlanan ve nihayet

yavaş yavaş haklarını kuvvet yapan bir proletef sınıf canlanacaktır.

Suphi'nin ilk defa açtığı başlangıç bu suretle yakın vakitte çok geniş bir mahiyet alacak ve müstakbel inkılâp zaferinin temeli olacaktır.

Suphi'yi henüz genç iken kaybettik. Onun kafasının içindeki bilgide, sinirlerindeki iradede, imanındaki ateşte, daha bir yığın işler görecek kuvvetler vardı. Bu kuvvetleri dünyada inkılâp yolunda sarfa imkân bulamadığı için ölümüne acıyoruz. Yoksa dünyanın içyüzünü gören, bayağı kanaatlerin fevkine çıkmış insanlar için ölüm ile hayat birbirine çok yakın şeylerdir. Suphi, ömrünün azlığına rağmen inkılâp uğrundaki vazifesini tamamlamış muhterem bir yoldaştır. Suphi ve arkadaşları, Türk proleter hareketinin ilk müessisleri, ilk kurbanlarıdır. Bahtiyardır o inkılâpçılar ki, ölümünün arkasında bu kadar payidar izler bırakır. Dünyada saadet belki hiç, felâket hiç, yaşamak ve yaşamamak da belki hiçtir. Fakat gaye uğrunda çarpışa çarpışa can vermek, herhalde bir şeydir. Ölümlerinin ikinci senesin olduğu gibi, dünyanın sonuncu senesinde de, bu muhterem ölüler unutulmayacaktır.

H. R.

ONBEŞLER İÇİN

Yangınlara fazla bakan gözler yaşarmaz,
Alnı kızıl yıldızlı baş secdeye varmaz,
Döğüşenler ölenlerin tutmaz yasını.

Yine fakat bir yıldırım zulmeti yırtsa,
Sağır gökün koynundaki çanı haykırtsa,
Anıyoruz göğsünüzün son sayhasını.

Eski cihan, yeni cihan önünde eğil!
Aramızdan birkaç yoldaş ayırmak değil,
Her ne yapsan varacağız emelimize!

Karadeniz... bunu duysun derinliklerin:
O ateşli göğüsleri delen hançerin
Kabzasını alacağız biz elimize!

Batum, 1922

NAZIM HİKMET
VÂLÂ NURETTİN

MUSTAFA SUPHİ

Mete Tuncay'ın "Türkiye'de Sol Akımlar"
adlı kitabından alınmıştır

2. Bölüm

MUSTAFA SUPHİ'NİN DÜŞÜNCELERİ

• OKUYUCULARA*

Mecmuamızın ilk kısmında Suphi Yoldaş'ın hususi ve siyasi şahsiyeti hakkında müteaddit makaleler mevcuttur.

Aşağıdaki satırlarda ise Tahrir Heyeti, hacmimizin müsaadesi derecesinde aramızdan ayrılan kıymettar yoldaşımızın muhtelif vesileler ile muhtelif zamanlarda yazmış olduğu makaleleri, ortaya atmış olduğu şiarları dercetmeyi münasip görmüştür.

Herhalde asarının bir kısmı hayatı gibi bedbaht bir akıbete uğramış olan Suphi'yi tanımak, onun inkılâp yolundaki büyük mesaisine az çok vakıf olmak isteyenlerin merakını bu suretle tatmin edebildik kanaatindeyiz.

TAHRİR HEYETİ

---

*) 1923'de Moskova'da basılmış olan 28 - 29 KANUNUSANİ 1921 adlı kitabın ikinci bölümü.

• ŞİARAT

Kanlarını şimdiye kadar kendi cellâtlarının hâkimiyeti için döken Türkiye amele, rençper ve askerleri bundan sonra öz hürriyet ve hâkimiyetleri uğrunda çarpışacaktır.

Yaşasın amele ve rençperin hürriyet ve hâkimiyeti kazanmak için açtığı mübarezede pişvalık eden Türkiye komünistleri!

* * *

Ey Şark'ın Garb'ın ameleleri ve rençperleri,

Aranızdaki zalim kuvveti yıkarak size doğru yürüyen içtimai inkılâbı karşılayınız, ellerinizi birbirinize uzatınız!

* * *

Yaşasın Garp ve Şark'ın çalışkan ve makhur sınıflarını kardeşlikle birleştiren Üçüncü Enternasyonal!

* * *

Yaşasın bütün istismarcı sınıfları yeryüzünden kaldırmak şlarıyla yükselen içtimai inkılâp!

* * *

Yaşasın kızıl yıldız altında işçi kardeşlerimizin saadetini, istikbalini saklayan, hazırlayan Kızıl Ordu!

* * *

Mazlum Türkiye'yi ölümden kurtaracak Kızıl İnkılâp'tır. Kahrolsun buna karşı duran kuvvetler!

* * *

Cahil, zahmetkeş halk!

Ufukları saran ihanet bulutları, içtimai inkılâbın intikam gölgeleriyle dağılıyor. Bahtiyarlık güneşi doğuyor. Ağlayan çehreler yeni bir ziya ile gülecek ve altında ebediyyen parlayacaktır.

Proletarya için hayat ve şeref, azm ile birliktedir. Ölüm ve mezellet, miskinlik ve perişanlıktır.

* * *

Yaşasın bütün dünyanın işçi ve köylü halklarını birbirine bağlayan Rusya İnkılâbı!

* * *

Yaşasın kızıl ışıkları insaniyet ufkunda görünmeye başlayan Üçüncü Beynelmilel!

* * *

Britanya haydutları artık mazlum Şark'ı aldatamaz. Hain düşmanların eli ayağı titremeye başladığı şu zamanda Yakın Şark elbette yolunu şaşırmayacak. Mazlumlar zalimlerini tanımayacak kadar sersem değildir. Bugün edilecek hata, Şark'a hıyanetle müsavidir.

• KIZIL YILDIZ

Arkadaş! Bir dakika dur, şu kızıl yıldıza bir bak! Sen bu kırmızı yıldızın ne olduğunu biliyor musun?

İşte, dinle:

Bu kırmızı yıldız, işçilerin, köy ve şehir fukarasının kurtarıcısı olan Kızıl Ordu'nun alametidir. Sen bu kızıl yıldız üzerindeki sapan ile çekici tabiî görüyorsun. Bunun ne olduğunu biliyor musun?

Bu sapan ile çekiç, şehir işçisi ile köy sapancısının birleştiklerini, onların kendi hürriyetlerini, kendi topraklarını, köylü ve işçi vekilleri şûrasını, sosyalist vatanı düşmanlardan, işçi halkın cellâdı olan sermayedardan, mirzalardan, köy ağalarından, vs. mürtecilerden saklamak için ant içtiklerini gösteriyor.

Arkadaş! Sen işçi halkın dostu ve düşmanı kim olduğunu biliyor musun? Sen; seni çarlar, pomeşçikler, paşalar ve mirzalar hükümetinin zulümlerinden kimin koruduğunu, kimin sakladığını iyi bilmelisin.

Senin koruyucun, muhafızın, Kızıl İnkılâp Ordusu'na giren işçi ve köylü kardeşlerindir.

İşte Kızıl Yıldız'ı ancak senin koruyucun, muhafızın olan Kızıl Ordu efradı kullanıyor. Her kim bu kızıl yıldızı takıyorsa, bil ki o senin kardeşin, seni İngiliz ve Fransızların yardımıyla ebedî surette istibdat boyunduruğuna sokmağa çalışanlar ve senin elinden hürriyetini ve toprağını alarak seni fabrikacıların, zenginlerin, mirzaların ve paşaların esiri etmeye uğraşanlarla cenk eden öz kardeşlerindir.

Şimdi sen biraz düşün ve sapan ile çekici hamil olan kırmızı yıldızın ne kadar büyük bir alamet olduğunu iyi anla.

Kırmızı yıldız kendi omuzları üstünden kanlı çarı, haram yiyici mirza, ağa ve paşaları kaldırıp atan ve memleketimiz üzerine kırmızı sosyalist bayrağını diken köylülerle işçilerin birlik alametidir.

Kırmızı yıldız, bütün işçiler ve fakirleri koruyan köylü - işçi şûraları hükümetinin alametidir. İşte Kızıl Ordu efradının taşıdıkları bu kızıl yıldızın manası budur.

Arkadaş! Sen evvelce memleketin kanlı çarlar, padişahlar, zenginler, paşa ve mirzalarla çevrildiği melun ve kara günleri unutmadın değil mi?

Sen çarlar, mirzalar ve ağaların kimler vasıtasıyla ve kimlerin eliyle seni boğduğunu, senin kanını emdiğini biliyor musun?

Gurodovil'lar, polisler, jandarmalar, onbaşılar ve zavallı, hiç bir şeyden haberi olmayan askerlerle...

Çarlar, padişahlar zulmünü yaratan bu güruhun başka türlü alametleri, apoletleri, kokartları, neftileri vardı.

İşte bu apoletleri, kokratları, neftileri olanlar, daima senin düşmanın olmuştu. Onlar, çarın, padişahın fermanı ile padişahlar, zenginler, ağalar uğrunda seni sokaklarda yakalıyor, hapislere atıyor ve şayet sen kendi cezandan şikâyet ediyorsan seni kurşuna diziyorlardı.

Bu sırmalı yaldızlı apoletli neftiler, kokartlar, sana kırbaç, hapis ve cezadan başka bir şey vermiyordu.

Bu alametler, çarlar, padişahlar istibdadının hapishane ve darağacı siyasetinin bir damgasıydı.

Arkadaş! Eğer sen bu cellâtların ve firavunların tekrar geri dönmesini istemiyorsan, kızıl yıldızı parlayan Kızıl Ordu'ya git, yazıl!

Ve kırmızı yıldızın altında sen kendi hürriyetin, kendi saadetin ve işçi kardeşlerinin alın teriyle yapılmış fabrika, zeoviladarın ve toprakların için bir kaygu çekmeden yaşayabilirsin artık!

Ey bizim kızıl yıldızımız! Bundan sonra da daha büyük bir kızıla boyanan kendi nurun ile bütün dünya işçilerine hürriyet, müsavat ve kardeşlik saç!

Kızıl yıldız altında işçi kardeşlerimizin saadetini ve istikbalini saklayan Kızıl Ordu yaşasın!

MUSTAFA SUPHİ

• BÜTÜN DÜNYA İŞÇİ VE KÖYLÜSÜNÜN MÜŞTEREK VATANI

Şimdiki Rusya, din, millet ve renk farkı olmaksızın bütün dünya işçi ve fukara köylüsünün müşterek vatanı. Bolşevikler Teşrinievvel İnkılâbı'ndan sonra bütün Rusya'yı fukara düşmanı zalim kapitalistlerin, yani altın kuvvetine dayanan zenginlerin tasallutundan temizlediler. Hem de Rus padişahı, Rus bankeri, Rus fabrikacısı, Rus pomeşçiki (çiftlik sahibi) olmak üzere, işçi ve fukara köylü sırtında yaşayan müstebitleri ezerekten bütün mazlum insanlar için böyle bir ortak vatan, yeni bir dünya yarattılar.

Eski dünya ve eski vatanda idare, kuvvet, baht, saadet güya ki yalnız çarlar, han ve hakanlar, şehzade ve paşalar, bey ve ağalar, fabrikantlar, banker ve tüccarların meşru malı, meşru bir hakkı idi. Bütün yerler, bütün fabrikalar, bütün saray ve konaklar, bağlar, bahçeler, güller, bülbüller, hep hep bu gözleri doymaz, in-

san kanı emmekten usanmaz adam kılıklı canavarların; tarlalarda yıldızdan yıldıza çalışmak, karanlık fabrikalarda, yeraltı maden ocaklarında, demiryollarında hayvan gibi işlemek ve en sonunda bir günlük yaşayabilecek rızkını bile tedarik edememek, bir yeri sakat olsa dilencilik etmek, ecelin pençesine düşünce yetim çocuklarını ve genç karısını yabancılar ve zenginler elinde esir bırakıp ölüp gitmek, bütün bu felâketler, her işçi ve her zavallı köylünün alnında yazılı facialar, bütün dünya işçi ve köylüsünün göz yaşları...

Rusya'da Bolşevikler içtimai inkılâp ile böyle merhametsiz bir dünyayı yıktılar. Ve bütün kanunların, bütün mahkemelerin ve bütün papaz ve mollaların, bütün jandarma ve polis alaylarının din, allah ve millet adından utanıp arlanmaksızın himaye ve silah kuvvetiyle müdafaa ettikleri böyle adaletsiz bir dünyayı altüst ettiler.

Şimdi Rusya'da bu yer ve çiftlikler, kendi gücüyle, kendi alnının teriyle işleyen köylünün, bankalar ve bütün fabrikalar mazlum işçilerin elinde.

Rusya'da evvelce «param var, binlerce altınım var,» diye kabarıp yürüyen zenginler, şimdi bir hırsız gibi gizli deliklerden hilekâr gözlerle bir türlü inanmak istemedikleri bu yeni âlemi seyrediyorlar. Bellerinde eskiden kalma binlerce altın olduğu halde kendilerini göstermemek için yırtık gömleklerle dolaşıyorlar. Şimdi zenginlik tarlasında çalışıp hiç bir paraya ve ağaya pay vermeyen köylünün; şimdi bütün mal ve meta bunları hüner ve marifetiyle ve kolunun kuvvetiyle meydana getirip kimseye faiz ve vergi vermeyen işçinin...

Şimdi işçi ve köylü hükümeti. Bütün ordu ve bütün kızıl askerler, işçi ve köylü hükümetinin omuzuna bakıyor.

Şimdi ihtilâl mahkemeleri, iş bırakan veya vergi vermeyen işçi ve köylüyü öldürmek için değil, zalim çarlar, padişahlar, generaller ve paşaları tepelemek için kuruluyor. Şimdi mektep yalnız zengin bey ve paşa çocukları için değil, bütün işçi ve fukara köylü yavruları için hem terbiye, hem hayat ve hem de ışık ocağı...

Hulâsa: Bolşeviklerin şimdi Rusya'da ve tedricen bütün dünyada yaşatmak istedikleri içtimai inkılâp, alnının teriyle geçinen mazlum işçi ve köylü halkın cihan ihtilâlinden beri beklediği büyük bir bayram; bu inkılâbı yaratan Rusya ise, bütün cihan işçi ve köylüsünün ortak vatanı!

Yaşasın içtimai inkılâp!

Yaşasın bütün dünya mazlum insanlarının müşterek vatanı olan Sosyalist Rusya!

MUSTAFA SUPHİ

• 1918 SENESİNDE MOSKOVA'DA TÜRK SOL SOSYALİSTLERİ KONGRESİ'NDE YOLDAŞ MUSTAFA SUPHİ'NİN NUTKU

Aziz yoldaşlar,

Beni şu konferansa reis intihabınızdan dolayı büyük teşekkürler ederim. İtimadınıza teşekkürüm resmî değil, pek samimi mahiyettedir. Ben bu içtimaınızı büyük bir kıymeti tarihiye telâkki ediyorum. Çünkü fikrimce bu teşkil ettiğiniz heyet tarihte Türk halkının tesiratını hakikaten arz ve temsil eden ilk teşkilâttır.

Bugünkü heyetimiz içinde öteden beri tüm inkılâp teşkilâtlarında olduğu gibi, yalnız münevver ve mütefekkir kimselerin değil, belki doğrudan doğruya zulme ve itisafa düçar olan halk efradından Türk askeri, Türk köylüsü ve Türk işçisi olarak birçok arkadaşların da bulunuşu inkılâp ruhunun Türkiye'de aşağı tabakalara nüfuz ettiğini ve Türkiye'de sosyalistliğin ütopizm, yani hayalperestlik devrini atlatıp bir devri hakikiye

girme istidadında bulunduğunu gösterir. Biz bugün Rusya'da, bütün insaniyeti esaretten kurtarmaya çalışan Rusya İnkılâbı Azimi'ne yalnız hayat ve edebiyatla değil, belki fiiliyat ve teşkilâtla koşulmak üzere bulunmuş oluyoruz.

Biz bugün, insaniyetin şu kan ve ateşle kaynayan muhitinde vaziyet almakla, Türklerin heyeti medeniyeyi içtimaiyedeki hak hayatlarından bir ilim, bir işaret yükseltmiş oluyoruz. Biz bugün Rusya İnkılâbı'nın birer mühim amili olan müslüman kuvvelerinin Moskova'daki merkezinde toplanmakla, islâm âleminin Enternasyonal vakasına olan nazarını da aşikâr meydana koymuş oluyoruz. Bizim bugün tuttuğumuz yoldan daha dün Tatarlar yürümeye başlamışlardı. Yarın da Araplar, Acemler o selâmet şahranını tutacak ve bütün âlemi islâmiyet böylece hakiki kardeşlik, hakiki birlik, hakiki azatlık yoluna girmiş olacaktır.

Yaşasın bütün dünyanın müslüman işçi ve köylü halklarını birbirine bağlayan Rusya inkılâbı!

Yaşasın kızıl ışıkları insaniyet ufkunda görünmeye başlayan Üçüncü Enternasyonal!

• SOSYALİZM İÇİN CİDAL

Türkiye'nin mazlum işçi ve köylülerine,

1. Ancak sermaye, para tahakkümünün devrilmesi ve yalnız sosyalizm inkılâbının bütün cihana yayılması, sana tam ve sağlam bir hürriyet verecektir. Sen ancak, sermayedarların, toprak sahiplerinin, paşa ve

ağaların nüfuz ve tahakkümünü yıktığın ve bütün kuvvetinle sosyalizm inkılâbını kendi memleketinde müdafaa ve neşrettiğin takdirde, beynelmilel inkılâbın ilerlemesine yardım etmiş olursun.

2. Türk, Müslüman, ecnebi, her ne olursa olsun büyük veya küçük sermayedar ve zenginlerle birlik ve ittifak yapma!

3. Beynelmilel cihangirlik ve emperyalizme elinden geldiği kadar karşı dur. Memleketin içinde hiç bir bölük ecnebi askeri kalmasın.

İngiliz ve fransız emperyalistlerine ve onların yardımcısı, yardağı olan Yunan Ordusu'na bir karış verme. Onlara hiç bir demiryolu, hiç bir fabrika, hiç bir liman, iskele terketme. Ecnebi madrabazlarının, senin kanını emen bölüklerin memlekette dolaşmasına karşı dur.

4. Fransa, İngiltere, Amerika emperyalistlerinin yapacağı sulhtan sakın ve bil ki, onların isteyecekleri tazminat ve eski borçlara dair ortaya koyacakları hesaplar, senin belini bükecek ve elinde, avucunda ne varsa, hepsini kaybedecektir.

5. İnkılâp düşmanlarıyla uzlaşmaya razı olan iki-yüzlü ihanetlere ve Fransızlar tarafına geçmeyi yahut onlarla beraber diğer devletlere karşı «millî muharebe» açmayı kabul ve müdafaa eden riyakâr dolandırıcılara el verme. Memleketini yeniden emperyalist muharebesine sokmaktan ve ana toprağını yeniden siperlerle, tranşelerle sardırarak bağrını yırtmaktan hazer et. Kendi galibiyetleriyle İngiltere ve Fransa'da inkılâbı durdurmağa ve Alman, Macar inkılâbını da semeresiz bırakmaya kasteden Lloyd George'lara ve Clemenceau'lara yardım etme.

6. Sermayedarlar, generaller, papazlar ve mutaassıp mollalarla birlikte işçi halka karşı giden ve Rusya İşçi Halk Cumhuriyeti'ni yıkarak onun yerine zenginler, sermayedarlar cumhuriyetini veya daha doğrusu Çarlar devletini kurmak isteyenlerden kaç! Bunlar bütün dünya işçi halkını kesip doğradıktan sonra şimdilik kendilerine meyil gösteren ikiyüzlü sosyalistleri dahi çiğneyip geçecek ve sermayedarların, çiftlik ağalarının tapındıkları müstebit padişahın, kralın, çarın tahtını ensene bindireceklerdir.

7. Emperyalist hükümetlerin bugün milletimiz ve hukukumuz üzerine taarruz eden ordularına karşı muharebeye kalk! Fransızların parayla satın alarak üzerimize yolladıkları bütün alçak kuvvetlere silah çek!

Fakir işçi halk,

Silahını eline al! Tüfek atmasını biliyorsan, silahını temiz tut. Atmasını bilmiyorsan, gizli talim bölüklerine git, yazıl.

8. Fakir işçi halk!

Elindeki tüfeği yalnız üstümüze yürüyen düşmana değil, cihad ve inkılâp meydanından kaçarak halka ihanet edenlere ve sermayedarların, zenginlerin işine faide getirenlere atmaktan çekinme!

9. İnkılâp cephesini ve arkadaşlarımızın kendi aralarında verdikleri kardeş sözünü tutmalarını teşvik et ve onlara bu yolda örnek için kendi emniyetli, imanlı arkadaşlarını zalimlere karşı duran müdafaa çetelerine gönder. İnkılâpçıların bugün yapacakları iş, gelecekteki Türkiye Kızılordusu'nun kuvvetli temelini kuracaktır.

10. Fakir ve zahmetkâr yoldaş!

İyi bil ki, büyük zenginler, müstebit paşalar ve ağaların keselerinde Fransız ve İngilizlerden aldıkları

pek çok altınlar vardır. Onlar bu altınla, sana karşı kuvvet hazırlamaya, seni ezmeye çalışıyorlar. Fukara halkın işine, onun kurduğu ve kuracağı hükümete karşı duranları kurşuna diz. İşçi ve köylü meclislerine karşı her el kaldırana on kurşunla cevap ver.

11. Fakir ve mazlum Türk rençperi! Sabrettiğin yetişir! Umum dünya inkılâbının arifesindesin. Kendi hakkını alacağın zaman da kalk. Kendini göster. Türkiye'nin zulüm ve kahır içinde yaşayan diğer halklarına elini uzat. İşçi ve köylü meclislerini, kendi hükümranlık ve saltanatını kur.

Rusya'da işçi kardeşlerin hükümeti ele aldı. Fakat şunu da bil ki, sen daha galip değilsin. Türkiye'de burjuvazinin, zenginlerin gözleri, fransız, ingiliz kasasından ümidini kesmedi. Düşman son derece şeytan ve kuvvetli.

12. Ey Türkiye'nin mazlum işçi ve köylüleri!

Evvelahir bir şeyi hatırından çıkarma:

Avrupa ve Türkiye'deki bütün sermayedarlar, zenginler, paşalar, ağalar, papaz ve mutaassıp mollalar, büyük zabitler Türkiye'de hükmettikçe sermaye ve para esirliği ortadan kalkmaz ve işçi köylü halkı kendi devlet ve hâkimiyetine nail olamaz.

Haydi eline silahı al. Bütün dünya fakir ve mazlum işçilerinin başladıkları sosyalizm cihadında ileri saflara yollan!

MUSTAFA SUPHİ

• MAYIS BAYRAMI MÜNASEBETİYLE MÜSLÜMAN İŞÇİLERİNE MUSTAFA SUPHİ YOLDAŞ'IN HİTABI

Bütün dünyadaki mazlum insanların bekledikleri mesut gün, bütün dünyadaki mazlum halkların bahtını birbirine bağlayan büyük bayram!

Bugün Rusya'nın velveledar muhitinde yükselecek zafer şenlikleri, dünyanın her köşesindeki sefil insanların, zavallı işçilerin karanlık hayatlarında ümitli ışıklar, ateşli ihtiraslar yakacaktır. Bugün Rusya yeryüzünde hakkın kuvvete galip geldiği bir memlekettir. Bugün Rusya, bütün dünyanın istibdat kahırları altında ezilen milletlerine el uzatarak âlemi insaniyeti birliğe, kardeşliğe davet ediyor.

Yoldaşlar!

Çok kalmadı o bütün insanların kardeşlik bayramına, buna iman ediniz. Sizin gönlünüzde, sizin ruhunuzda çalkanan deryalara, Avrupa'nın o zalim kuvvet-

leri, o cansız hisarlar, o demir zırhlar, o altın mihraplar karşı duramaz.

Hisarlar, mihraplar yıkılır, zırhlar delinir, fakat ruh ölmez, yükselir. Bu yükseklikler altında ise zalim aciz kalır. Teslimi nefs eder, mahvolur. Fakat siz ey demir ve mazlum halklar! Hazır mısınız mübarezeye?

Dünyanın saadetini, insanın bahtını zalimlerden kurtarmaya? Kendinize daima bu suali sorunuz. Vicdanınızı dinleyiniz. Düşünüz ki, en büyük zafer günleri, baht ve saadetiniz için hapse, zındana, kana, ateşe, ölüme sabrettikleriniz, tarihî vakalar karşısında can verecektir. Düşününüz ki, en şanlı şenlikler öz mukadderatınızı elinize alacağınız günlerde tecelli edecek ve o gün imanı, kahramanlığı semalara yükseltecek en büyük bayram olacaktır.

Ey dünya, ey dünyanın banisi olan işçiler!

Rusya'nın yaralı sesinde kaynayan bu ruh şadanı, bu insaniyet âleminin vicdanında yaşatacak sizlersiniz. Azadelik yolunda sebatla devam ediniz. İnsaniyet deryasının bugünkü karanlık ufuklarında beynelmilel güneşin zafer ve azametlerle yükselmesine çok kalmadı.

Ey İslâm âleminin asırlardan beri ezilmiş esir halkları!

Ey Mısır'da, İran'da, Hindistan'da, Türkistan'da ecnebi boyunduruğunda mahkûm olan mazlum kardeşler! Siz de uyanınız! Dinleyiniz, şu şikâyet, şu inkılâp, şu sürur velvelelerini işitiniz.

Ruhunuzu tırmalayan o mutaassıp, o cahil, zulumkâr karanlıklardan kurtularak şu ümit ve hayat dünyasına koşunuz.

Rusya'daki müslüman kardeşlerinizle ve bütün dünya işçi ve ekinci yoldaşlarınızla bayram ediniz. Çekinmeyiniz, korkmayınız!

Sizi esirlikten kurtaracak, size siyasi ve iktisadi hürriyeti verebilecek büyük bayrama katılınız!

Siz de zafer şarkıları söyleyerek beynelmilel kardeşlik ve birlik yolunda ilerlemeye çalışınız.

Kavi inkılâp dünyanın her tarafında zafer bulsun. Kavi zalim ve gaddarlar mahvolsun.

Kavi insanları yumruklar altında ezenler, insanlığı ise muhtaçlara sadaka vermekten ibaret bilenler ezilsin.

Bırakınız hak ve adalet karşısında bu zalim kâinat titresin!

Müslüman yoldaşlar!

Bütün dünya mazlum işçileri gibi siz de bu ihtilâlde bir şey kaybetmeyeceksiniz! Marx'ın dediği gibi, kollarınızı sıkan zincirlerden başka bir şey kaybetmeyeceksiniz.

Birleşiniz bütün dünya işçileri!

Birleşiniz Müslüman işçiler!

MUSTAFA SUPHİ

• YAŞTA VE BAŞTA GENÇLİK

Şark'ta gençlik, aile muhitinden başlar da, mektebe, medreseye, iş, sanat ve hükümet müesseselerine varıncaya kadar zincirli bir esarete mahkûmdur; fakat gençliği bu zulüm ve esaretten kurtaracak kuvvet yine gençliktedir. Onun için, gençleri ikiye ayırmak mecburiyetini hissediyoruz: Bir kısım yumruk altında her türlü esarete, zulme tahammül eden mütevekkil ve zavallı gençler; diğer kısım uyanık fikirli, serbest ve halâskâr gençler ki, gençlik şiarı altında yaşamak liyakatini kazananlar şüphesiz bu ikincilerdir.

Aile münasebetinde gönlünün bütün sünuhatına sahip olmayan, ana ve babasının makul, gayrimakul, beşeriyet için faide veya zararlı her türlü emrine, telkinatına yalnız dinî ve itiyadi bir tevekkülle itaat eden gençler, herhangi bir kızla yalnız emri meşru ve mutadı ifa ve itmam için evlenmeye razı olan delikanlı veya herhangi bir delikanlıya yine aynı sebeple güveyiye

çıkan genç kızlar, yaşça ne kadar küçük olurlarsa olsunlar, başça şüphesiz ki pek ihtiyardırlar.

Medrese ve mektepte akıl ve naklin mevkiini vermeye bir türlü muvaffak olamayan, beyninde parlayan her nur zerresini «küfür» korkusuyla tard ve def'e çalışan, hayalden hakikate geçmek istidat ve iktidarını göstermeyen genç talebeler tabiatın taze hayatlarına bahşettiği feyiz ve kuvveti nefislerinde öldüren merhamete muhtaç zayıf insanlardır.

Ve nihayet hayat mübarezesine girişmiş işçi bir genç, gördüğü işin mahiyetini, vücuda getirdiği yeni mahsul ve servetinin kime mal olarak bundan insanlık namına ne faide ne zarar geldiğini düşünüp anlamağa, iş ve hayat içinde arka verip kuvvetlendirdiği âlemin insanda kan ağlatan zulüm ve haksızlıklarına karşı ciddi bir mübarezeye girişmese, bu genç adamın çalışıp çabalaması, tarih nazarında taş taşıyan hayvanların çektikleri zahmet ve gördükleri işten başka bir mahiyeti haiz olamaz.

Hulâsa aile, aşk ve muhabbet münasebatında hürriyet ve istiklal, hüsne, oyun ve maharette idrak hassasına, iş ve hayatta ise zulme, haksızlığa karşı mübareze kuvvetine malik olmayan gençlerin yaşları ne kadar az olursa olsun, kendileri gençlik âleminin hür ve münevver ve faal bir uzvu sayılamazlar. Bunlar gönülleri kurumuş, beyinleri paslanmış, sinirleri gevşemiş, yüreksiz, mutavi ve alil ihtiyarlardır.

Demek ki, gençlik denildiği zaman biz bunu aynı zamanda hem yaş, hem de başta aramak mecburiyetindeyiz. .

Bakû - 15.X.1920

MUSTAFA SUPHİ

• I. TÜRKİYE KOMÜNİST FIRKASI KONGRESİ'NDE KARAR HALİNDE KABUL EDİLEN MÜSTEMLEKAT VE MİLLETLER HAKKINDAKİ MUSTAFA SUPHİ YOLDAŞ'IN MÜTALAASI

1. Müstemleke bugünkü haliyle istilâcılık devri geçiren sınaî, malî ve ticarî inhisarcılığın zaruri bir mahsulü olduğu gibi, millî niza' ve kıt'aller de, halihazır şeraiti iktisadiye ve siyasiyeden çıkan birer hailedir.

Heyeti içtimaiyyenin mukadderatı, zenginliğe istinad eden sermayedarlardan fütuhatçılık ve yağmakârlıkla ihrazı şöhret ve hükümet eden emaret ve hükümetlerle bunlara satılmış bir avuç sanadid ve memurinden ibaret bir sınıf ekaliyet elinde kaldıkça, bu felâketlere nihayet vermek imkânı yoktur.

2. Burjuvazya esasında kurulan hükümetler, fert ve milletlere ait adalet ve müsavata dair birçok bahis-

lerde bulundukları halde, tarihin bize arzettiği feci hadiseler, hele son Avrupa Harbi'nden sonra kararlaşan Versay Muahedesi'nin mağlup ve zayıf millet ve memleketleri kısım kısım ezen ve müstemleke haline getirmeye teşebbüs yolunda meydana çıkan neticeleri pekâlâ gösteriyor ki, adalet ve müsavata ait bu şiarlar, yalancı bir nümayişten başka bir şey değildir.

3. Demek oluyor ki, sermayedarlar, hükümdarlar ve sultanlardan mürekkep hiç hükmündeki bir ekaliyetin, beşerin ekseriyeti azimesini teşkil eden zayıf ve fakir işçi sınıflara zulm ve tagallübü suretinde mütecelli bu cihanşümul durumun izalesi, ancak sınıf farkını ortadan kaldırarak yeryüzünde hâkim ve mahkûm, zalim fertlerin, millet ve devletlerin hükmünü bırakmayacak bir inkılâbı azimin vukuu ve tahakkuku ile hasıl olabilecektir.

4. Bütün dünya amele ve rençperleri arasında hadis olan bu mahiyetteki içtimai inkılâptan, şimdiye kadar başka devletler ve milletlerin hükmü altında ve müstemleke halinde yaşayan millet ve memleketler amele ve rençper sınıflarının millî ve medeni metalibine karşı hâkim vaziyetteki millet proletaryası tarafından fedakârlıkta bulunarak mazlum milletler arasında tenevvür ve temeddünün inkişafına hadim olacak medeniyetkâr, millî müessesata kuvvet vermeli ve bu suretle onların da samimi olarak inkılâba müzaheretleri esasları hazırlanmalıdır.

5. Komünist Fırkası, inkılâp hareketinin yeni girdiği gayrimüterakki memleketlerde emperyalizme karşı mevcudiyetini müdafaa eden millî kuvvetlere müzaheretle, bu arada umumiyetle sermayedarlar idaresine karşı sınıfî mübareze hissinin işçi halk içinde derinleşmesine ait müsaadede bulunulmalı ve herhalde teşkilâtın istiklalini muhafaza etmelidir.

• TARİHÎ VAZİFE

Geçen Balkan ve son Avrupa kasaplıklarında bahtsız Anadolu rençperlerinin kanı dökülmesine; çılgınca, merhametsizce o şekilde muharebeye karşı durmuş iken, Mustafa Kemal Paşa'nın takriben bir yıl önce bize, Odessa'da iken bildirdiği kıyamcılığa razı ve taraftar olduk; ve bugün Antanta yağmacıları karşısında büyük bir cephe açan kuvvayımilliye ordularının muvaffakiyetine müzahir oluyoruz. Birbirine zıt gibi gözüken eski ve yeni bu vaziyeti kısaca da olsa tarihî tahlilden geçirmeye ve tuttuğumuz yolu aydınlatmaya mecburuz.

Bundan hemen on sene evvel bizler: hükümetçi veya köylü sosyalistler, minimalist (asgari) milletçiler, federalistler, hulâsa Türk gençliğinin mutasallıt şoven İttihad ve Terakki siyasetine karşı ayaklanan kısmı, bir taraftan memleketi ve rençper halkı felâketten felâkete sürükleyecek muharebelere nihayet vermeye çalışırken, diğer taraftan Anadolu'ya hayat verecek medeni, inkılâbî inkişaflara zemin ve yol arıyorduk. Bu inkişaf, bizim fikrimizce, dahilde Makedonyalıların, Arnavutların, Arapların, Kürtlerin, Ermenilerin ilah... medeniyet, muhtariyet ve hatta istiklâllerine istidatleri derecesinde yol vererek hür milletlerin hür ittihadı halinde «millî tesanüt»ler vücut bulacaksa, hariçten de Alman ve İngiliz emperyalizminden ziyade beynelmilel amele hareketine istinad ile kuvvet alabilecekti.

Aradan geçen facialı harp seneleri içinde, Türk, Arap, Ermeni amele ve rençperlerinden milyonlarcası ölüme, sefalete mahkûm olmuş, Türk sosyalistleri ve federalistleri menfalarda yıllarca sürünüp çürümüş olsalar da, bugün on sene evvel ortaya atılıp fırtınalar

içinde çalkandıkça yayılan fikirlerin tatbiki neticeleri karşısında bulunuyoruz.

Bugün Anadolu için Türkler ve kendi memleketleri için diğer milletler çalışırken, ellerini inkılâpçı amele Rusyası ve Üçüncü Enternasyonal'e uzatıyorlar. Son hayat umutlarını ışıklandırmak ve son rızk hanelerini gasıp ve istilâcılara kaptırmamak azmiyle vaki olan bu istimdatların mahiyeti anlaşılınca, bizim böyle umumi cidal ve harbe iştirakimiz sebepleri de kendiliğinden izah edilmiş olur. Biz, Rusya, Türkistan ve Kafkasya'da olduğu gibi Türkiye'de de başlayan mübarezeyi Avrupa emperyalizmine karşı ve alemşümul bir mahiyet ve manada anlıyoruz. Fakir ve sefalet altında ezilen Türkiye ve Şark memleketlerindeki kıyam, **millî müdafaa** şiarı ile başlasa bile, dünyayı saran ve zulm ile çarpıştıkça mağdur amele ve rençper sınıflarının gönüllerini fetheden inkılâp hareketlerinin az zamanda beynelmilel vasata geçmesi bir zarurettir. Ve zaten bu böyle olmasa, muazzam Avrupa kapitalistlerine karşı yükselen herhangi bir millî müdafaa, beynelmilel müzaherete hakkıyla nail olamayacak, ergeç iflâsa mahkûm olacaktır.

Onun için biz Türkiye'de millî müdafaa şeklinde başgösteren kıyama, müşterek düşman tarafından bu hareketin söndürülmesine yol vermemek için her türlü yardımı, bu yardım mutaassıp milliyetçilere bile olsa, tarihin bize yüklediği bir vazife olarak biliyoruz. Hayat ve mübareze ruhunu mağdur halk kitlesinde derinleştirmeye çalışan İştirakiyun Teşkilâtı'nın memleket içinde açılıp yayılmasına gelince, bunun da Kuvvayı milliye müdiranının karşısında duran yine o ehemmiyette tarihî bir mesele olduğunu zannediyoruz.

MUSTAFA SUPHİ

• ANADOLU'DAN GELEN ELÇİLER VE ANADOLU'YA YARDIM

Çoktan beri Anadolu'dan gelecekleri beklenmekte olan Türkiye Büyük Millet Meclisi elçilerinden mürekkep fevkalâde heyetin Tuapse yoluyla Moskova'ya vardıkları haberi alındı.

Bu heyet, başta Büyük Millet Meclisi İktisat İşleri İcra Vekili Yusuf Kemal ve Hariciye İşleri Vekili Bekir Sami Bey'ler olduğu halde Lazistan Mebusu Osman ve Müşavir Dr. İbrahim Tali ve Seyfi Efendi'lerden mürekkeptir.

Yusuf Kemal ve Bekir Sami, her ikisi de, Avrupa'da tahsillerini ikmal eden Türkiye'nin en temiz ve muteber simalarındandır. İttihad ve Terakki Fırkası'nın kudret ve hükümeti zamanında birer mevki sahibi olmakla beraber, fikirce istiklâllerini muhafaza etmiş ve vicdanlarına karşı saydıkları işlere karışmamak cesaretini göstermiş, adetleri az siyasilerden olan bu zatların beynelmilel Rusya ile münasebete vasıta olarak seçilmeleri, Büyük Millet Meclisi namına bir muvaffakiyettir.

Bu zatların maziye ait hayatları gibi eski arkadaşımız Yusuf Kemal'in bu sefer elimize varan mektup

meali, Anadolu'daki hükümet başçılarının simalarını açıkça gösteriyor. Anlaşılıyor ki, Büyük Millet Meclisi gibi Kuvvayı Milliye Ordusu'nda halkın ihtiyacına uygun ruh ve fikir uyanmakta ve zavallı Türkiye amele ve rençperlerinin acıklı hali; öteden beri zulme, istibdada her ne sebeple olursa olsun alet olan bu eski müesseselerin bile yüreğini yakmaktadır. Biz herhalde Yusuf Kemal'in bu yoldaki yazılarını, sırf şahsi teessüratı neticesi değil, belki Anadolu inkılâpçılarının iş ve duygularına bir makes olarak telâkki etmek istiyoruz. İçtimai inkılâp, mazlum insanlığı teşkil eden türlü kümeler hakkında çığsız, hudutsuz tahassüslerle doludur. Bizler, cihanşümul inkılâbın bugünkü mecmuu ve merkezi olan Rusya'da çalışan komünistler, elimizde Marx'ın kitabı olduğu halde, din, millet, ırk ve renk ayrılığı yapmaksızın, herhangi memleketin olursa olsun, mazlum insanlarını kurtarmak emelleriyle en uzak ufuklara doğru atılmaktan, en karanlık zulm deryaları içinde çırpınan mağdur milletlere el uzatmaktan çekinmiyoruz. Bugün Türkiye ahalisi ise, umumiyetle Avrupa ve Amerika emperyalizminin, Yunan ve İngiliz korsanlarının yağmacılıklarına karşı hayatının en tehlikeli anlarını yaşıyor; Türkiye amele ve rençperleri, ellerinde tuttukları son ekmek dilimini gasıplara kaptırmamak için mübarezenin, harbin en büyük ağırlıklarını öz sırtlarda taşıyorlar. Türkiye amele, rençper ve askerlerinin bu mübarezede sosyalist Rusya ile Üçüncü Enternasyonal'in her türlü muavenetine hiç şüphesiz ki hakları vardır. Kıyamcı Türkiye'ye azami mikyasta yapılması lâzım gelen bu muavenetin yalnız müşterek düşman olan Avrupa ve Amerika emperyalizminin Küçük Asya cephelerinde sıkıştırılıp ezilmesi noktainazarından değil, şark ve garbın beynelmilel münasebeti cihetinden de büyük ehemmiyeti olacaktır. Bir kere

Türkiye, bütün o eski şöhret ve kudsiyetleriyle, umumiyetle Şark memleketleri içinde ve hususiyle Hindistan'da büyük bir yer tutuyor. Türkiye'nin böyle muhtaç ve tehlikeli bir devrinde sosyalist Rusya'dan göreceği yardım, içtimaî inkılâba şarkın gönlünü kazandıracak, bu ise, tırnaklarını Asya'nın ruhuna saplayan İngiltere hesabına büyük bir darbe olacaktır.

Diğer taraftan kıyamcı Türkiye'nin Anadolu yarımadasında İngiliz ve Yunanlılara karşı mübareze ile Rusya Şûralar Cumhuriyeti'nin yardımı sayesinde geçirebileceği bir kış daha, amele-rençper teşkilâtlarının biraz daha büyümesine yardım ederek, emperyalizme karşı açılan bu cidal, bir müddet sonra artık yalnız harbî değil, belki içtimai ve beynelmilel bir mahiyet alacaktır. Türkiye amele ve rençperlerinin hadisat arasında kendi varlıklarını ve kendi sınıfî menfaatlerini hissetmeleriyledir ki, mübareze en kati, en şanlı ve ebednişan azimlerle kuvvet alacak ve o vakit İngiltere veya emperyalizm ile itilaftan hiç bir siyasi ve hiç bir kumandan bahsedemeyecektir.

İşte bütün bunlar için Anadolu'da vekayiin biraz daha inkişafına, biraz daha vakte ve biraz daha fırsata ihtiyaç var. Önümüzdeki iki ay zarfında Avrupa ve İngiliz cihangirleri, Anadolu kıyamcılığını bastırıp hükümeti himayeleri altındaki Sultan'a vermeye muvaffak olurlarsa, içtimai hareket karşısında büyük bir duvar yükselmiş olacak ve bundan Azerbaycan ve bütün Rusya Şûraları müteessir olmuş olacaktır.

Onun için her türlü güçlüğü, fedakârlığı göze alıp ve her türlü tereddütlerden vazgeçerek kıyamcı Türkiye ve onun bu sefer Moskova'ya gelen hakiki vekillerine mümkün yardımı yapmak, bugünün bize yüklediği borçtur.

MUSTAFA SUPHİ

• İKİNCİ DEVİR

Şimdiye kadar Yeni Dünya, Orta Asya'da parlayan inkılâp nurlarıyla bizim mazlum Türk ve Tatar memleketlerini ışıklandırmağa, Türk, Tatar işçi ve köylüsünün boyunduruktan, açlık ve sefillik pençesinden kurtarılması için yol göstermeye çalıştı. Ta uzaklardan, Moskova'dan Türkiye'nin yaklaşmakta olduğu felâketli çukuru bütün dehşeti ve çıplaklığıyla göstererek Türkiye'nin içtimai inkılâp hareketine koşulmaktan başka çaresi olmadığını anlatmaya çalıştı.

Yeni Dünya ve muharrirleri Türk Ordusu'nun Kafkas dağlarını aşarak Hazer Denizi yoluyla Türkistan'a doğru açılıp ilerlemek, güya islâm âlemini kurtarmak davasını ileri sürdüğü ve bütün Türk ve müslüman damarlarında cihangirlik damarının kaynadığı bir zamandadır ki, bu zafer ve ikbalin muvakkat, kısa, bu dava inayetinin yalancı ve aldatıcı bir hal ve her ne de olsa, Türk işçi ve köylüsünü ezen, öldüren, hayat ve refah itibarıyle ona hiç bir şey vermeyen ve her saadetini koparıp alan büyük bir felâket olduğunu ispat ve bu

yolda cehd ve içtihad ettiler. «Yeni Dünya» muharrirleri o vakitler Rusya İnkılâbı'nın, şimdi ise bütün içtimai inkılâbın elebaşısı olan Lenin ve arkadaşları Stalin ve Çiçerin yoldaşlar, Türkiye, İran, Arganistan ve Buhara memleketleriyle, hatta başlarında padişah ve emirleri, paşa ve hanları bulunduğu ittifaka mütemayil olduklarını, bizim memleketlerin ve bizim Türk, Acem, Arap, Afgan, ilah... şark halklarının hakiki ve tabiî dost ve müttefikleri, dünyanın yalnız bizim gibi ezilmiş amele ve fakir köylüleri olduğunu, Türkiye ve bütün şark memleketleri rehçper halkına ve hususiyle mütefekkir gençleriyle «evliyayı umur» paşa, efendilere anlatmağa gayret ettiler. Fakat şöhret kazanmak, dünyalara hâkim olmak ihtirasına, hele fukara kanını dökmek iştihasına nihayet gelir mi hiç!

Türkiye ve Türkiye'nin o günlerine bağlanan diğer müslüman memleketlerin zafer mahmurlukları içinde Rusya'daki işçi ve köylü hareketini bastırmaya çalıştılar. Biz ise, bütün faaliyetimiz ve bütün gayretimizle müslüman dünyasındaki bütün siyasilerin bu insafsız ve kör hareketlerine, müslüman âlemindeki umumi cereyana karşı girmiş olduk. Uzun zamanlar müslüman kavimleri için anlaşılmaz, boğuk bir sesle ayıltmak için, haklı ve pek aşikâr olan hakikati, doğruyu söyledik, bağırdık.

İşte aradan 15 ay daha geçmeden, bugün Türkiye, Fransız, İtalyan, Amerikan ve Yunan istilâsı altında, Cezayir, Fas, Mısır ve Hindistan gibi, bir avuç muhtekirlere, müstemleke (koloniya) olmak üzere bulunuyor. Türkiye'de yaşayan Türk, Arap, Kürt, Ermeni ilah... mazlum halklar bu millî namlar altında Avrupa ve Amerika kapitali için, yalnız bu kapitalin demir ve ateş kadar sert ve yakıcı ihtiraslarını söndürecek bir hale getirilmek isteniliyor. Türk ordularının dayandığı Alman kuv-

vetinin evvelden de tahmini mümkün olan iflâsı ile bu netice pek tabiî surette meydana geldi.

Bu felâketli netice gösteriyor ki, Yeni Dünya Gazetesi ve bu gazete etrafında toplanan Türk komünistleri, Kanunuevvel İnkılâbı'ndan, daha da doğrusu Ural demiryollarında çalıştıkları daha evvele ait esirlik ve amelelik hayatından beri tuttukları ve Türk, Tatar mütefekkirine gösterdikleri yolda yanılmamışlar. Rusya inkılâpçılarına koşulmakla, mensup oldukları mazlum halklarının hakiki ve dürüst müttefiklerini bulmuşlar.

«Yeni Dünya» Gazetesi, şimdi Kırım'da çıkmaya başlayınca, ikinci bir devre, yeni bir hayata ayak atmış oluyor.

Yeni Dünya şimdi Karadeniz'in beri sahilinde yalnız mütefekkir Türk gençliğine değil, belki doğrudan doğruya aç, çıplak, sefil ve mazlum Türk rençper ve askerine hitap edecek ve sesini bütün Anadolu'ya işittirecektir.

Yeni Dünya'nın şimdi gür, açık ve Türk gençliği gibi, mazlum Türk rençper ve askerleri için pek anlayışlı olan sesi, Küçük Asya'nın en durgun ve en karanlık afakını titretecektir.

Açlığa, çıplaklığa, kulluğa artık nihayet geldi.

Ey mazlum Türk askeri, Türk işçi ve köylüsü! Bugün senin günün. Kalk ayaklan ve bütün Rusya'yı, bütün Macaristan'ı, bütün Almanya'yı sarsmakta olan öz işçi ve köylü kardeşlerinin yardımına kol uzat.

Kendi hüviyetinle, hükmünle, hâkimiyetinle, yaşa, yaşat!.. Seni şimdiye kadar esirlikte tutan, ezen, öldüren hanlar, hakanlar, padişahlar yere batsın! İçtimai inkılâp senin günün, senin bayramın!

Yaşa ey kahraman Türk rençperi, Türk askeri!

MUSTAFA SUPHİ

• TÜRKİYE'NİN MAZLUM AMELE VE RENÇPERLERİNE

Fedakâr yoldaşlar,

Şimdiye kadar, sizleri esaret zincirlerine bağlayarak jandarma ve tahsildarların merhametsiz kamçıları altında bin türlü eziyetlerle ömrünüzü heder eden zalimler, size kâh hükümet ve devletten bahsettiler.

Neticede bu hükümet ve devlet, haram yiyici vali ve hâkimlerle bunların ortağı olan bey ve ağaların keselerini doldurmak ve fıkarayı ise açlıktan öldürmekten başka bir işe yaramadı.

Kâh dîn ve şeriatten bahsettiler: Din ve şeriat maneviyatınızı bozarak ruhunuzu düşürmekten, başınıza gelen her felâketi, bu felâketin sebep ve amilleri meydanda dururken kader ve kısmete bağlayan zalimlerin hükmünü yürütmekten başka bir iş görmediler. Yıldızdan yıldıza çalışarak bin türlü zahmetlerle işlediğiniz

tarlalarda yetişen çelimsiz mahsulden mültezimlerin, bir öşür yerine bin öşür almasına ses çıkarmayıp sizi bir lokma ekmeğe muhtaç, aç ve sefil bıraktılar. Millet için fedailik davasında bulunanlar, 15 Temmuz'dan sonra geçen on bu kadar senelik inkılâp tarihimizde milletin sırtına dayanarak bütün kuvvet ve saltanatlarını Türkiye amele ve rençperlerine borçlu oldukları halde, biraz rahata, biraz refah ve saadete can atan bu zavallı halkı dünyanın büyük kıtasında hududdan hududa sürüklediler. Kâh Yemen ve Arabistan'ın kızgın sahralarında açlık ve susuzluk ve kâh Anadolu veya Kürdistan'ın karlı dağlarında soğuktan telef etmeye, asırlardan beri dost yaşamakta olan bu milletin fıkarasını birbirlerine kırdırmaya sebep oldular; bu yetmiyormuş gibi, sonunda yetim halkımızı büyük Avrupa harbinin öldürücü sağanakları içine sürüp atarak başımıza bugünkü felâketi getirmiş, millete olan borçlarını böylece ödemiş oldular. Bugün aziz ve mazlum İstanbul'umuzun hisarları dibinden yükselen bir ses işitiyoruz. Bu sesin bize «Vatan, İslâm, Hilâfet» sözlerini tekrar ederken, vatanı, İslâmı, hilâfeti yine kanınız bahasına sattığını görüyoruz.

Bugün Osmanlı Padişahlığı, eski saltanat ve istiklâlini büyük Avrupa muharebesindeki mağlubiyetten sonra tamamen kaybettiği gibi, son padişah Sultan Vahidettin, taç ve tahtını Dolmabahçe Sarayı'nın içinde de olsa muhafaza için, İslâmiyeti ve hilâfeti, İngiliz Kralı'nın himaye ve muhafazasına teslim eyledi. Şimdi Padişah hazretleri, güya vatanı, milleti, İslâmiyeti kurtarmak maksadıyla Yunan Ordularına Küçük Asya'nın kapılarını açarak, bir taraftan da Şeyhülislâm, Avrupa ve Amerika talancılarına karşı hakkını müdafaa eden kıyamcılar hakkında fetva vererek bunları küfr ve hıyanetle itham ediyor.

Amele ve rençper yoldaşlar!

Yağmacı Antanta kuvvetine dayanan hainler, vatan ve milletten, padişahtan, halifeden, Kur'an'dan bahsetseler de, sizler artık Yunan Kralından dine ve millete gelecek habere tabiî inanmayacaksınız.

Bu sefil ve murdar heriflerin ne maksada hizmet ettikleri artık güneş gibi karşınızda aşikâr duruyor.

Arkadaşlar! Bu sonuncu felâketler bizim başımıza ne kadar ağıra mal olsa da, yalnız bir cihetten dinci, milletçi, vatancı sahtekârların foyasını meydana koyduğu, hakkı hakikatı bize apaşikâr anlattığı için, geleceğimize büyük faydalar da vermediler değil. Biz şimdi üstümüze düşen vazifeyi pek iyi anlıyoruz. Elimizde kalan bir parça toprakla bir dilim ekmeği, bu zalim yağmacı Avrupa ve Amerika emperyalistlerine kaptırmamak, bu gözü doymaz, emperyalist ve arlanmaz Yunan istilâcılarına karşı mübarezede sonuna kadar sebat etmek, mukaddes vazifemizdir; istilâcılara kuyruk olup memleket ve halkımızı kulluğa düşürmeğe çalışan İstanbul Hükümeti'ne karşı başkaldıran ve Rusya Amele ve Rençper Şûralar Cumhuriyeti ile kolkola giden Anadolu Kıyamcılar Hükümeti'ne her türlü yardımı yapmak, birinci işimizdir. Biz bu vazifeyi yerine getirmekle, hem dahilde mevcudiyetimizi göstermiş, hem de hariçte emperyalistlerle uğraşan bütün amele ve rençper kuvvetlerine mühim bir hizmet görmüş olacağız. Biz bu vazifeyi görmekle, mübarezedeki muvaffakiyetimiz nisbetinde sesimizi yükseltmek hakkını kazanmış olacağız. Memleketimizdeki yeni hükümet ve devlet yapısının kurulduğu gün bu yapının amele ve rençper eliyle meydana geldiğini bilerek onun içinde hakim olacak kuvvetin yine amele ve rençper olmasını talep edeceğiz.

Amele ve rençper kardeşler!

Bütün bu kanlı, felâketli davalardan aldığımız öğütü hiç bir vakit hatırdan çıkarmayınız. Unutmayınız ki, siz hayır ve selâmete, sizleri şimdiye kadar sırtınızdan geçinen zalim ve hazıryiyici ağalar ve paşalar, kalın enseli çorbacılar eliyle kavuşamazsınız. Amele ve rençperin hayatta mahkûm olduğu açlık, karanlık ve kulluktan kurtulması, ancak amele ve rençper eliyle meydana gelecektir.

Onun için sizler, başkasının emek hakkıyla geçinmeyen, cihanda kendi gücüne, kendi hakkına dayanan amele ve rençperler, bütün bu harp ve mübareze sırasında kendi aranızda birleşerek teşkilâtınızı kuvvetlendirmeye çalışınız ve iyice biliniz ki, siz birleşip varlığınızı hissettikçe, dileğinize yaklaşmış olacak ve mesut bir günde sizi dışarıdan, içeriden yemeğe çalışan zalimleri ezerek yaşadığınız toprak üzerinde hürriyet ve hayatınıza sahip ve hakim olacaksınız.

Onun için birleşiniz, ey Türkiye'nin mazlum amele ve rençperleri!

Birleşiniz de, hakkı hayat ve hürriyetinizin nişanesi olan kırmızı bayrağı bütün dünya proletaryasının inkılâp ufuklarına doğru yükseltiniz!

MUSTAFA SUPHİ

• İKİNCİ KONGRE

Geçen sene Mart ayında beynelmilel inkılâpçı Rusya'yı Avrupa ve Amerika burjuvazya kuvvetlerinin şimal ve garpten, Kolçak ve Denikin kara kuvvetlerinin şark ve cenuptan şiddetle tazyik ettikleri sırada Moskova'da istişare için davet edilmiş olan muhtelif Avrupa ve Asya amele ve rençper (komünist partileri) vekilleri, Kremlin Sarayı'nın muhteşem Ödüller Salonu'nda toplanmışlar ve 30 bu kadar teşkilâtı temsil eden 50 kişilik bu meclisi, Üçüncü Komünist Enternasyonali'nin Birinci Kongresi ad ve ilan etmişlerdi. İkinci Enternasyonal'in azaları olan İngiliz, Fransız, Alman sosyalist ve sosyal demokrat fırkaları cinayetkâr Avrupa Harbi'ne rey ve kalemleriyle katışarak amele ve rençper siyasi fırkalarının sulh ve müsalemet cephesini dağıtmaya ve böylece cellât Avrupa ve Amerika emperyalizminin bir kat daha kuvvetlenmesine nasıl sebep oldular ise, 1919 senesinde Kremlin Sarayı'nda

doğan Üçüncü Enternasyonal de, bu dağınık fırkaları tedricen kendi azimkâr iradesi altında toplamağa muvaffak oldu. Alınan haberlere göre bugün, Temmuz'un 17'sinde açılacak olan İkinci Kongre'ye iştirak etmek üzere Avrupa, Amerika ve şark memleketlerinden 400'e yakın vekiller Moskova'ya gelmişlerdir. Alman Spartakistlerinden başka müstakil sosyal demokratların, İtalyan, İngiliz sosyalist fırkalarının, Amerikan Amele Fırkası'nın, Fransa, Macaristan, Avusturya, Balkan komünist partilerinin toplandıkları bu kongrede Türkiye, İran ve Rusya Şûralar Federasyonu içindeki bütün Şark halkları komünist teşkilâtlarının vekilleri birleşmiş olacaklardır. Üçüncü Enternasyonal'in Birinci Kongre'de vücuda getirdiği metin azimkâr beynelmilel birlikle, sosyalist Rusya'yı saran boğucu kuvvetleri dağıtıp kovmağa muvaffak oldu. Muhtelif Avrupa ve Amerika memleketlerinin komünist ve sol sosyalist fırkaları parlamentolarda, amele ve rençperler ise mensup oldukları milletler içinde, Bolşeviklere karşı gösterilen her türlü tazyiklere karşı ayaklanarak, gerek parlamentolarda, gerekse Rusya'ya karşı gönderilen harbî cephelerde yarıklar açtılar, o halde ki, bugün burjuvazya hükümetleri içtimai inkılâba karşı ne parlamentolarından büyük imdatlar istemeye, kati kararlar çıkartmaya, ne de ordularından (okunamıyor-Y.) kendilerinde kuvvet hissediyorlar.

Üçüncü Enternasyonal, bunca yıllık hayat faaliyetinde, Avrupa ve Amerika amele ve rençper inkılâp kuvvetlerini sosyalist Rusya etrafında böylece toplamağa ve halühazırda Avrupa'da, inkılâbî olduğu kadar, siyasi bir âmil olarak meydana çıkmaya muvaffak oldu. *Şimdi Üçüncü Enternasyonal karşısında duran mühim mesele*, garp proletaryası gibi şarkın derin karanlıklarında mazlum ve fukara halkları da kendi etra-

fında birleştirmeye ve emperyalizme karşı Asya'da yükselecek büyük bir yumruk hazırlamağa muvaffak olmaktadır. Birinci Kongre'den beri Enternasyonal'in aile efradından sayılan Türkiye, İran ve Rusya içindeki Türk, Tatar komünist teşkilâtlarının bu ikinci yıl içinde bugün faaliyet ve kuvvetlerini birleştirerek bu maksadı temin etmeleri, tarihin kendilerine yüklediği bir vazifedir.

Bu münasebetle Lenin Yoldaş'ın bir sözünü hatırlıyoruz:

«Şark'ta inkılâp, Şark komünistlerinin bilavasıta kendi işleri olmalıdır.» Filvaki Şark'ın Garp'ten pek farklı ve başka mahiyette olan iktisadi ve ruhi sıfat ve hususiyetlerini göze alsak bu sözün ehemmiyeti anlaşılmış olur. Şüphesiz ki Şark'ta inkılâp hareketlerinin nabzından anlayacak gene şarklıdır. Fakat şunu da ilâve etmeli ki, teşhis derecesinde tedavinin de ehemmiyeti inkâr olunamaz. Ameliyat ve tedaviye dair meselelerde tecrübe, maharet ve teknika tamamıyle Avrupalı inkılâpçı yoldaşlarımızda temessül ve temerküz ediyor. Halühazırda, emperyalizm ile sosyalizm muntazam iki cephe halinde karşı karşıya durduğuna göre, şark inkılâpçılarının garpten tam bir müzaheret ve kuvvet almadıkça iş görmeleri imkânsızdır. Onun için şarkın inkılâpçı komünist teşkilâtları, daire teşkilâtlarını ilerlettikçe Üçüncü Enternasyonal'in de şark için faaliyet ve müzaharetini inkişaf ettirmesi beynelmilel içtimai inkılâp namına mukaddes bir vazifedir; cihanşümul inkılâp hareketinde garp proletaryasından müstakil olarak şarkta iş görmek nasıl bir vahime ise, şarkı garpten ayırmak ve birini diğeri namına feda etmek de büyük ve tarihî bir hata olur.

Üçüncü Enternasyonal'in İkinci Kongresi'ne işti-

rak eden garp ve şark komünistlerinin bu hakikatlere kıymet vereceğini ve şarkta inkılâbî teşkilâtın ruhlanmasına hadim büyük adımlar atarak ikinci senelik faaliyet devresine zafer ve ikbal ile gireceklerini kuvvetle ümit ediyoruz.

MUSTAFA SUPHİ

• BÜYÜK MİLLET MECLİSİ HÜKÜMETİ VE KOMÜNİST FIRKASI

Türkiye Komünist Fırkası Merkezi Heyeti, memleketimizi yeni bir devr-i faaliyet ve harekete sokan Anadolu Hükümeti'ne karşı takip edeceği siyaseti, bugünkü nüshamızda altı maddelik bir layiha ile ortaya koyarak, fikirleri tamamen ışıklandırmış ve her türlü yanlış anlamalara nihayet vermiş oluyor.

Vakıa, şimdiye kadar Anadolu'da arasıra meydana çıkarak komünizm'den bahseden bazı fertlerin yeryüzünü birdenbire her türlü pislikten, her türlü zulüm, tasallut ve ihtikardan temizlemek istemelerine alâkadar, şüphesiz ki, yüksek ve insaniyetkârane ve fakat aynı zamanda müfritane beyanatı bazı hükümet mehafiinde Türkiye Komünist Fırkası'nın Küçük Asya'da içtimai inkılâbın meydana gelmesi için lâzım gelen şartların vücuduna tabi bulunması gibi yanlış bir zannın doğmasına sebebiyet vermişti. Diğer taraftan, Anado-

lu'da kıyam hareketi başladıktan sonra Büyük Millet Meclisi içinde, eski politikacılarımız tarafından vücuda getirilen yeni fırka ve zümrelerin şahsi mülkiyet meselesinde bile tevakkuf etmeksizin, sola doğru her adımda birkaç menzil atlayıvermeleri, komünistlerden bazı yoldaşların «yine mi suni ve yalancı hareketler karşısında bulunuyoruz?» kuşkularını uyandırmıştı. Biz ise, bu yanlış düşünce fena anlayışların yeri olmadığını, Küçük Asya'da başlayan hareketlerin ise tabiîliğini iddia ediyoruz. Rusya'da başlayarak, Avrupa ve Amerika içlerine doğru dalgalanıp ilerleyen içtimai hareketin, Rusya'ya bir cephe teşkil eden Küçük Asya'ya karşı tesirsiz kalması mümkün müdür? Büyük Millet Meclisi'nin esas teşkilâtı olan halkçı ve halk zümreleri fırkası da, amele ve rençper inkılâbının —**bolşevizmin**— rüzgârı içinde doğmuş birtakım hücrelerdir. Ancak Anadolu hareketinde gördüğümüz vasf-ı fark, işaret, umumi bir millet, bir halk hareketi halinde tecelli ediyor ki, bunun esasları da, Komünist Fırkası'nın beyannamesinde **(Madde 4)** izah olunduğu veçhile, pek tabiî olarak memleketin efkâr ve hayat şartlarından doğmadadır. Bu hale göre, Türkiye Komünist Fırkası'nın Anadolu hareketine karşı vaziyeti, kendi kendine meydana çıkar: Komünist Fırkası, içtimai inkılâbı anlayan ve ona bütün varlığı ile bel bağlayan işçi ve rençperlerin bir siyasi teşkilâtıdır. Memlekette mazlum ve işçi, fakir ve işsizler çokluk teşkil etseler de, sanayiin iptidai bir halde olması itibarıyle, amelenin proleter teşkilâtına malik ve toplanmış olmamaları, komünistlerin ekaliyette kalmalarını icabetmektedir. Ve yine bu itibarladır ki, Komünist Fırkası, halûhazırda inkılâbı yapacak ve idareyi ele alacak büyük bir hükümet fırkası şekil ve mahiyetinde ortaya atılamaz.

Komünist Fırkası memleketin içinde ekalliyeti

temsil eden bir fırka halinde teşekkül ile beraber, Üçüncü Enternasyonal'in bir uzvu olarak yeryüzündeki içtimai inkılâbın bir rüknü ve bir amilidir. Ve bu cihetle üstüne düşen vazife büyük olduğu kadar cihanşümuldür. Üçüncü Enternasyonal'in, proletarya teşkilâtı zayıf olan Türkiye'de ve Türkiye halindeki bütün şark memleketlerinde takip ettiği noktainazar bilinirse, bu vazifenin derece-i nezaket ve ehemmiyeti bir kat daha takdir olunur. İçtimai inkılâbın mazlum şark memleketlerinden beklediği hareket, zalimlere karşı kıyam ve isyandır. Şarkta uhdesine düşen vazifei celadeti idrak etmiş bir memleket ve bir millet olarak bugün karşımıza çıkan zavallı Türkiye ve fakir Türk Milleti'dir. Demek ki, içtimai inkılâp karşısında Türkiye Komünist Fırkası'na düşen vazifeyi, yağmacı emperyalizmin bütün tazyikatına rağmen ayaklanıp varlıklarını ispat eden Anadolu kıyamcılarına ve kıyamcıları temsil eden Büyük Millet Meclisi Hükümeti'ne samimiyetle müzaheret etmek ve Anadolu'daki bu hareketi şarkın diğer mazlum ve medeni millet ve hükümetlerine bir nümunei imtisal olarak göstermekle hulâsa edebiliriz.

Bundan başka, Türkiye Komünist Fırkası'nın halka karşı birçok borçları ve mecburiyetleri vardır. Türkiye Komünist Fırkası, kendi teşkilâtı içinde amele ve rençper halkın vicdanını terbiyeye, Küçük Asya'nın karanlık sokaklarında bile türlü mahrumiyet ve mahkûmiyetlerle dolaşan mazlum işçi ve köylülerimizi muntazam ve müteşekkil bir sınıf simasıyle dünyanın diğer memleket proleterleri meclisine takdim etmeye mecburdur.

Münevver ve inkılâpçı gençlerimiz, beyaz yakalı frenk gömleklerini ve parlak kılınçlarını omuzlarından atarak eli nasırlı mazlum halkımız arasına girerler ve Komünist Fırkası saflarında bütün hayat ve mevcudi-

yetlerini biçare, bahtsız işçi ve çiftçilerimizin açlık, karanlık ve kulluktan kurtulmaları yolunda feda ederlerse, halkımız hakiki ve içtimai inkılâba doğru yükselecek, memleket yağmacılar elinden tamamen kurtulma iktidarını gösterecek ve böylece komünistler şarkta büyük bir amele fırkasının mümessili sıfatıyla beynelmilel inkılâpçılar arasında hürmetli bir yer tutmaya hak kazanacaklardır. Burada izahımıza nihayet veriyoruz. Yukarıda gösterdiğimiz esaslara mugayir olarak büyük teşebbüsler peşinde, hegemonyal işler görmek ve hazıra konmak isteyen herhangi bir komünist, mensup olduğu fırkanın takip ettiği yoldan çıkan ve binaenaleyh fırkaya itaat etmeyen bir derbederdir.

MUSTAFA SUPHİ

• SALTANATTAN SONRA

Yedi asırlık Osmanlı Saltanatı, sulh muahedesi adı altında bir bade-i zehr içerek büsbütün ölüme mahkûm olunca, karşımıza, bundan sonra nasıl yaşayacağız ve nasıl bir hükümet kuracağız, meselesi çıkıyor.

Bugün Anadolu'da yeni bir Türk Sultanlığı'nın veya herhangi bir yerde bir imparatorluğun yeniden tesisi hatıra gelmez bir garibedir. Öyle bir devirde yaşıyoruz ki, padişah ve imparatorların son cihan muharebesinden coşan kan deryaları içine yuvarlanmış elmaslı taçlarını yerden kaldırıp başına takacak cüretli madrabazlar meydana atılamıyor; bir vakitler Avrupa ve Asya'yı parmaklarında bir halka gibi çevirip oynatmak isteyen cihangir mareşaller ve kahraman paşalar, gizlendikleri karanlık kovuklarda kış uykusuna tutulmuş beyaz ayılar gibi sarılıp yatıyorlar, hayatlarından bile kimseye haber vermiyorlar. Böyle bir zamanda ise, Rusya'da olduğu gibi, Türkiye'de de yıkılan zalim saltanatın hara-

beleri karşısında bizzat halk, amele ve rençper ve askerlerden mürekkep milyonluk kitleler ayaklanıp kendilerini gösteriyorlar, fakir, muhtaç ve sefil de olsalar, o kırık dipçikli tüfenklerini kollarında taşımaktan vazgeçmeyerek toprakları, ana ocakları başında duruyor, baht ve namuslarını ayaklar altına düşürmek, alınteriyle hakettiklerini başkalarına yedirmemek için birleşiyorlar ve mutasallıt cihangirlere karşı, yine bütün yeryüzünü saran «alemşümul» bir mübareze açıyorlar.

İşte Rusya, Macaristan ve Türkiye gibi muzmahil memleketlerde kurulacak yeni hükümetlerin esası, böyle büyük bir mübareze, bir güreştir; zulm ile, zalimler ile güreştir. Hem yalnız muharebeden sonra başımıza musallat olan İngiliz, Fransız ve Yunan yağmacılarına karşı değil, belki muharebeden evvelki zamanlarda da halka bir rahat nefes verdirmeyen vergidir, âşardır, agnamdır, ianedir, cezadır, cizyedir ve nihayeten faiz ve temettüdür diye işçi ve köylünün evine, ocağına, tandırına, bacasına el uzatan içimizdeki imansız hırsızlara karşı açılacak mübareze iledir ki, yeni hayatımızın şekli ve hükümetimizin rengi belirmiş olacaktır. Anadolu'da bugün büyük zahmet ve fedakârlıklarla Avrupa ve İstanbul haydutlarına karşı çarpışan amele, rençper ve asker kardeşlerimiz, bu harbin sonunda, yine eski günahkâr, melun ve müstebit ağa ve paşalardan mürekkep hükümetler meydana geldiğini ve kendilerinin yine eskisi gibi dışarıdan gelmiş bir misafir halinde kenarda kaldıklarını görseler memnun olurlar mı? Elbette değil!

Onun için Türkiye amele, asker ve rençperleri bugünden itibaren istek ve dileklerini meydana koyup hangi maksatla ve ne için çalıştıklarına, canlarını telef ettiklerine işaret olan kızıl bayraklarını yükseltmeye mecburdurlar.

Umumiyetle döktükleri kanterlerini haketmek, işledikleri işe ve toprağa sahip olmak, memleket ve hükümet işlerini ellerine almak isteyen amele ve rençper milleti Türkiye'de de bundan fazla ve eksik bir şey murat etmez.

Biçare rençperin dileği, şüphesiz ki, kendi başına mahsus bir paşalık ve hanlık değildir; ancak o, bugün bin senelik tecrübeden sonra, fakat kanını dökmekten başka bir işe yaramadığını pek iyi anladığı bu paşalık ve hanlıkları yeryüzünden süpürmeye karar vermiştir. Onun için bundan sonra Anadolu ve Türkiye'de, halkın sırtında yaşayacak herhangi bir hükümet, hatta cumhuriyet şeklinde de olsa, yer tutmaz, yaşamaz. Yeni hükümetin bugünkü zahmet ve fedakârlıklara katlanan amele, rençper halkın içinde kurulup aşağıdan yukarıya doğru dalbudak vermesi, hayati bir şarttır. Böyle köklü ve temelli bir hükümetledir ki, yaşamak için mübarezeye ve mübareze iledir ki, böyle bir hükümete liyakat hasıl olur. Türkiye amele, rençper ve askerlerinin bu liyakat ve iktidarı göstereceklerine eminiz. Onun için:

Yaşasın Türkiye amele, rençper ve askerlerinin hükümet ve cumhuriyeti!

MUSTAFA SUPHİ

• TÜRKİYE KOMÜNİST TEŞKİLÂTI MERKEZÎ HEYETİ'NİN FAALİYETİ HAKKINDA BAKÛ KONGRESİ'NDE MUSTAFA SUPHİ YOLDAŞ'IN LAYİHASI

Türkiye Komünist Teşkilâtı'nın faaliyeti hakkındaki layihayı esas itibarıyla ikiye ayırmak lâzım gelir: Biri «tenevvür», diğeri de «teşekkül» devri.

Tenevvür devri: Bu devrin mahiyetini, manasını anlamak için Rusya'da inkılâbın henüz başlamadığı zamanlara kadar geri gitmelidir.

Cihan Harbi'nin zuhuru ile memleketimizin mağdur sınıflarından yüzbinlerce amele ve rençperlerin asker sıfatıyla Rusya'ya esir düşerek Sibirya, Türkistan, Kafkasya ve nihayet İdil - Ural boylarındaki demiryol, fabrika ve köy işlerinde havahe zahvahe çalıştırılmaları, esasen hayatta zahmetle yoğrulmuş Türkiye işçileriyle Rusya proletaryası arasında dostluk ve yakınlık husulüne vesile oluyor.

«15 Temmuz» İnkılâbı'ndan beri açılan harp sahnelerinde facialı roller oynamaya mahkûm edilen Türk rençperi ve askeri, bu temastan büyük feyizler alarak sınıfî mübarezede Rusyalı amele yoldaşlarla beraber harekete başlıyorlar.

Ücret ve iş müddeti hakkındaki hareketlere, tatili eşgallere iştirak ederek arkadaşlarının itimad ve muhabbetlerini celbediyorlar. Vaktiyle memlekette halkçılık ve sosyalistlik hayaline hizmet edip belâdan belâya uğrayan ve nihayet muhaceret ve esaret yoluyla bu işçiler kafilesi arasında çalışmaya mecbur olan muallim, muharrir inkılâpçılarımızdan bazı gençler ise, hem amele ile beraber taş taşıyıp çalışarak kapitalizmin ve harpten doğan gaddarlığın ağırlıklarını bizzat kendi hayatlarında hissediyorlar. Tufeyli unsurlara, umumiyetle işleticilere karşı kaynamakta olan düşmanlık duygularının sınıfî inkılâba esas olabilecek derecede tebarüzüne şahit oluyorlar. İşte bu gibi tesirat iledir ki, Rusya'daki Türk amele ve rençperleriyle Bolşeviklerin münasebeti, 1915 senesinden itibaren başlamış ve umumiyetle sermayedarlığa, Çar saltanatına ve nihayet Avrupa Harbi'ne karşı teşvikatta bulunan Bolşevik edebiyatı Türkler arasında büyük bir revaç kazanmıştır. Bu edebiyatın iki sene zarfında amele gruplarında dağıtılarak gizli köşelerde tercüme ve tebliğ edilmesi sayesinde mağdur ve mutaassıp rençper ve askerlerimizin kendi gaddar ve vahşi kuvvetlerimize, zalim hükümet ve hükümdarlarımıza, şan ve şöhret düşkünü müfteri paşalarımıza karşı söz söylemek imkânı hasıl olmuştur.

1917 senesi şubatında Rusya'da başlayan inkılâbın Kerenski zamanına ait ilk kısmında bu gizli faaliyet daha açık bir şekle girerek, bolşeviklerin şehir ve köy işçi ocaklarında inkılâbı içtimainin yaklaştığına dair

açıktan açığa tebligat devri başlamış ve Türk bolşevikleri de gerek kendi hemşehrileri ve gerekse müslüman ahali arasında marksizm ve komünizm hakkında konferanslar tertip etmiştir.

Teşrinievvel vekayiinin başlamasıyla fabrikalarda ve diğer iş ocaklarında çalışan Türk işçilerinin topluluklarına halel gelerek herkes ele geçen fırsat ve hürriyetten faydalanıp memleketlerine gitmek üzere türlü yerlere dağılıyor, evvelce bolşeviklerle münasebet peyda edenler, içtimai inkılâbın payitahtı kırmızı Moskova'ya geliyorlar ve buradaki Tatar inkılâpçılarıyla kolkola vererek 1918 senesinin ilk aylarında Osmanlı şivesinde olarak «Yeni Dünya» Gazetesi'ni çıkarmağa başlıyorlar. Yeni Dünya'nın intişara başladığı tarih, bolşevizmin Rusya'da tevessü ve taammümü ile Rus askerlerinin Kafkasya'dan ric'ate ve bu fırsattan istifade eden Osmanlı ordularının Kafkasya'yı istilâya başladıkları devre tesadüf eder. Osmanlı Ordsu, Bakû gaz madenlerini ele geçirerek diğer taraftan Almanlarla beraber Dağıstan, Kuban ve Ukrayna üzerine tesirler yaparak inkılâpçı Rusya'yı ışık ve ekmekten mahrum etmek tehdidini ika ediyorlar.

Osmanlı Hükümet ve ordusu başında bulunan İttihat ve Terakki Fırkası'nı Türk ve Müslüman memleketlerine ait istilâ ve ittihat hırsları da bütün şark memleketlerine sirayet ederek, müslüman kuvvetlerinin azadlığını Osmanlı istilâsında gördükleri bu devir, Türkiye Bolşevikleri için muhit faaliyetlerinde en ziyade sıkıldıkları bir zamanı hatırlatır. Mamafih Yeni Dünya Gazetesi, bir taraftan Alman kılıncına dayanan bu istilâ hareketinin memleketi ve mazlum halkı pek tehlikeli uçurumlara götürmekte ve azadlığın ancak Rusya gibi Avrupa proletaryası arasında da içtimai inkılâbın kıyamına bağlı olduğunu söylemekten, diğer taraf-

tan ise, bu tehlikeyi bir türlü görmek istemeyen paşalar hükümetinin memleket ve halka reva gördükleri zulümleri tebliğden hali kalmamaktadır.

Brest-Litovski Muahedesi'ni imza eden o zamanki muzaffer Türkiye'nin Moskova'daki Sefiri Galip Kemali Bey'in Yeni Dünya ve muharriri aleyhinde verdiği üç muhtıra ile protesto, tutulan bu irşad ve muhalefet yolunun tarihî vesikalarını teşkil eder.

Mamafih şunu da derhal söylemelidir ki, hakikatin karanlıklar içinde kaybolduğu bu dar ve müziç devir, bize, en iyi ve maksada en sadık arkadaşları vermiştir. Muhtelif usera karargâhlarından çıkıp Kazan'a gelen felâketzede arkadaşların ilk müşaveresi, 25 Temmuz 1918 Moskova'da Türk Sol Sosyalistleri Kongresi'ni davet etmiş ve bu konferans «Türkiye Komünist Teşkilâtı»nı doğurmuştur.

İkinci devir: Tenevvür devri burada biterek konferansın seçip ayırdığı merkezî heyet doğrudan doğruya teşkilât işlerine girişiyor. Konferansın verdiği istikametler:

1. Rusya ve Türkiye'deki amele ve rençper ve askerlerimiz arasında tebligat ve teşkilât, içtimai inkılap cephesinin fikren ve fiilen müdafaası,

2. İlk müsait fırsatta Türkiye'nin de celbolunacak vekillerinden mürekkep ilk Türkiye Komünist Kongresi'nin davet ve celbi, «teşkilâtın fırka haline getirilmesi» suretinde konferanstan sonra, teşkilâtımız Rusya Komünist (Bolşevik) Fırkası'yla daha yakın münasebete girişmekle beraber; benim bütün Rusya Müslüman İşleri Merkezi Heyet idaresinde aza ve beynelmilel şark tebligat ve neşriyat şubesinde reis olmaklığım, bütün faaliyetimizin Rusya'daki Müslüman işleriyle beraber ilerlemesine sebep olarak merkezî heyet ilk

teşkilât devrinde bütün maddi ve manevi vesaitini müslüman işleri komiserliğinden alıyor, kuvvetinin mühim bir kısmını müslümanlar arasında küflenmiş fikirlerin yıkılarak inkılâp ruhunun yükselmesine sarfediyor; bu meyanda Türk komünistleri, Tatar sosyalistlerinin Kazan'da davet edilen ilk konferansına iştirak ile ilk programının tertibine fiilen iştirak ettiği gibi bütün Rusya komünist teşkilâtlarının Moskova'da açılan birinci kongresine de altı vekil vermeğe muvaffak olmuştur.

Faaliyetin Dört Cephesi :

Gerek Türkler ve gerekse Müslümanlar arasındaki faaliyetimizi, memleket itibarıyle, İdil ve Ural'da, Kırım, Türkistan ve Azerbaycan'da olmak üzere dört kısma ayırmak mümkün olur.

1. Teşkilâtımızın Moskova, Kazan, Samara ve Saratov gibi İdil ve Ural boylarındaki siyasi hücreleri ilk faaliyet yuvasını teşkil ederler.

Bu muhtelif memleketlerde adetleri 500'e baliğ olan Türk komünistleri, mürteci kara kuvvetlerle mübareze maksadıyla Türk esirlerinden kızıl askerler teşkiline muvaffak olmuş, Ufa ve Kazan'da «Çekoslovak» türedilerine, Orenburg'ta ise Dutov Bandisi'ne karşı Rusya'nın inkılâp cephesini müdafaada yararlık göstermişlerdir. İdil ve Ural boyu, Çekoslovak menhuslarından temizlenince, buradaki eski sosyalist Müslüman müesseseleri yeniden ihya edilerek İrtica İle Mübareze Komisyonu'na teşkilâtımızdan vekil olarak iştirak

edilmiş ve Kazan'daki «ilmi heyet» yeniden teşkil ve üç ay kadar idare olunarak Tatar maarif ve medeniyetine dair birçok meseleler meyanında hat ve imla usulünün ıslahına hadim bir konferansı da davet eylemiş ve konferans mühim ve faydalı kararlarla işinde muvaffak olmuştur.

Moskova ve İdil - Ural'daki faaliyetimiz:

Türkiye ile başlayan münasebetimiz, teşkilâtımıza beynelmilel teşkilâtlar arasında mevki tutmak liyakatini vermesiyle 1919 Mart'ında Moskova'da içtima eden Beynelmilel Müşavere Meclisi'ne bizim vekilimiz de dahil olmuş idi. 34 memleketten birçok vekilin gelmesi üzerine Üçüncü Enternasyonal'in ilan-ı takrir etmesiyle Türkiye Komünist Teşkilâtı da Üçüncü Enternasyonal Birinci Kongresi'nde vekilini bulundurmuştur. Bu sene Temmuz ayında toplanan İkinci Kongre'ye teşkilâtımız iki vekil göndererek inkılâbî müesseseler arasında mevcudiyetini tasdik ettirmiş ve gelecek kongrelere dört rey ile iştirak hakkını ihraz eylemiştir.

2. Kırım'da: Şark cephesinin kara kuvvetlerden temizlenmesiyle, bütün faaliyetin cenubi Ukrayna'daki Uskuro Patski saltanatı üzerine tevcih olunduğu sıradadır ki, Merkezî Heyet, İdil ve Ural'da çalışan bütün faal arkadaşlar için seferberlik ilan ederek Kırım hududuna hareket ediyor. «Yeni Dünya» Gazetesi muharrir, mürettip, huruf vesair levazımıyla 22 Kanunusani 1919'da Kırım'a varınca, oradan Bolşeviklerle beraber çalışan Kırım Kurultayı'nın sol sosyalistlerden mürekkep bir müslüman komünist şubesini vücuda getirmiş ve iki ay sonra davet ettiği kongresine 17 şehir ve köy teşkilâtından 30'u mütecaviz vekilin iştirak etmesiyle Kırım'daki komünistlerin adedi 400'ü geçtiği anlaşılarak şu kısa zamana ait faaliyetin neticesini görmüş-

tür. Teşkilâtımız bu arada «Kırım Müslüman Komünistler Ülke Bürosu» yanında açılan fırka mektebinde 27 genç ve münevver komünist yetiştirmeye delâlet ederek inkılâbî harekete metin esaslar hazırlamıştır. Türklere mahsus olmak üzere Kırım sevahilindeki şehirlerde millî teşkilâtlar yanında Türk komünist şubeleri ve oralarda yaşayan Türkiyeliler arasında küçük mikyasta Türkiye amele ve rençper şûraları teşkil olunduğu gibi, esas yuvası Türk askerlerinden mürekkep olmak üzere beynelmilel Şark alayı da teşkil olunmuştur.

Kırım'da neşriyat işlerine de kuvvet verilerek «Yeni Dünya» ve Kırım Haberleri isminde iki gazetenin sıra ile her gün çıkarılmasına, Kanunu Esasi ve İştirakiyyun Programı gibi birkaç eser tercüme edilip, bunlar gerek Kırım içinde, gerekse Türkiye sahillerinden gelmekte olan kaçak kayıkçılar vasıtasıyla memleketimizdeki amele ve rençper halka dağılmış ve bu kayıklarla arkadaşlardan ve Kırım'daki amele ve askerlerden birçoğu Türkiye'ye gönderilmiştir.

İngiliz - Fransız donanmalarının tehdidi ve Çar saltanatını iadeye çalışan Denikin'in hücumu karşısında 23 Nisan 1919'da ricate mecbur olduğumuz zaman, Kırım'ı inkılâp ateşleriyle tutuşmuş ve bütün azatlık ümitlerini proletarya harekâtına bağlanmış bir halde bırakıyoruz. Kırım'da iken hayırhahlık münasebetleri tesis ettiğimiz mülteci kurultaycılar, bizden sonra çıkardıkları «Millet» Gazetesi'nde bu ümitleri açıktan açığa kuvvetlendiriyorlardı. Sonra aldığımız haberlere göre, oradaki Bolşevik arkadaşlarımızdan ve bu hayırhah inkılâpçılardan 17 kahramanın Vrangel haini tarafından telef edildiği anlaşılıyor. Buradaki teşkilâtımızın delaletiyle meydana çıkanların Kırım hududunda kızıl asker sıfatıyle düşman kurşununa hedef olduklarını ihtiram ile zikretmek lâzım gelir.

Kırım ricatinden sonra Odessa'daki faaliyetten de bahsetmek lâzım gelir. Teşkilâtımız arkadaşların bir kısm-ı mühimmini Türkiye'ye nakletmek üzere Mayıs 1919 tarihinde Odessa'ya gidildiği zaman orada Üçüncü Enternasyonal Şubesi'yle teşriki mesai etti. Beraber getirdiği matbaasında beyannameler ve Üçüncü Enternasyonal Manifesti'ni neşrederek Türkiye'ye gönderdi. O zaman başlıca arkadaşlarımız, daha birtakım amele ve rençper esirlerle iki gemi içinde memlekete sevkolundular ki, bu meyanda merkezî heyet azasından iki arkadaş İstanbul'a gitmişler ve beni murahhas olarak Rusya'da bırakmışlardı.

3. Türkistan'da: Dört tarafı düşman kuvvetleriyle sarılmış olan Odessa havalisinden 12. Ordu Cenup Grubu'yla muzafferane çıkılıp Moskova'ya gelindiği zaman, Türkiye'de olan bütün vakaların Moskova inkılâpçı mehafilinin dikkatini celbettiği görüldü; vakıa Antanta'nın İstanbul'u işgali ve Osmanlı Ordusu'nun kısmen terk-i silah ile inhilale uğraması üzerine taksim politikasının bütün şiddetiyle meydana çıkması, kıyam hareketlerine sebep olmuş ve bu kıyamı idare eden Mustafa Kemal Paşa ise Bolşevikler ile münasebete girişmek teşebbüslerinde bulunmuştu. Rusya Komünist Bolşevik Fırkası Merkez-i Umumisi ile cereyan eden muharebede Türkiye'de başlayan bu müdafaa-i milliye hareketine müzaheret edilerek aynı zamanda teşkilât namına vaki olan teklifimiz kabul edilmiş ve bu teklif kendilerine yazı ile de tebliğ olunmuştur.

Şimdi bizim için Türkiye'ye yakınlaşmak lâzım olduğu halde, cenup hududu kara kuvvetlerle tamamen kapanmış olduğundan, Türkistan, İran ve Kafkasya yoluyla uzun bir seyahata mecburiyet hasıl oldu. Türkistan'a vüsulumüzde ise, Bahr-i Hazer sevahilinde ahvalin seyahata müsait olmaması ve Türkistan İşleri Ko-

misyonu Reisi İliyeva Yoldaş tarafından lüzum gösterilmesi üzerine birkaç arkadaş Kafkasya tarikiyle Türkiye'ye gitmek üzere memur edilmiş olmakla beraber, Taşkent'te üç ay kadar kalınmaya mecburiyet hasıl olmuştur.

Bu sırada Türkistan Komünist Teşkilâtı'nın Üçüncü Kongresi ile burada intihap olunan merkezî komitenin faaliyetine iştirak edilmiş; bir taraftan müslüman zahmetkeşleri arasında beynelmilel inkılâp yolunda fedakârlık hislerinin intişarına, diğer taraftan ise mülkiyet ve şeriat meseleleri etrafında halkın mukadderatıyla oynayan irtica kuvvetlerine ve hususiyle öteden beri memleketi soymaya alışıp nihayet komünist nikabı altında gizlenerek işine devam eden kolonizatörlere karşı mübarezeye kuvvet verilmiştir. Şark'ta inkılâp yollarını açacak ve şark inkılâpçı ve komünist teşkilâtlarını bir araya toplayabilecek bir müesseseye ihtiyaç öteden beri hissedilmekte olduğundan, Taşkent'te Beynelmilel Şark Tebligat Şûrası namıyla bir müessesenin vücuda getirilmesine delâlet olundu.

Bütün teşkilât işleri tarafımdan idare olunan bu müessese içinde Çin, Kaşgar, Buhara, Hive, İran, Türkiye komünist teşkilâtlarını toplamaya muvaffakıyet hasıl olmuş ve az zamanda Türkistan'ın Şark memleketleriyle birleşen bütün hudutlarında rabıta şubeleri açılmış ve hariçte de gizli teşkilâta başlanılmıştır. Türk teşkilâtına ait olmak üzere burada Şubiri yakınındaki şubeden başka, eski şehirde de bir şube açılarak Sibirya'dan gelmekte olan esirlerin terbiye ve iaşe işine delâlet olunmuş ve Türkistan Cephesi Başkumandanlığı huzurunda Türk kızıl askerlerinden mürekkep bir kıta-i askeriye teşkil edilmiştir ki, bu kıta şimdi Bakû'ya nakledilmiştir.

4. Azerbaycan'da: Türkistan'da açılan teşkilâtlar

etrafında toplanan Türk komünistlerinin miktarı 40'a baliğ olarak Bahr-i Hazer'in düşmandan temizlenmesinden sonra bu arkadaşlardan 23'ü ile beraber Türkiye'ye ait faaliyetin Kafkasya'ya nakli kararlaşarak 27 Mayıs 1920 tarihinde Bakû'ya gelindi. Bakû'ya gelir gelmez, teşkilâtımız ilk defa olarak Türkiye'ye yakınlaştığını ve kendi kitlesi içinde çalışmak imkânına malik olduğunu hissetmiştir.

Teşkilâtımız Bakû ve etrafında Türkiye'den bir veya diğer suretle gelip toplanmış olan binlerce amele ve rençperler ile tuttuğumuz yola hayırhah ziyalılar, şair ve ressamlar da mülaki oldu. Mesleğimize mutekit bazı arkadaşlar da teşkilâta ilhak olunarak merkezî büro yeniden faaliyete girdiği gibi, Bakû'da evvelden teşkiline teşebbüs olunan Türk komite veya fırkası lağv ve yeni esaslarda teşkil olundu. Bu hususta biraz tetkike ihtiyaç var: Bir müddetten beri Anadolu kıyam hareketini inkılâpçı Rusya ile birleştirmek ve Azerbaycan Şûralar Hükümetini tesis etmek maksadıyla Kafkas ülkesi ve Bolşevik fırkasıyla beraber çalışan arkadaşlar, evvelâ bir Türk Komünist Grupası, son vakitlerde ise Türk Komünist Fırkası vücuda getirerek merkezî komitelerini intihap etmişlerdir. Buraya İttihat Ve Terakki Hükümeti'nin harp zamanında büyük roller oynamış bazı kimseleri ithal edilmişti.

Yakın mazileri memleketin son harp felâketleriyle alâkadar olan bu zatlarla amele ve rençper fırkasını tesis ve temsil gayritabiî idi.

Onun için bu teşkilâtın ilgasında tereddüt olunmayarak eskiden beri Azerbaycan komünistleriyle beraber çalışmış olan bazı komünist arkadaşların Rusya ve Gürcistan'dan gelenlere ilâvesiyle vücuda gelmiştir.

Grupa, Bakû Teşkilâtı'na esas olarak kabul edilip, bu grupada Türkiye Teşkilâtının Bakû Şubesi vücuda getirildi. Ve bu şube, Azerbaycan Bakû Komitesi'ne ilhak olundu. Böylece vücuda gelen şube, faaliyetinde Merkezî Heyetle birleşmiş ve azası 200'e baliğ olmuştur. Kayıt ve tescil esnasında teşkilâta, maksad-ı esasa hizmet edemeyecek birtakım şahısların girdiği hissolunmasıyla, bunlar hakkında tasfiye muamelesine teşebbüs olunmuştur. Bakû Teşkilâtı'nın faaliyeti Meclis'e ayrıca takdim edileceğinden, bu bapta daha fazla tafsilâta lüzum yoktur.

Bakû Teşkilâtı :

Merkezî heyetin faaliyetine gelince, bunu anlamak için bir kere merkezî heyetin esas teşkilâtına vakıf olmak lâzımdır.

Merkezî heyet, teşkilât, tebligat, matbuat, revabıt, istihbarat, harbî şubelerinden, bir de umumi kitabet ve malî şubesinden terekküp eder.

Teşkilât Şubesi'nin Faaliyeti : Bu şube faaliyetini Türkiye ve Kafkasya'ya ait olmak üzere üç ay zarfında memul olmayacak derecede tevsi etmiştir. Ayrıca tafsilî görüleceği üzere, bilhassa İstanbul ve etrafı, maden ocak mıntakaları ve Karadeniz sahilleri gibi Avrupa emperyalistlerinin istilâsına maruz mıntakalarda çalışmış ve Şark Beyenelmilel Konferansı ile teşkilâtımız kongresinde 100'e yakın vekil bulunmasına muvaffakiyet hasıl olmuştur.

Kafkasya'da kalmış olan Türkiye amele ve rençperleri arasında teşkilât artırılmış ve böylece memleketimizde fikir neşrine hadim ve mühim bir basamak daha vücuda getirilmiştir.

Yeni Şubeler :

Arzolunduğu gibi, Anadolu ve Rusya dahilinde faaliyette bulunmuş, Anadolu'nun muhtelif mahallerine gönderilmiş arkadaşlar tarafından aşağıda gösterilen şubeler teşkil edilmişti: bu şubeler, vekillerini eiyevm kongremize göndermiş bulunuyorlar.

• **İstanbul Şubesi:** 919 senesi bidayetinden beri hal-i faaliyettedir. Haziran bidayetinde Bakû'dan iki arkadaş gönderilmişti. İstanbul Şubesi'nden bugün kongrede müteakip vekiller*) bulunuyor.

• **Zonguldak Şubesi:** Abdurrahman ve Ahmet yoldaşlar Haziranda teşkilât için gönderilmişti; Ereğli ve Zonguldak'ta şubeler açarak faaliyette bulunmuşlar ve kongreye vekiller celbe muvaffak olmuşlardır.

• **Trabzon ve Havalisi:** Yusuf Kemal Yoldaş tarafından ve Rize'de şubeler açılmıştır.

• **Nahcivan Şubesi:** Nahcihan'da hem Anadolu ile muvassala ve münasebet temin etmek, hem orada bir şube açmak üzere Haziran evasıtında Cemal Yoldaş

*) İsimler basılı metinde yoktur.

ile Salih Zeki, Hilmi, Hakkı, Nurettin yoldaşlar gönderilmiş ve orada bir şube açılarak arzu edilen şekilde faaliyette bulunulmuştur. Salih Zeki Yoldaş'a Erzurum, Sıvas, Ankara ve Trabzon havalisinde faaliyette bulunması için vekâlet verilmiştir. Yekaterinadar, Novorossisk, Tuapse şubeleri, Temmuz evahirinde Kuban ve Çurni, More (Karadeniz) Kubirnası ile Anadolu'nun Karadeniz sahillerinde teşkilât yapmak, konferansa ve kongreye vekiller getirmek üzere gönderilen Baha Ali Yoldaş'la diğer 20 arkadaş tarafından Yekaterinadar, Novorossisk, Tuapse'de şube açılmış ve Anadolu ile bu şubelerden 125 kadar vekil getirilmiştir. Bunlardan 51'i Türkiye'den ve 70'i şimali Kafkas ve Karadeniz sahilindendir.

Bundan başka Bakû'da bir şube teşkil edilmiştir. Oltu'da bulunan teşkilât ile münasebette bulunmak üzere Yusuf Ziya ve İran'da Hint'li efrat arasında propagandada bulunmak üzere Sadık, Kuban ve Rostof havalisinde kesif miktarda sivil Türk esirleri bulunduğu anlaşıldığından, oralara da Nafizade Alaattin, Burş ve Çitof yoldaşlar gönderilmiş ve askerî teşkilât için binden fazla Türk esir ve askeri toplanmıştır.

Matbuat ve Tebligat Faaliyeti :

«Yeni Dünya» Gazetesi: Bakûda tekrar intişar ederek, bugüne kadar 11 nüsha çıkmış, her nüshadan 2000 adet Türkiye'ye; 1000 adet Azerbaycan'a, 350 adet Rusya ve İran'a, 350 adet Türkistan'a gönderilmiştir. Şimdi her bir nüshadan ihtiyat olarak 4 - 500 adet depoda mevcut bulunuyor.

Telif ve Tercüme Komisyonu :

Bu nam ile bir komisyon teşkil edilerek Kanunu Esasi, Komünist Fırkası Programı, Lenin'in Tercüme-i Hali, Lenin'in Burjuvazya Demokrasyası ve Proletarya Diktatörlüğü Hakkındaki Nazarları, Komünist Partisi'nin Şerhi, Komünist Beyannamesi (Manifest), Sai ve Sermaye, Bolşevizm Nedir, Şûra Hükümeti Nedir Ve Nasıl Teşkil Edildi, Kırmızı Ordu Kıtaatı, Fırka Hücreleri Talimatnamesi, Çocuk Dostu, Mektebe Kadar Terbiye Müesseseleri Talimatname ve Programları namı ile 12 adet kitap tercüme edilmiştir.

Lenin'in Tercüme-i Hali, Şûralar Hükümeti Nedir, Komünist (Bolşevik) Programı, Burjuvazya Demokrasyası ve Proletarya Diktaturası namındaki kitaplar tabedilmiş ve diğerleri tabedilmek üzeredir. Bunlardan başka Komünizm Elifbası, Hükümet ve İnkılâp, Altına İbadet, Büyük Başlangıç, Enternasyonal Tarihi, Mahkeme ve Sosyalizm, Kanunu Esasi kitapları da kısmen tercüme edilerek yakında ikmal edilecektir.

Levhalar: Ressamlarımız tarafından amele ve rençperlerimizin geçirdikleri elim hayata ait 29 levha da tersim ve teşhir olunmuştur.

Siyasi Kurslar: Bakû Teşkilâtı'na merbut olmak üzere 17 Haziran'da bir de siyasi fırka mektebi açılmıştır. Bu mektepten maksat, amele ve asker arasında içtimai inkılâbın esasına vakıf yoldaşlar yetiştirmektedir. Mektep, 50 talebe ile tedrisata devam etmiştir. 4 Eylül 1920 tarihinde birinci devre ikmal edilmiş ve 40 genç komünist şahadetnamesini almıştır. Mektepte okunan dersler şunlardan ibaret idi: Tarih-i Medeniyet, İçtimai İnkılâp Tarihi, İktisat, İktisad-ı Siyasi, Komünist Programı, Türkiye İnkılap Tarihi, Şûralar Hü-

kümeti Kanunu Esasisi, Kooperasyonlar, Fırka Tebligat ve Teşkilâtı, Coğrafya, Tarih-i Umumi, Musiki.

Rabıta ve İstihbarat Şubesi'nin Faaliyeti :

Bu şubenin Şark'a ait rabıta ve istihbar faaliyeti, Türkistan'da teşkil olunup, Pamir'den Bahr-i Hazer'e kadar intişar etmiş olan Beynelmilel Şark Tebligat Şûrası vasıtasıyla cereyan etmiş ve yeniden garbe doğru tevsi edilerek Nahcivan ve Karadeniz'de tesis olunan bazı noktalarla irtibat temin olunmuştur. Bu şube tarafından şimdiye kadar 34 arkadaş işe gönderilmiş, bu ahvale dair 29 layiha ve mektup alınmıştır. Bu muharrerat içinde kıyam hareketlerinin başında duran kumandan ve valilerden küçük zabit, amele ve askerlere varıncaya kadar birçoklarının gönderdikleri mektuplar vardır ki, bunların muhteviyatı memleketin muhtelif tabakaları arasındaki ahvali ruhiyeyi pek âşikâr olarak göstermektedir. Türkiye'de kumandan ve valiler, paşalar da dahil olduğu halde bolşevizmin halâskâr bir kuvvet olarak telâkki edildiğini söylesek doğru olur. Yalnız büyük memurlar komünizmin Türkiye'de de tedricen ve yukarıdan aşağıya doğru ve muhil (muhayyel?) bir usulde tatbiki mümkün olacağını düşünmekte, amele ve askerler ise, harbin ve millî müdafaanın en büyük ağırlıkları kendi sırtlarına yüklendiğinden ve zengin sınıfların kendilerini yine istedikleri gibi soyduklarından şikâyet ederek buna nihayet vermek için çare aramaktadırlar.

Hulâsa, Antanta'ya karşı son azim ve karar ile mü-

cadeleye girişen Anadolu, içtimai inkılâp için şarkın hiç bir tarafında görülmeyen istidatlar göstermektedir. Anadolu'nun Trabzon, Erzurum, Eskişehir gibi şehirlerinde komünistliği alenen müdafaa eden «Albayrak», «İşçi» namlarıyla gazeteler çıkarılmış ve İstanbul'da komünist arkadaşlar tarafından «Kurtuluş» isminde bir de mecmuanın neşrine muvaffakiyet hasıl olmuştur. 5 numarası çıkan bu mecmuada Üçüncü Enternasyonal ile müttefikan çalıştığı alenen yazılmaktadır ki kongremiz, bu gazetelerin müessis ve muharrirlerinden bazılarını faaliyeti içine almış olmakla haiz-i şereftir.

Harbî Şube'nin Faaliyeti :

Daha Türkistan'da iken Türkiye'de tebligat ve teşkilât işleriyle meşgul olmak üzere gönderilen Abid Alim Yoldaş tarafından Bakû'da Türk esir askerlerinden mürekkep bir komünist kıta-i askeriyesi teşkil edilmek üzere teşebbüsatta bulunulmuştu. Merkezî heyet, Bakû teşkilât işlerini yoluna kor komaz, kıta-i askeriyeyi kendi idaresine alarak, kumandan ve siyasi müridler tayin etmiş ve sevkiyat cihetiyle her teşekkül eden askerî kıtanın bir kumandanlığa merbutiyeti lüzumuna nazaran bu kıtanın da 11. Ordu Kumandanlığı'na mertubiyeti temin edilmiştir.

Bir müddet sonra Türkiye'den alınan haberlerde mümkün olduğu kadar süratle muavenet edilmesi arzu ve talep edildiğinden burada mevcut Türkiyeli amele ve rençperler ile üseradan daha birçoklarının iltihakı ve teşkilât ikmali sonunda fırka-i askeriyenin

Anadolu'ya gönderilmiş ve bu maksatla Rusya Şûralar Hükümeti ve 11. Ordu Kumandanlığı ile Şube müzakerata başlayıp esas maksadını elde etmeye muvaffak olmuştur.

Bu suretle eski Komünist kıta-i askeriyesi, bu kızıl fırkanın eski kadrosuna kabul edilmiş ve Birinci Nişancı Alayı namıyla bir alay teşkil ve yeni kumandan ve siyasi komiser tayin edilerek fırka karargâhı da küçük mikyasta teşkil edilmiştir. Bundan başka içeri Rusya'da üserayı toplamak için 20 kadar arkadaş gönderilerek oralardan gönüllü celbedilmeye başlanmış ve Azerbaycan Şûralar Cumhuriyeti dahilinde ise Türkiyelilerin seferberliği ilan ettirilmiş ve işe başlanılmıştır.

Birinci Alay'ın mevcudu az müddette tezayüt ile 700'e karip bir hale geldiği ve seferberlik muvaffakiyetle devam ettiği sıralarda Moskova'daki Anadolu Elçiliği'nin vekili olan İbrahim Tali Bey'in 11. Ordu Kumandanı ve Merkezî Heyet ile mülâkatında «Türkiye'nin adama ihtiyacı yoktur, ancak esliha ve cephaneye ihtiyacı vardır,» yolunda vaki olan ifadesi üzerine Ordu Kumandanlığı tarafından seferberliğin durdurulması hususundaki istifsara tarafımızdan cevabı muvafakat verilerek seferberlik durdurulmuştur. Böylece 15-20 bin kişilik müsellah bir kuvvetin müstevlilere karşı gönderilmesinden —maahaza Anadolu kıyamcıları ile arada bir suitefehhüm vücuda getirmemek maksadıyla— sarfınazar olunmuş ve mühim bir fırsat elden kaçırılmıştır. Şimdiki halde mevcudu bine yaklaşan alayın ikinci haftaya kadar Anadolu'ya sevki hazırlıklarıyla uğraşılmaktadır.

Bundan başka harbî şube yanında bir de Esirler Şubesi açılmış ve Rusya'nın muhtelif yerlerinden gelen esirlerden askerliğe gidemeyenler arasında teşvi-

kat işlerine germi verilerek, bir taraftan da iaşeleri temin edilmiş ve şimdiye kadar Bakû'ya gelen 1099 esirden 349 kişilik iki kafile Türkiye'ye gönderilmiştir.

Kitabet ve Maliye Şubesi'nin Faaliyeti :

Merkezî Heyet'in 26 Mayıs 1920'den 10 Eylül 1920 tarihine kadar devam eden muamelâtı, kuyudat defterlerine göre 1401 giden, 202 gelenlerden ibaret olmak üzere 1603 kâğıt yekûnuna baliğ oluyor. Bu muharrerat içinde fırka işleri için 52 ve askerî işler için 21 kişiye verilen tasdiknameler vardır.

Maliye İşlerine Gelince :

(Burada Meclis, Suphi Yoldaş'ın sözünü keserek hesabat hakkında Meclis'te tafsilli malumat verilmesine müsaade olunmamış ve hesabatı tetkik ve neticesini arzetmek üzere Ahmet Cevat, Yakup ve Abdurrahman yoldaşlardan mürekkep bir komisyon seçmiştir. Bununla beraber Mustafa Suphi Yoldaş, maliye cihetinden teşkilâtın geçirdiği muhtelif devirleri muhtasarca anlattıktan sonra sözlerini şöyle bitiriyor:)

Bu tafsilâttan anlaşıldığı üzere, teşkilâtımızın masrafı büyük bir tasarruf ve itidal ile icra edilmektedir. Bunun sebepleri:

1. Türkiye ile muvassalanın son zamanlara kadar pek müşkül olması dolayısıyla muntazaman para gönderilmesinin temin edilmemiş olması,

2. Memlekette masrafı kontrol edecek yüksek teşkilâtın henüz mevcut olmaması cihetiyle, giden tebliğcilere asgari miktarda para verilerek hislerinin inkişafına çalışılması ve nihayet ihtiyat bir kısım meblağın muhafazası fikirleriyle izah olunabilir. Hazırda yollar temin edilmiş olduğu gibi, mesul arkadaşlarımız da, İstanbul ve Anadolu'da çoğalmış olduklarından, ciddi faaliyet neticesinde kasamız varidatının süratle yükseleceğine şüphe yoktur. Bununla beraber, bizim para sarfiyatında tasarruf, teftiş ve ihtiyat prensiplerini terketmememiz lâzım gelir.

Bugün beynelmilel inkılâp muhitinden yardım almakla beraber düşünmeliyiz ki, memlekette kara kuvvetlerle çarpışarak beynelmilel inkılâp muhitiyle münasebete girişemeyeceğimiz zamanlar da gelebilir. Bu gibi zamanlarda müzayakaya tahammül haysiyetini şimdiden kazanmaya çalışmalıyız.

İşte arkadaşlar, böylece size altı senelik harp ve mübareze tarihinin muhtelif safhaları hakkında malumat verdiğim gibi, aynı zamanda Türkiye Komünist Teşkilâtı Merkezî Heyeti'nin hulasai faaliyetini arzetmiş oldum. Heyet-i Merkeziye, bu faaliyeti ile Türkiye amele ve rençper halkının zalim ve yağmacı hükümet ve devletler ayağı altında ezilmiş olan hukuk ve metalibatını beynelmilel inkılâp ufuklarında göstermeye muvaffak oldu. Şimdi ise bu hukuk ve metalibi, kızıl bayrak halinde Türkiye ve Rusya'daki komünist arkadaşlarımızın birleştikleri bu muhterem kongreye takdim ile vazifesini ikmal etmiş oluyor. Bu kongrede birleşerek inkılâpçılıktaki itimat ve kuvvetlerini artıran

komünist arkadaşlarımızın mukaddes bayrağımızı yere düşürmeyerek zafer ve ikbal yolunda daima ileriye büyük adımlar atacaklarına ümit ve itimadımız tamdır.

• KONGRE'NİN SONUNDA MUSTAFA SUPHİ YOLDAŞ'IN NUTKU

Teşkilât devirlerini geçiren ve şimdiye kadar birer grup halinde yaşayan Türkiye komünistleri, bu kongreden müteşekkil ve müttehit bir fırka olarak çıkmakla, yeni bir devre-i hayata ayak basıyorlar. Fırkanın önünde duran birinci vazife: Bundan sonra memleketimiz amele ve fukara rençperleri arasında fikrimizi kuvvet ve süratle neşrederek halkın mukadderatını kendi eline verecek sebep ve kabiliyetleri hazırlamaktır. Türk komünistleri üç seneden beri Rusya içtimai inkılâbı içinde birçok safhalardan geçtiler.

Zaman oldu ki, karşımıza çıkan kara fikirli mürteciler, Türkiye'de amele ve rençper sınıfının mevcut olmadığını, olsa bile, hammalların memurlardan iyi yaşadıklarını söylemekten utanmadılar. Son zamanlarda ise, bilhassa İstanbul, İzmir, Konya, Erzurum, Ankara ve Eskişehir'de vücuda gelen amele ve rençper namı altında inkılâpçı mühim bir sınıf yaşıyor. Ümitvarız ki, İstanbul ve Anadolu rençperleri yakında müstevli ve zalim bütün kuvvetleri toplayarak hayat ve mübareze faaliyetini kendi kollarına almak iktidarını göstereceklerdir.

Zaman oldu ki, Türkiye amele ve rençperleri, müstebit vali, hakim ve paşalar karşısında söz söylemek

cesaretini bile gösteremezdiler; fakat son vekayi gösteriyor ki, İstanbul Hükümeti'nin ve padişahın İngilizlerle birleşerek memleketi sattıklarını halk pek iyi anlıyor; Türkiye'nin mazlum amele ve rençperler ve askerler, bu alçaklığa, bu hıyanete karşı, süngüsünü oradaki ağa ve paşaların göğsüne çevirmiş, muharebe ediyorlar. (Alkışlar)

Ve nihayet zaman oldu ki, arkadaşlar, Türkiye'de komünist teşkilâtı olamaz, dediler; fakat, Türkiye'nin muhtelif şehirlerinden gelen komünist vekiller, bunun aksini ispat ettiler; Türkiye'de amele ve rençper komünist teşkilâtı gittikçe genişliyor ve kuvvet kespediyor. Şimdi Komünist Fırkası'nın müstemlekeci kuvvetleri ezmeye âzim işçi halka rehber olacağına hiç şüphe edilemez. (Alkışlar)

Komünizm mübeşşirlerinden Engels, bir eserinde diyor ki: «Yeryüzündeki teknika zulme alettir. Zaman gelecek ki, teknikanın terakkisi eseri olarak yeryüzünü kan deryaları alacak ve zalim imparatorların taçları bu kan deryasına yuvarlanacak, bu tacı yerden kaldırıp başına koymaya cesaret edecek bir adam bulunamayacaktır.» İşte, bu devir hulul etmiştir: Rusya'da, Almanya'da, Avusturya'da, Türkiye'de, çarlık, imparatorluk, padişahlık artık bir daha necat bulunmayacak tarzda yıkıldığı halde, hiç kimse cesaret edip de, o taçları başına geçiremiyor.

Vaktiyle halka zulmedenler, bugünkü amele ve rençper inkılâbı huzurunda diz çökerek mazlum halka taraftar ve hizmete amade gözüküyorlar. (Alkışlar)

Memleketimizde her türlü derece ve sınıf ahit ve yalanlarının yerinden oynadığı böyle bir devirde, böyle bir devr-i buhranda, işçi halkın mukadderatını kendi eline alarak iş görmesi bir zaruret haline giriyor. Bu iş-

te doğru yolu göstermek vazifesi Komünist Fırkası'nın uhdesine düşmektedir.

Komünist Fırkası için memlekete musallat olan harici düşmanları kovmak nasıl bir vazife ise, dahilde halkın sırtından geçinen yağmacı tufeyli sınıflarını da hazıryiyicilik halinden çıkarıp yumruk altında işletmek de, o derece esaslı bir vazifedir. Bu iki cihetin temini iledir ki, Komünist Fırkası mazlum amele ve rençper halka karşı hizmetini ifa etmiş ve ortadan sınıflar farkı kalkarak heyet-i içtimaiye, adalet-i hakikiyeye nail olmuş olacaktır. Onun için son söz olarak diyelim ki:

Yaşasın Türkiye Komünist Fırkası!

3. Bölüm

ETHEM NEJAT VE HİLMİ OĞLU HAKKI

Üçüncü Kısım

Trabzon'da 28 - 29 Kanunusani 1921'de öldürülen 15 yoldaştan «Suphi»ye dair mecmuamızın birinci ve ikinci kısımlarında mufassal malumat verilmiştir.

Burada ise: Ethem Nejat ve Hilmi oğlu Hakkı yoldaşlar hakkında elimize geçmiş materyallerin bazılarını dercediyoruz.

TAHRİR HEYETİ

ETHEM NEJAT
Mete Tuncay'ın «Türkiye'de Sol Akımlar»
adlı kitabından alınmıştır

• ETHEM NEJAT ARKADAŞ

Mustafa Suphi faciasını yadederken, bu faciada beraber kurban giden Ethem Nejat arkadaşı da yadetmemek mümkün değildir. Ethem Nejat arkadaş, bu grup dahilinde, Suphi'den sonra en münevver, en değerli ve umumuna nisbeten de daha eski inkılâpçı bir arkadaş idi. Evet, Ethem Nejat, gerçi çok eski bir sosyalist değildi; onun sosyalistliği ancak 1919 senesinden başlıyordu. Ve sosyalizmdeki vukufu da, alelumum o günkü Türk sosyalist ve komünistlerinin ekserisi gibi, çok derin ve âlimane değildi; tam bir marksist noktainazarına malik usul sahibi bir komünist sayılamazdı. Fakat kendisinin mütenevvi ve geniş malumatı, mücadele ve teşkilât işlerinde kazanmış olduğu görgüsü, muhtelif memleketlere olan tetkikat seyahatinden ettiği müşahedat ve ihtisasatı, onu Türkiye genç münevverleri arasında, müstait bir sosyalist yapmış idi.

Ethem Nejat Yoldaş, eskiden beri gençler arasında ve yoksul münevverler arasında teşkilât işleri için

de kafasını yormakta idi. Onun 1914 ve 1910 senelerinde Eskişehir'de oturarak, ekser Anadolu merkezlerindeki muallim ve muallimeleri teşkil ve taazzuv ettirmek için sarfettiği emekleri, yazdığı ve bugün, «C. Selim» Yoldaş'ta da birçok nüshaları bulunan uzun uzun mektupları gerçi o günden itibaren müsbet bir netice vermemişlerse de, elbet birer tarihî kıymeti haizdirler.

Fabrikaların ve hususi sanat yurtları ve tezgâhların münevver sanatkârlarından, ustalardan, ustabaşılardan mürettep olan bir «Osmanlı Sanatkâran Cemiyeti» mevcut idi. Muharebe zamanlarında biraz daha Türkleşen ve türkçüleşen ve «Türk Ocağı» ile bir siyaset takip eden bir «yuva»ya sinen bir cemiyetin hayatında da, Ethem Nejat Yoldaş'ın iştirak ve rolü mevcut idi. Bilahare «Türk Sanatkârları Yurdu» namıyla adını türkçeleştiren bu cemiyetin, daha ziyade türkçeleşmesinde, belki de Ethem Nejat Yoldaş en müessir rolü oynamıştı.

Çünkü gayet garibet olarak Ethem Nejat Yoldaş, kendisi «çerkes» olduğu halde, hemen 1917 senelerine kadar mutaasıp bir «Türkçü» idi. Ve Türkçülüğe, Türkçülük terbiyesine dair birkaç risale bile yazmış ve neşrettirmiş idi. Fakat Ethem Nejat türkçülüğünde de bir yenilik ruhu, yeniye doğru koşmaya temayülün mevcut olduğunu inkâr etmemek lâzımdır. Nejat'ın takip ettiği türkçülülükte, «Yeni Mecmua»cıların hükümet vesait ve kuvveti ile propaganda yapmakta oldukları «ananeperestlik» (rusça: traditsianalizem) namı altındaki muhafazakârlık ve mürtecilik ve «hakimiyeti milliyenin saltanatında temerküz ve tecellisi» perdesi altındaki mutlakiyet hastalıkları yok idi. Onun takip etmekte olduğu türkçülük, «Ziya Gökalp»in mistik, skolastik idealizme karışık propaganda yapmakta olduğu, ve bir «Osmanlı» gazetecisi tarafından bilhak «kara

tehlike» diye tesmiye edilmiş olan «mürteci türkçülük»ten tamamen ayrı idi.

Fakat biz, bir milliyetperver olduğu halde, sosyalizm ve komünizm hareketlerine karışmış bir «yabancı» nazarıyla bakabilmek ihtimalinden Ethem Nejat'ı uzak tutmak istiyoruz. Onun, 1914 senesinden beri muallime ve muallimler arasında teşkilât işlerine dair propaganda yapmakta bulunmuş olması ve «sanatkâr»ların «mesleki» uyuşmaları için eskiden beri çalışması gösteriyor ki, Ethem Nejat'ın eskiden beri bir «millî sosyalizm» temayülü mevcut idi. Bu «millî sosyalizm» meselesine dair nasıl bir nazariye beslemiştir, bilemeyiz. Fakat bizzat tercüme-i hali gösteriyor ki —eğer tesmiye mümkün ise!— eski bir «millî sosyalist!» karşısında bulunuyoruz. Çünkü o, 1918 senesine kadar hem bir «türkçü» ve hem bir «millî sosyalist»tir. 1918 - 1919 senelerinde Almanya'da fazla kalan Ethem Nejat arkadaş, oradaki amele ve sosyalizm hareketiyle daha yakından tanışmıştı.

Ve 1918 - 1919 senelerinde, Alman müstakil sosyalistlerinin hareketlerine, bazı Türk arkadaşlarıyla beraber, bilfiil iştirak etti. Bu esnada sosyalizm meselelerini gerek ameli ve gerek nazari cihetten daha ziyade tanımış olan Ethem Nejat Yoldaş'ı biz artık bir «proletarya mücadelecisi» manasında olarak «sosyalist» kabul edebiliyoruz. Ve bilahare «proletarya diktatürası» esasını da kabul ediyor, kendisine «komünist» ünvanını iftiharla intihab ederek «Üçüncü Enternasyonal»in inkılâpçı kızıl bayrağı altına giriyor.

Kendisine henüz «komünist» ünvanını vermeye korktuğu bir devrede biz Ethem Nejat'ı «sosyalist» olarak görmüş idik. Onun sosyalistlik devrindeki faaliyeti «Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi» namıyla 1919 senesi 23 Eylül tarihinde İstanbul'da teşekkül eden bir

münevveran ve gençler teşkilâtı dahilinde ve bu mahfilin neşrettiği «Kurtuluş» Mecmuası'ndadır. Bu devredeki faaliyetimizde sıkı bir müşareket mevcut idi. Onun için, burada bir iki şahsi hatırayı da zikretmeden geçemeyeceğim. Bize tecrübeler göstermiş idi ki, Sosyal Demokrat Fırkası Merkez-i Umumisi'nin, içtimai inkılâba ve amele menafiine hadim ananeleri azınlıkta idi ve binaenaleyh, amelelerin hayli incizapları olduğu halde, ilerletmek mümkün olamıyordu. Sırf siyasi mevki ve menfaat için, fırka teşkiline iştirak etmiş olan Doktor Hasan Rıza, Halit, Dava Vekili Vasfi Tayfur vs. gibi büyük burjuvaların yamakları, uşakları ve küçük burjuva olmaya çalışan yardakçılar, fırkanın emekçileşmesine, inkılâpçılaşmasına mani olmaya çalışıyorlar; inkılâpçı unsurları dahili mücadele ihtiyacı karşısında bırakıyorlardı. Diğer taraftan «Hüseyin Hilmi»nin diktatörlüğü altında yuvalanan «Türkiye Sosyalist Fırkası» dahilinde aynı vaziyetle aynı mücadele devam ediyordu. Fırka'yı dahilden fethetmek, Hilmi'nin diktatörlüğünü de devirmek için çalışan Sadrettin Celal'e karşı da, «Hilmi Yoldaş», Sosyal Demokrat Fırkası'nda Doktor Hasan Rıza'ların bize karşı devam ettirdiği mücadelesini devam ettiriyordu. İşte bu kargaşalık esnalarında teşekkül eden «Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi», Ethem Nejat Yoldaş'a göre de bir münevverler teşkilâtı olduğundan, daha ziyade halk kitleleri teşkilâtı olan «Sosyal Demokrat» ve «Türkiye Sosyalist» fırkalarıyla uyuşmak, birleşmek lâzımdı. Benim kanaatime göre, böyle bir ittihat vücuda gelmediği takdirde, kitleyi son yeni fırkaya çekmek zor olacağı gibi, ötekiler dahilinde de sırf onların rehberleri arasındaki o «yarı burjuva» ekseriyetleriyle amele menafiine pek büyük bir iş görmek mümkün olamayacaktı. Ve nasıl ki, hâlâ da olamıyor. İşte Ethem Nejat Yol-

daş'ın, her üç fırkada hüküm süren «baş kayımcılık» (separatizm) temayülatına rağmen, bu üç fırkanın birleşmesine bütün samimiyetiyle çalışması, onun gayet ameli ve musib bir noktainazara malik olduğunu gösteriyor. Fakat çok yazık ki, ta o günden itibaren, İstanbul amelesi arasında bir «cephe birliği» vücuda getirecek olan bu teşebbüsümüzde biz muvaffak olamadık. Hüseyin Hilmi'nin o günlerde yıkılamayan diktatörlüğü, Sosyal Demokrat Merkezi Umumisi'nde kahir ekseriyetin küçük burjuvalar elinde olması, son üçüncü genç mahfildeki bazı genç arkadaşların fazla sinirliliği, umumi sosyalist konferansı akdine vaziyet-i siyasiyedeki buhranların ve harekâtın gençliğinin müsaade etmemesi, bu lâzım teşebbüsü neticesiz bıraktı. Bu Ethem Nejat'la benim müşterek bir muvaffakiyetsizliğimiz idi. Bu teşebbüsteki muvaffakiyetsizlikten sonra Ethem Nejat Yoldaş, kendi arkadaşları arasındaki «teşettütü efkâr»dan, sırası geldikçe şikâyet etmeye ve ilk fırsatta Rusya'ya geçerek orada çalışmak istediğini ve daha da, inkılâp stajı yapıp geldikten sonra bu cephe birliğini kuvveden fiile çıkarmaya muhakkak muvaffak olacağını söylemeye başlamış idi. 1919 senesinde muhtelif amele teşkilâtları ve muhtelif sosyalist «fırka»ları tarafından, «İntihabat Kanunu»nu protesto etmek üzere toplanan «İstanbul'un İlk Sosyalist ve Amele Mitingi»nde, «Azizim, bu miting, bizim yapmak istediğimiz tek cephenin mukaddemesidir» diye ümitlenmişti. Ve ben de o ümide düşerek nutkumda o suretle irad-ı kelam eylemiş idim. Fakat bilahare, tecrübe de, aldanmış olduğumuzu gösterdi.

Ben Anadolu'ya geçtikten sonra kendisinden mektup alamadım. Rusya'ya hareket ederken Samsun'dan yazdığı mektubu, hükümet eline geçtiğinden okumak mümkün olamadı.

Ethem Nejat Yoldaş, Suphi kadar bir kalem sahibi idi. Yazdığı makaleler alimane olmamakla beraber, telkin kuvvetine malik ve caziptir. Zamanıyla Edirne'de neşredilmiş olan «Sai ve Amel Mecmuası» başlıca Ethem Nejat'ın eseri sayılabilir. Kendisine sosyalist ve hatta komünist namı verdikten sonra yazdığı makaleleri arasında, küçük burjuva ve münevveran sosyalizmine temayül gayet kuvvetli gözükmekle beraber, çok samimi ve inkılâbkâranedir. Sanki ondaki küçük burjuva ve münevveran temayülü, onları inkılâp harekâtına celb ve cezb için kullanılmış mahirane bir manevra gibi görünmektedir.

Sosyalizm ve komünizm harekâtı henüz pek genç olan Türkiye için bunlar en şayanı dikkat simalar idi. Alelumum memleketlerde sosyalizm harekâtının başlangıçlarında böyle şahsiyetler zuhur ederler. Ve kendi devirlerine ait vazifelerini, muvaffakiyetli muvaffakiyetsiz ifa eylerler. Bunların hayatlarının ve eserlerinin tetkiki, o memlekette sosyalizmin ilk inkişafında alınmak istediği istikametleri gösterir. Bu itibarla biz ölümlerini acılarla karşıladığımız bu arkadaşlarımızın eserlerini toplamak ve tetkik etmek mecburiyetindeyiz. Bilhassa bu eserlerin bugün henüz propaganda kuvvetleri de mevcut bulunmakta olduğundan, bunları toplayıp neşretmek, genç Türk komünistlerinin borçlarındandır.

23 Kanunusani 1923 **ZENON**

• DARÜLMUALLİMİNLİ GENÇLERE

Anadolu'da, Rumeli'de, on seneden fazla sizin aranızda, sizin metruk ve mahrum muhitinizde sizinle hemdert yaşadım. Parlak üniformalı ve şık tuvaletli Sultani talebesi sizlere tezyif nazarlarıyla bakarken, ben sizlerde çok yüksek, çok vakur ruhlar okudum.

Biliyordum ki, siz hep proletaryanın çocukları idiniz; ekmek parasını güç çıkaran ve sizin karnınızı ve dimağınızı doyuramayan ecir babaların evlatları idiniz... Sizin zekânız, dirayetiniz, liyakatiniz bile olsa, sizi zadegan mektepleri almazdı, alamazdı..

Siz Darülmuallimin'e ancak yaşayacak biraz ekmek bulmak ve pek inkişaf edemeyen ihtiyaç fikrinizi duyurmak için gelirdiniz. Maarif Nezaretleri size üvey evlad nazarıyla bakardı. Çünkü siz kimsesizdiniz; halis proletaryanın çocukları idiniz.

Yemek, içmek ve yatacak bir bucak bulmak için geldiğiniz Darülmuallimin'de kazandığınız sanat, malu-

mat ve ilim, sizin şahsiyetinizi onlar nazarında değiştiremezdi. Çünkü siz yine proleterdiniz, yine burjuvanın hademesi idiniz!..

Siz süslü ve zarif giyinemiyor, şık kravat bağlayamıyor, salon beylerine mahsus temennaları edemiyor, burjuvalara mahsus reveransları yapamıyordunuz. Onun için siz tezyife, tahkire layık işçi ve köylü makulesi insanlardan idiniz!.. Burjuva hükümetleri sizden öc almak için sizi köylüler içinde çalışmaya mahkûm ediyordu. Zehiy mantık! Bu nasp ve tayin, onların, o sarayların, saltanatların Maarif Nezareti nazarında bir mahkûmiyet, bir sufliyet idi. Siz, Darülmuallimlinliler, kendi öz sınıfınız, ezilen, soyguna uğrayan ve cahil bırakılan biçare halkın arasına girdiğiniz zaman köylüyü, köy çocuğunu, işçi yavrusunu kurtarmaya çalışıyordunuz, sevine sevine çalışıyordunuz; onların bir mahkûmiyet addettiği hali, siz mazhariyet addediyordunuz...

Burjuva maarif nezaretleri, zengin çocuklarına mahsus mekteplerin muallimlerini takdir ve tahsin eder ve mükâfatlandırırken, siz ömürlerinizi bir lokmaya kifayet etmeyen maaşınız ile köylerin, kasabaların ıssız sokaklarında, harap ve yıkık evlerinde sefil bir hayat geçiriyor, aile teşkil edemiyordunuz. Teşkil etseniz bile, bu aile, sefalet ve mahrumiyet içinde sürükleniyordu... Siz biliyordunuz ve fiilen öğreniyordunuz ki, aile sizin değil, aile zenginlerin, burjuvaların, esnafın, devletlûlarındır. Sizin için aile mefhumu bir ademdi. Ziynetli kelimelerle burjuva edebiyatının yazdığı, sena ettiği saadet-i aile yokluktan, sürünmekten, hiçten başka bir şey değildi!

Darülmuallimin'li genç! Sen kendin çok iyi biliyorsun ki sen proleter evlâdısın.

Baban nasıl kolunun kuvvetiyle çalışıyor ise, sen de günde on onbeş saat kafanı yorarak, beynini çatla-

tarak çalışacaksın... Bugün daha pek genç ve mektep talebesi isen, yarın bugünkü tarzı hükümetin muhakkir gördüğü bir iptidai mektebin mürebbisi olacaksın... Ve muallimlerin çektiği azabı, açlığı çekmeye ve mektebin ve talebelerinle devletlûların mektebi yanında hakir kalmaya mahkûm olacaksın.

O halde ey genç! Ey yarının mürebbisi! Şimdiden menfaatini bil!.. Sen gündelikle çalışan işçiden başka bir şey değilsin! Koluyla çalışan, uzvi faaliyetini bir lokma yiyeceğe hasreden, bu haksız ve hain cemiyet içinde ilimden, fenden hisse ve kısmet alamayan biçare işçi gençler ile bir sırada, bir halde, bir endişede olduğunu idrak et. Onlarla elele ver, «yevm-i cedit, rızk-ı cedit» yaşayan sınıfın gençleri, çocuklarıyla birlikte çalış, yarının inkılâp hazırlıkların yap!

Bu inkılâp tufanının başlangıcından evvel Darülmuallimin'leri ikmal edip hayata giren meslekdaşın, görmüyor musun ki, eziliyor, eziliyor da öz iktisadi haklarını müdafaa etmek liyakat ve azmini göstermiyorlar. Onlar gençliklerinde eğer bütün ezilen, çalıştırılan, soyulan ammenin gençleri ile ittifat edip iktisadi ve siyasi haklarını müdafaa zımnında sendikalar, işçi dernek ve birlikleri teşkil etmek yolunu öğrenmiş olsalardı, bugün mesleğiniz esaretten kurtulmuş olurdu.

Silkininiz, yarınki müdafaa şûrasını, siz bugün gençler birlikleri içinde diğer işçi gençleriyle birlikte kuracaksınız... Silkininiz, bütün yeni bir hayata ve muzaffer bir inkılâba ait taassupsuz, riyasız ve pek ileri bir zemini, gençlik teşkilâtınız, gençlik birlikleriniz, gençlik heyecanlarınız hazırlayacaktır.

Proleter genç! Bil ki sana kuvvet ve nüfuz verecek, seni devletlilerin kuru bir aleti olmaktan kurtaracak yalnız komünizmdir.

Sen çalış ve öyle kudreti ortaya koy ve öyle muhit vücuda getir ki, Karl Marx ve Engels'in bugünkü cemiyetin belki anlamaya muvaffak olamadığı en ince, en esaslı nesirlerini tatbike vasat ve imkân hazırla.

İstikbal sensin proleter genç!.. Sen komünizm etrafında ne kadar faaliyet ihraz edersen, biz istikbalden o kadar emin olacağız ve «yaşasın **(okunamadı - Y.)** gençlik» diyeceğiz!

Darülmuallimin'li yoldaş!

Kırmızı İnkılâp için gençliğin seferberliği var.

Arş iş başına!..

ETHEM NEJAT

• MÜSTEMLEKÂT MESELESİ HAKKINDA HİLMİ OĞLU HAKKI YOLDAŞ'IN NUTKU

Yoldaşlar!

Üçüncü Enternasyonal'in İkinci Moskova Kongresi, Müstemlekât Meselesi'ni müstesna bir ehemmiyetle ruzname-i müzakeratına koydu. Zannediyorum ki burada, kızıl Enternasyonal'i sarı Enternasyonal'den ayıran mühim mümeyyizlerden başlıcasına temas ediyoruz: İkinci Enternasyonal'in 1907'de Stuttgart'ta inikad eden bir kongresi de bu meseleyle uğraşmıştı. Aynı mesele karşısında her iki Enternasyonal'in aldığı vaziyet bize vuzuhla gösterir ki, onları yekdiğerinden ayıran şey, aralarında sıra numarası farkı değil, fakat hayati vasıfların tehafülünden münbais bir fark, bir prensip farkıdır.

Stuttgart Kongresi'nde müstemlekât politikasına dair cereyan eden münakaşalar iki kutup tarafında toplanıyor. Hollandalı Von Cool, Alman revizyonistleriyle,

Bernstein ve David'le beraber, kapitalist devletlerin yalnız kolonileri muhafaza etmelerine değil, fakat yeni koloniler vücuda getirmelerine ve eskileri genişletmelerine de taraftardı. Bir sosyalist enternasyonal kongrede mühim teşkilâtları temsil eden başların bu kadar sarahatle emperyalist düşünceler izhar etmesine hayret edeceksiniz. Fakat bu bir hakikattir. Ve onu kapitalist koloni politikası lehine serdolunan delillerde açıktan açığa görmek kabildir. Onlara göre, Avrupa sanayiine mevadı iptidaiye tedarik etmek, daima artan mahsulatı sınaiyeye müşteri bulmak, nihayet Avrupa'da yaşamaya muktedir olamayan fazla-i nüfusa tazyik-i içtimaiden masun melceler, muhaceret ve iş yurtları temin eylemek için kolonilere lüzum vardır. Bundan başka kapitalist koloni politikası, kolonizatörlerin vesayeti altında, koloni halkının medenileşmesini de hazırlar. Van Cool ve kumpanyasına göre, meslâ Felemenk Hindiyası ve Alman Kamerun'u ahalisi, memleketlerine müsellah ve kahhar bir cebir ile Avrupa'dan ithal olunan medeniyetten dolayı, fazla olarak, minnettar da olmalıdır, nasıl ki beyabanda tuzağa düşürülerek demir kafeslere tıkılan hayvanatı vahşiye de sirklerde kırbaç ve şiş tehdidi altında göstermeye muvaffak oldukları hünerlerden, topladıkları para ve alkıştan (!) dolayı mürebbiyelerine minnettar olmaya mecburdurlar!

Stuttgart Kongresi'nin bu orijinal sosyalistleri, nihayet kapitalist müstemlekat politikasını müdafaa eden delillerini marksist bir çerçeve içine almak marifetini de unutmadılar: müstemlekeler tekamül kanununa istisna teşkil edemezler; onlar da sosyalizme kavuşmak için kapitalizmin ıstıraplı yolundan geçmeye mecburdurlar!

İliklerine kadar egoist bir burjuva kokan bu zihniyette Avrupa proletaryasın müstemlekât halkı aleyhi-

ne kapitalizmle ittifaka teşvik eden bir sinizm vardır ki, bu, daha 1907 Enternasyonali'nde, 1914 faciasını hazırlayan meşum amillerin çoktan doğmuş olduğunu bize gösterebilirdi.

Revizyonistlerin, proletaryanın enternasyonal kurtarıcı vazifesine, bir kelime ile sosyalizme karşı en alçak hıyanetleri işte buradadır. Bernstein mektebi, işçiye sermaye ile müştereken koloni halkını eksploite etmekte marksist bir mecburiyet olduğunu talim ederken cihanşümul sosyalizm idealine doğru ilerleyen amele sınıfına millî hudutlardan manialar yaparak onu müteferrik ve mutaassıp parçalara ayırıyor ve bu suretle düşmanını daima zayıf düşürmek planını takip eden beynelmilel burjuva stratejisine geniş bir muvaffakiyet sahası hazırlıyordu. 1914 senesi ağustosunun dördüncü günü Alman Sosyal demokrasisinin umumi harbi icadeden burjuvazi ile ittifak ilan ettiği bu meşum günü, sosyalizm tarihi unutmayacaktır. Ne ise!..

Stuttgart Kongresi'nde, koloni politikasını reddeden diğer tarafa gelince, bu, müstemlekâtçılığın proletaryanın sınıfî ahlâk umdelerine mugayir olduğunu, çünkü koloni politikasını müdafaa eden noktainazara göre, medeniyetçe, daha doğrusu teknik vesait itibarıyle ileri giden milletlerin geride kalanlar üzerinde tahakküm icra eylemesi meşru addedilmek, binaenaleyh insaniyeti hakim ve mahkûm iki büyük sınıfa ayırmak iktiza edeceğini iddia ediyordu. Mamafih bu noktainazar herhalde mühim bir akis uyandırmadan sönüp gitti. Onu herkes, insaniyeti platonik bir aşkla müdafaa etmek isteyen safdil bir filozof ideolocyası gibi telâkki etmişti. Ve bütün kongre, sermayeye yeni ve uzun bir ömür vaadeden müstemlekât meselesinde, sosyalizm aleyhine kurulmuş bir tuzak bulunduğunu göremedi. Bu suretle İkinci Enternasyonal, bu sosyal patriot-

lara, sosyal emperyalistlere, sosyal oportunistlere (bunu) tevzi eden şirket, «enternasyonalizm»i, bir firma tabelası gibi, manasından evvel reklam kuvvetinden istifade olunan mutantan renkli boş tabir menzilesine indirmiş oldu.

Üçüncü Enternasyonal, müstemlekât meselesini yalnız nazari olarak vazetmekle iktifa etmedi. O aynı zamanda, hakiki inkılâpçı sıfatıyle bu mühim meseleyi fiilen halletmek çarelerine de tevessül etti. Moskova Kongresi'nde, müstemlekât meselesi her şeyden evvel iktisadi muayyeniyet (determinizm) noktainazarından tetkik olundu. Gösterildi ki, müstemlekât meselesi, ne sade mevadi iptidaiyye meselesi, ne de kuru bir ahlâkî mevzudur; gösterildi ki, kendi içindeki tezatların ve muvazenesizliklerin tesiri altında uçuruma yuvarlanan kapitalizm, kırk seneden beri dahil olduğu yeni devirde müstemlekelere tutunmak suretiyle, bu mukadder sükuttan yakasını kurtarmaya ve ömrünü bir müddet daha uzatmaya çabalamaktadır. Ancak müstemlekât politikası, aynı zamanda insaniyete yeni bir âlemi fethetmek idealiyle hareket eden proletarya sınıfı halinde intikal eden bir tesir de mucip olmaktadır. Ve bu, sosyal demokrat sınıflarında reformist temayülleri doğuran, proleteri millî ve vatanî «prejüjeler»le tarihî rolünde iğfal eden amillerden en mühimi olmuştur. Binaenaleyh bir taraftan ameleyi küçük burjuva zihniyetinin meşum tesiratından kurtararak ona inkılâpçı vazifesinde sınıfının tam saffetini iade etmek, diğer taraftan burjuvaziyi son kalesi içinde sıkıştırmak için, proletaryanın koloni ahalisi ile ittifak akdetmesi, onları emperyalizme karşı vaki olan cidallerinde fiilen himaye eylemesi lâzımdır.

İşte yoldaşlar, görüyorsunuz ki Bakû Şark Milletleri Konferansı, bu noktadan Moskova Kongresi'nin tat-

biki bir görünüşü demektir. Müstemlekât meselesi, Türkiye komünistleri için şüphesiz daha hususi bir ehemmiyetle mevzudur. Şu dakikada Garp emperyalizmi, Türkiye'yi vasi bir esir deposu haline iğraf etmekle meşgul bulunuyor. Türkiye işçi ve çiftçisi, müstemlekât meselesinin ne olduğunu, ne demek istediğini hâlâ Anadolu'da, Türkiye'de, Suriye, Arabistan ve Mezepotamya'da dökülmekte olan kanlardan, hâlâ tutuşan ve genişlemekte devam eden yangınlardan öğreniyor.

«Sevr» Muahedenamesi, dünya harbinin karakterini göstermek hususunda Versay ve St. Germain muahedelerinden daha mucizdir. Dün zayıf milletlerin halâsı için harbedenler, bugün bilhassa zayıf milletler üzerine çullanmışlardır. Anadolu'da Sevr Muahedesi'yle Türkiye'ye bırakılan arazi üzerinde bile, nüfuz dairelerine, inhisar mıntakalarına ayrılmayan yer kalmadı. Bütün Türkiye baştan başa kapitalist Avrupa'nın müstemlekât politikası dairesine girmiştir. Demek, büyük kapitalist devletlerin dünyanın her tarafına taşıdığı medeniyetten Türk işçisi ve rençperi de bundan sonra artık bilavasıta nasibini alacaktır.

Kapitalist Avrupa'ya göre, sadece koloni politikası denilen şey, bugün Türkiye'nin vücudu içinde bir dert, müthiş bir dert olarak tahribat yapmaktadır ve bu, Türkiye Komünist Fırkası'nın Türk proletaryasına sınıf benliği vermek ve onu inkılâpçılığa hazırlamak hususundaki vazifesini fevkalâde güçleştirmiştir: Berberistan halkına, son senelere kadar kendi memleketlerinin belediye dairelerine bile söz ve mevki vermeyen Fransa Adana'daki pamuk amelesinin inkılâp teşkilâtı vücuda getirmesine nasıl müsaade eder?.. Bütün dünya Nil fellahına, Hint «parya»sına, Çin kolu ve Fas bedevisine verilen hürriyetin derecesini bilir.

Bu tafsilât, Türkiye komünistliği için, müstemlekât meselesinin ehemmiyetini bütün vüsatiyle izah etmeğe kâfidir zannederim.

Binaenaleyh, her şeyden önce bugünkü müstemlekât meselesinin başlıbaşına nasıl bir mesele olduğunu, hangi zaruretlerden doğduğunu ve hangi istikametlerde tekamül etmekte bulunduğunu tetkik etmek, Türkiye komünistlerinin en mühim vazifelerindendir. Burada, şüphesiz bu meseleyi bütün sebepleri ve neticeleriyle izaha kalkışacak değilim. Yalnız müstemlekât meselesi dediğimiz bu muğlak meselenin içyüzüne bir göz atmış olmak için kısa birkaç söz söylemek herhalde pek lüzumsuz değildir.

«Marksim»e göre, müstemlekât politikası demekle, kapitalizmi, istilâcı, emperyalist vasfıyla anlamış oluruz. Şüphesiz tarihin her devrinde müstemlekelere tesadüf olunur. Fenike'lilerin, Yunanlıların ta eski zamanlarda müstemlekeler vücuda getirdiklerini görürüz. Fakat bugünkü müstemlekât meselesinin büsbütün ayrı karakteri vardır. Evvelce müstemleke edinmek, ya kendilerini müsellah olarak müdafaa edemeyen milletlerin vergi verme kabiliyetinden istifade maksadıyla, yani sırf istilâcı emellerle, yahut ecnebi memleketlerde küçük ticaret kolonileri teşkil etmek veyahut yüksek harslı zengin memleketlerdeki müdehhar serveti doğrudan doğruya yağma etmek maksatlarıyla vaki olurdu.

Bugünkü müstemlekât politikası ise, kapitalist iktisat sisteminin zaruri bir neticesidir. Biliyoruz ki, serbest rekabet ve kâr amillerinin tesiri altında kapitalist sanayiin kabiliyeti istihsaliyesi, bütün tarihte görülmemiş bir derecede artmıştır. Fakat plansız bir surette, yani milletlerin istihlak kabiliyeti nazarı itiba-

ra alınmayarak artırılan mahsulat, piyasada aynı nisbette artan bir müşteri kitlesi bulamadı.

Bu, istihsal ile istihlak arasında kapitalizmi mahvolmak tehlikesine sürükleyen bir muvazenesizlik husule getirmeye başladı. 1880'den itibaren kendini gittikçe daha şiddetli bir surette gösteren bu tehlike önünde sermayedarlar fevkalâde tedbirler ittihazına mecburiyet gördüler. Bu tedbirlerin başlıcalarını, rakipler arasındaki cidali tatil etmek üzere, karteller, tröstler ve monopoller vücuda getirmek, gümrüklere himaye usulü koymak ve nihayet olduğu kadar ucuz mevadı iptidaiyye celbini ve mütemadiyen artan mahsulata fazla müşteri teminini mümkün kılacak memleketler kapitalistleri arasındaki rekabeti, devletler arasında müsellah harbi rekabet sahasına nakletmekten başka bir neticeyi mucip olmadı. Militarist yenişim, işte bu rekabetin felâketengiz şekilleridir.

Yalnız Bağdat Hattı etrafında cereyan eden gürültülü maziyi, Fas ve Kongo meselelerini hatırlamak, İngiltere - Almanya, Almanya - Fransa devletleri arasındaki askerî rekabetin nereden, nasıl ve hangi gayeyi istihsal için doğmuş olduğunu bize en vazıh surette ispat edebilir. Görülüyor ki, yoldaşlar, askerî rekabet, iktisadi rekabetin had devirlerini seciyeleştiren bir mazarattır ve müstemleke politikası, dediğimiz gibi, kapitalizmin istilâcı vasfından başka bir şey değildir. Bu suretle, dünya harbini tevlid eden sebepleri de bulmuş oluyoruz.

İşte müstemlekât meselesinin içyüzünü görebilmek için yaptığımız şu basit araştırma bile, bizi, bilavasıta sermayenin yamyam çehresiyle karşılaştırmış oldu.

Eğer bugünün büyük inkılâbı, şayet bütün dünyayı ihata kabiliyetinden mahrum kalırsa, diğer tabir ile,

eğer bütün dünya bu çıplak hakikate göz yummakta devam eder ve sermayeye karşı açılan mukaddes cihada iştirakten çekinirse, hiç şüphe yok, istikbal dünkünden daha pek çok tahripkâr cihan harpleri doğuracaktır.

Türkiye harbin başladığı güne kadar yarı-müstemleke idi. Türk amelesi ve rençperi Avrupa banka gruplarına yine muhtelif şekiller altında işini, mahsulünü kaptırıyor ve Osmanlı Hükümeti, bu yağmacılığa sadece tavassut ediyordu. Bugün Türkiye, tam müstemleke haline gelmektedir ve İstanbul'un padişah hükümeti, Türk işçi ve köylüsünün düşmanlarıyla açıktan ittifak yapmıştır. Kırım Muharebesi esnasında Karl Marx, Rus Çarlığı aleyhine, Türkiye tarafını iltizam etmiş ve Türk çiftçisini, Avrupa'nın en saf, en ahlâklı köylü tipi olmak üzere anmıştı. Bugünkü Rusya Şûralar Devleti de, Marx'ın öz varisi sıfatıyla Avrupa emperyalistleri aleyhine Türk köylüsü ile birleşiyor. İşte burada da komünizm ile temsil olunan beynelmilelliğin saf ve nurlu çehresini görebiliriz.

Sermayenin beynelmilel karakterine ve beynelmilel tahribatına karşı beynelmilel bir cephe vücuda getirmek!.. İşte komünizmin ilk şiarı ve temel taşı.

Türkiye'nin kurtuluşu, dünyanın kurtuluşu ile yani sermayenin mahvedilmesiyle kabil olabilir. Türkiye proletaryasının dünya proletaryası saflarında mevki alması yalnız kapitalizme karşı açılan cidalde zafere doğru atılmış, yeni bir idrak de ifade eder. Binaenaleyh temenni edelim:

Yaşasın Kızıl Enternasyonal!
Yaşasın Türkiye'nin uyanışı!
Yaşasın kurtuluş inkılâbı!
Kahrolsun sermaye!... (alkışlar)

2. KİTAP

Mustafa Suphi Üzerine Üç Yazı

Ben yanmasam
Sen yanmasan
Biz yanmasak
Nasıl çıkar
Karanlıklar
Aydınlığa

• **MUSTAFA SUPHİ**

Nazım Hikmet'in bu seçkin sözleri, Türk komünistleri için söylenmiştir. Gerçekten de, binlerce kahraman canlarını halkları için vermiş ve her seferinde düşenlerin yerini yeni savaşçılar doldurmuştur. Türkiye emekçileri, bütün dünyanın ilerici insanları, onları daima saygıyla anmaktadır.

Hayatlarını kavgada yitiren savaşçıların arasında ilk yeri alçakça tezgâhlanmış bir tuzakta, kiralık katiller tarafından öldürülen Mustafa Suphi ve ondört yoldaşı alır.

Nazım Hikmet'in dediği gibi:

«Onlar, halkımın yetiştirdiği en bilinçli insanlardı. Sadece en bilinçli değil, en yiğit insanlardı.»

Mustafa Suphi'nin bilinçle sürdürdüğü tüm hayatı, Türkiye işçi ve sosyalist hareketinin gelişmesine kopmazca bağlıdır. O bu hayatı, tümüyle devrimci ola-

naklarına içtenlikle inandığı işçi sınıfına adamıştır. Nitekim, Komünist Enternasyonal'in 1919 Mart'ındaki Birinci Kurultayı'nda Mustafa Suphi şöyle diyordu: «Dünya devriminin geleceğinde Türk proletaryası saygın bir yer tutacaktır. Biz, Türk proletaryasının bütün gücünü dünya toplumsal devriminin gelişmesini desteklemek yönünde kullanacağına inanıyoruz.»

Sarsılmaz devrimci, seçkin kuramcı, büyük örgütçü, yetenekli edebiyatçı ve söylevci... İşte onun ana özellikleri. Onun hayatı kadar ölümü de, kelimenin tam anlamıyla, bir zaferdir.

* * *

Mustafa Suphi 1883 yılında Samsun'da° doğdu. Babası Ali Rıza Bey, büyük bir memurdu. M. Suphi orta öğrenimini, o sırada Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı bulunan Suriye'de gördü. Liseyi bitirince, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girdi. Burada, Türkiye'nin bu eski başkentinde, devrimci harekete katıldı. Buna, kendi eliyle doldurduğu Doğu Halkları Birinci Kurultayı delegelik kartı tanıklık etmektedir. Suphi'nin yaşamının bu dönemi üstüne ayrıntılı bilgimiz yok. Türkiye'de bu sırada doğan birçok gizli öğrenci örgütlerinden birine girdiği anlaşılmaktadır.

Üniversiteyi bitirdikten sonra öğrenimine devam etmek için yurt dışına çıkan Mustafa Suphi, iki yıl Paris'te Sorbonne Üniversitesi'nde sosyoloji öğrenimi gördü. Çalışmasının sonucunda **«Türkiye'de tarım kredi kooperatiflerinin durumu ve geleceği»** tezini yazdı ve başarıyla savundu. Bu çalışması Fransa'da 1911 yılında toplanan Kredi Kooperatifleri Kurultayı'nda bü-

°) Samsun'a bağlı Giresin İlî (ç.)

yük bir ilgi gördü. Tezin bir bölümü daha sonra Roma Uluslararası Tarım Enstitüsü'nce yayınlandı.

Paris, o sırada Türk devrimci sürgünlerinin merkeziydi. Üyeleri **Jön Türk** diye adlandırılan burjuva-derebeyi, milliyetçi «İttihat ve Terakki» Partisi'nin Merkez Komitesi uzun süre bu şehirde faaliyet göstermiştir.

1907'de Paris'te, Sultan Abdülhamit'in despotik rejimine karşı savaşan parti ve kümelerin temsilcilerini birleştiren bir kurultay toplandı. Yine bu şehirde Jön Türkler'in bazı gazeteleri yayınlanmaktaydı.

Suphi, Jön Türkler'in dar çerçeve içinde kalan görüşleriyle yetinmiyordu. İlgisini gitgide sosyalist öğretiye yöneltti. Paris'te sosyalist literatürü yakından tanıma olanağı buldu ve II. Enternasyonal'in Uluslararası Sosyalist Bürosu üyeleriyle ilişkiler kurdu. Emperyalizmin, sömürgeciliğin ve savaşın düşmanı seçkin devrimci Jean Jaures'le sık sık görüşüyordu. Bu karşılaşmalar onda derin izler bıraktı. Sonradan Komintern'in I. Kurultayı'nda Suphi şöyle diyecekti: «Jaures'in dostları onun başlattığı kavgayı hiç bir zaman bırakmadılar; ve şimdi burada, Rusya'da, Türk devrim ocağını örgütlediler.»

Fransa'da bulunduğu sırada Suphi, **Tanin** Gazetesi'nde çalışmaktaydı. Muhabir olarak gönderdiği haberler ve makaleler genellikle işçi sınıfı ve sendikal hareket üstüneydi. Fransız proletaryasının hayatını ve savaşını tanımış olmak, genç Suphi'nin sosyalist dünya görüşünün oluşmasına büyük ölçüde yardım etti.

Suphi Fransa'da iken, 1908 yılında Türkiye'de **Jön Türk Devrimi** diye adlandırılan ve ülkede meşrutiyet rejimi kuran burjuva devrimi gerçekleşti. Fakat ülke yine eskisi gibi ekonomik ve siyasal bakımdan emperya-

list devletlere tam bağımlılık içinde kaldı ve emekçilerin durumu hiç de düzelmedi. İşçiler, kendi hayati çıkarları için kavgaya giriştiler. Birkaç yıl boyunca İstanbul'da demiryolu, tütün, debdağ, basımevi, vb. işçilerinin grevleri birbirini izledi. 1911 yılında İstanbul ve İzmir'de Fransız - İngiliz **Reji** Tütün Kumpanyası işçilerinin büyük grevleri patlak verdi. Grev başkentte 40, İzmir'de 20 gün sürdü. İşçiler istediklerini elde edemediler, ama onların kavgaları, genç Türk proletaryasının kararlılığını ve dayanışmasını ortaya koydu.

Aynı yıllarda ilk sosyalist örgütler kurulmaya başlamıştı. 1909 yılında İstanbul ve İzmir'de ilk yeraltı kümeleri oluştu ve 1912'de İzmir'de toplanan Türk Sosyalistleri Kurultayı'nca Osmanlı Sosyalist Partisi'nin kurulması kararı alındı. II. Enternasyonal'e de katılan bu parti sosyalist literatürün yayınına girişti, türkçe, yunanca, bulgarca ve ibranice gazeteler yayınladı; sendikalarla sıkı bağlar kurdu. Meclis seçimlerine de katılan parti, birkaç milletvekilliği elde etti, bu olanağı değerlendirerek Meclis'e İş Kanunu'na ilişkin bir kanun tasarısı sundu.

Bu sırada yurda dönen Suphi, İstanbul Yüksek Ticaret ve Tarım Enstitüsü'nde ekonomi politik dersi vermeye başladı. 1912 yılında **«Millî Anayasacılar»**° adıyla bir topluluk kurdu ve **«İfham»** Gazetesi'ni çıkarmaya başladı, bu gazetenin sayfalarında, emekçilerin umutlarını boşa çıkaran Jön Türk hükümetlerinin gerçek yüzünü gösterdi ve hükümetin savaş serüvenlerini, emekçilere birçok acılar getiren Balkan Savaşları'nı cesaretle protesto etti.

Hükümet Suphi'ye, yiğitçe savaşını, onu bir yıl sonra asılsız bir suçlamayla tutuklayarak ve 15 yıllık

°) Millî Meşrutiyet Fırkası (ç.)

bir mahkûmiyetle Sinop'a sürerek ödetti. Ne var ki, Suphi, 1914 yılı başında Sinop'tan deniz yoluyla Rusya'ya kaçmayı başardı.

I. Dünya Savaşı başladığında Mustafa Suphi Batum'daydı. Düşman bir devletin yurttaşı olarak tutuklandı ve Kaluga'ya, sonra da binlerce Türk savaş tutsağıyla birlikte Ural'a gönderildi. Yurttaşlarıyla birlikte Ural fabrikalarında çalışan Suphi, bir gün arkadaşıyla, askerî üniforma altındaki bu cahil ve ezilmiş işçi ve köylüler arasında propaganda çalışmasına girişti, onlara olayların içyüzünü, ülkede emekçilerin ağır durumlarının nedenlerini anlattı. Suphi ve arkadaşları, ayrıca gizli Bolşevik örgütlerle ilişki kurarak onlardan sosyalist yayınlar sağlıyorlardı. Bolşeviklerin yardımı, Suphi'nin çalışmasını daha belirgin bir amaca yöneltiği ve daha etkili kıldığı gibi, Türk devrimcilerinin gelecek yoluna da ışık tutuyordu. Ural'da ağır koşullarda ve Çar jandarmasının sürekli gözetimine rağmen gizli devrimci çalışmaları başarıyla sürdüren Mustafa Suphi, 1915 yılında Rus Sosyal Demokrat Partisi Bolşevik kanadına üye yazıldı. Gizli devrimci çalışma ve Rus işçileriyle ilişki sonucunda Suphi, ateşli bir profesyonel devrimci, leninist, inançlı bir enternasyonalist oldu. Nitekim sonradan Suphi'nin kendisi de, Ural'da Türk savaş tutsaklarının Rus işçileriyle birlikte çalışarak gerçek devrimci bir ruh edindiklerini, proletarya dayanışmasını pratik içinde öğrendiklerini belirtmiştir.

Büyük Ekim Sosyalist Devrimi, Türk savaş tutsaklarının ve tutuklularının, bu arada Mustafa Suphi'nin durumunu da kökünden değiştirdi. Suphi, devrimin ilk gününden itibaren, Ekim'in zaferini savunmaya fiilen katıldı. Onun bir yandan enternasyonalist devrimci, öte yandan büyük bir yurtsever olarak beliren seçkin nitelikleri, bu dönemde iyice meydana çıktı.

Dönemin son derece ağır ve karışık koşullarında Mustafa Suphi, büyük bir sebat ve ısrarla ana amacını gerçekleştirmek için çalışmaya koyuldu. Bu amaç, çürümüş sultan rejimine karşı savaşacak ve Rusya'da devrimi koruyacak bir Türk devrimci örgütü yaratmaktı.

Kitleleri aydınlatma ve bütün sosyalistleri birleştirme zorunluluğu, türkçe bir komünist gazete yayınlanmasını gerektiriyordu. Mustafa Suphi, 1918 yılında **Yeni Dünya** adıyla bu gazeteyi yayınlamaya başladı. Türk devrimcilerinin mücadele organı olan bu gazetenin yayınlanması, Mustafa Suphi'nin büyük çabalarıyla gerçekleşmiştir.

Yeni Dünya'nın yöneticisi olarak Suphi, 1918 Haziran'ında Kazan'da, Türk Savaş Tutsakları Sosyalist Örgütleri Temsilcileri Kurultayını topladı. Bu kurultayda **«Rus devrimci proletaryasıyla omuz omuza, saptanmış amaca doğru ilerleme»** kararı alındı. Kararda, **«bütün yoldaşlarımız, ellerindeki her türlü araçla Sovyet iktidarını desteklemekle yükümlüdür,»** deniliyordu.

Suphi, 1918 Temmuz'unda Moskova.da toplanan Türk Sol Sosyalistleri İlk Kurultayı'nın da örgütçüsü ve yöneticisiydi. Bu kurultayda tek bir örgüt olarak birleşen gruplar gelecekteki Türk Komünist Partisi'nin kurucuları arasında yer alacaktı. Bu birleşik sosyalist örgütün başkanı seçilen Mustafa Suphi, aynı zamanda Astrahan, Saratov, Kazan, Samara ve Riyazan'da oluşan Türk savaş tutsakları birliklerini de yönetmekteydi.

Yeni Dünya'nın yürüttüğü güçlü propaganda ve Rusya'daki Türk sosyalistlerinin eylemleri, Sultan Hükümeti'ni son derece tedirgin ediyordu. Bu hükümet, Sovyet Rusya'ya protesto üstüne protesto göndererek

Suphi ve eylem arkadaşlarının Türkiye'ye geri verilmesini istiyordu.

Suphi aynı yoğun eylemi Doğu Halkları Komünist Örgütleri Merkez Bürosu'nda da göstermekten geri kalmadı. Marksist kuramı derinliğine kavrayan, uluslararası hukuk, Doğu ve Batı felsefe öğretileri alanlarında muazzam bilgi sahibi olan, birkaç yabancı dili mükemmelen bilen, çeşitli Asya halkları geniş emekçi yığınlarının düşünce, özlem ve umutlarını tanıyan Suphi, kısa sürede çok güç koşullara rağmen, doğu dillerinde birçok yayın çalışmasını gerçekleştirdi. Sayısız bildiriler, gazete ve dergiler için makaleler yazdı. Önemli siyasal metinlerin ve marksizm-leninizm temel yapıtlarının türkçeye çevrilmesini sağladı. **Komünist Partisi Manifestosu** ve Lenin'in **Rusya ve Doğu'nun Bütün Müslüman Emekçilerine** ve RSFSR Dışişleri Halk Komiseri'nden **Türkiye'nin işçi ve köylülerine** mesajları da bu sırada türkçeye çevrildi. Çevirilerin birçoğunu Suphi'nin kendisi yapıyordu. Türkçeye çevrilen bu kitap, broşür ve makalelerle, emekçiler arasında uyarıcı çalışmalar yürütülürken aynı zamanda kurulacak olan Türkiye Komünist Partisi'nin tüzük ve programının hazırlanması amaçlanıyordu. Çevirilerin dilinin aydın ve anlaşılır olmasına ve bunların Türkiye'de yayılmasına büyük önem veriliyordu.

Doğu Halkları Komünist Örgütleri Merkez Bürosu'nun çalışmaları üstüne 1919 yılı Mart ayında yayınladığı bilançoda Mustafa Suphi, bir yıl içinde, çeşitli dillerde, 6 milyon nüshadan çok gazete, broşür ve bildiri yayınlandığını belirtmektedir.

Aynı zamanda Mustafa Suphi şöyle söylüyordu: **«Doğu, dünya emperyalizminin cephe gerisi ve besin kaynağıdır. Eğer Doğu kalkar ve elini sosyalist Batı'ya uzatırsa, emperyalizm kuşatılmış olur ve o zaman dün-**

ya sosyalizminin zafer saati çalar. Merkez Komitesi, özellikle bunun için Doğu halklarının uyandırılmasını kendine temel görev edinmiştir. Özellikle bunun için sesimi yükseltiyorum: Yaşasın ezilen doğu halklarının, Rusya ve Avrupa sosyalist işçileriyle devrimci birliği!»

Mustafa Suphi, Komintern'in I. Kurultayı'nda da büyük bir söylev verdi. Söylevinde, Rusya'da bulunan Türk işçi ve köylü temsilcilerinin «kapitalle savaşa girmeye karar verdiklerini» belirterek «Eğer Fransız - İngiliz kapitalizminin başı Avrupa'daysa, işkembelerinin Asya'nın bereketli topraklarında olduğunu herkes bilir. Bizim, Türk sosyalistlerinin başlıca ve ilk görevleri, Doğu'da kapitalizmin köklerini sökmektir,» diyordu.

Türk devrimcileri, Ekim devriminin muazzam uluslararası önemini, iyi kavramışlardı. Mustafa Suphi, Sovyet egemenliğinin «bütün ezilen halklara ve sınıflara büyük bir kurtuluş umudu verdiğini» söylüyor, bütün gücüyle Ekim Devrimi'ni savunmayı kendine görev biliyordu. Suphi, Türk savaş tutsakları arasında büyük mitingler düzenliyor, Sovyet egemenliğinin anlam ve önemini açıklıyor, Beyaz Orduculara ve müdahalecilere karşı savaşacak gönüllü birlikler örgütlüyordu. Birçok öteki halkların temsilcileri gibi, Türk gönüllülüleri de, elde silah, Ekim Devrimi'ni savundular. Ayrıca Suphi'nin Sovyet Rusya bölgelerinde, Müslüman halklar arasında yürütüğü eylemler de büyük önem taşıyordu.

1919 yılı yazında Komintern'in Güney Bürosu'nda görevlendirilen Suphi, özellikle Odesa ve Kırım'da çalıştı. Bölge halkı ve İstanbul ve Anadolu'dan Kırım'a gelen Türkler arasında marksizm-leninizm ülküsünü yayıyor, komünist hücreler, Sovyet egemenliğinin savunulması için gönüllü birlikler örgütlüyordu. **Yeni Dün-**

ya, Suphi'nin yönetiminde yayınını bu kez Simferopol'de devam ettirmeye başlamıştı.

Suphi'nin Kırım'daki çalışması büyük yararlar sağladı. Örneğin Sovyet gazetesi **Ulusların Hayatı**'nın 25 Mayıs 1919 tarihli sayısında şu haber veriliyordu: «İstanbul'dan Yalta'ya gelen 100 denizci, Bolşeviklerin temsilcisi olarak Suphi'nin söylevini büyük coşkuyla dinlediler. Denizciler, Türk halkı arasında Bolşevizmin büyük bir popularizm kazandığını belirttiler.» Bu sırada Suphi, İtilaf devletlerinin işgaline karşı Türkiye'de partizan hareketinin güçlendirilmesini, Türk komünistleri, sosyalistleri ve bütün yurtseverlerin en önemli görevi sayıyordu. Rusya'da bulunan birçok Türk komünisti, savaşa katılmak için anayurda gitmeye can atıyorlardı. Suphi her türlü yardımı gösteriyor, onları sosyalist yayınla donatıyor, İngiliz işgali altındaki İstanbul'a ve müdahalecilerin zaptettiği Anadolu şehirlerine girmelerini sağlıyordu.

Komünistler, müdahalecilere karşı savaşçıların ilk saflarında yer almaktaydı. 1920 yılı Mayıs ayında Türk komünistlerinin kurmayı başardıkları partizan birlikleri, işgalci ordulara karşı başarıyla savaştılar. Komünistlerin İstanbul'da müdahaleci ordular arasında giriştiği büyük uyarıcı çalışma, İngilizleri, savaş birliklerinden birini şehirden çekmek ve yeniden örgütlemek zorunda bıraktı. Bütün sosyalist ve komünist grup ve örgütlerin birleşik eylemi o dönem Türk sosyalistlerinin önemli bir başarısıdır.

Mustafa Suphi Kırım'da, yerli halkın yanısıra Türk, Romen ve Bulgarların da katıldığı Doğu Enternasyonal Birliği'ni örgütledi. Bu birlik, Beyaz Orducu General Slaşçev'in kuvvetleri karşısında başarıyla savaştı.

1919 Ağustosunda Denikin'in Rusya'nın güneyine asker çıkarmasından sonra, Mustafa Suphi, Komin-

tern'in Güney Bürosu'nda çalışan Türk, Bulgar, Yunan ve Romen komünistleriyle birlikte, kuzeye doğru yürüyen efsanevi 12. Ordu'ya katıldı. Arşivde saklanan mektubunda Suphi, bu ordunun kahramanlıklarını ayrıntılı olarak anlatmaktadır. «Sağdan Makno ve Denikin, soldan Romenler ve Zelyoni, önden Petlyura, arkadan yine Makno ve Denikin ve bir başka alçak.» Durum çok çetindi ve savaşlar ardsız arasız sürmekteydi. Sefere katılanlar, özellikle komünistler büyük kahramanlık ve direşkenlik gösteriyorlardı. Suphi mektubunda, yabancı ülkelerden gelen komünistlerin —Komintern işçilerinin— yiğitliğini belirterek, bunların «içlerinde yaşlılar da olmak üzere, elde silah, Kızılordu'yla birlikte yürüdüklerini, savaşçılarla aynı kazandan yediklerini ve nerede tehlike büyükse oraya atılmaya hazır olduklarını» yazmaktadır.

Çeşitli halklardan gelen Kızılordu savaşçılarının kardeşçe dayanışması, Suphi'yi çok etkilemişti: «Bütün yanlardan çevrilen ordunun saflarında kardeşlik ve birlik duygusu güçlendi,» diye yazdığı mektubunu, Kızılordu'nun kahramanca eylemine övgüyle ve «Rus devrimcilerinin en güç koşullarda bile amaçlarına varacaklarına» olan inançla bitirmektedir.

Bu sıralarda İngiliz istihbarat servisleri Mustafa Suphi'yi yakalamak ve ortadan kaldırmak için her çareye başvuruyorlardı. Bunu başaramayınca, İngiliz ajanları, Türk devrimcisinin öldüğü haberini yaydılar. Aynı mektubunda bu söylentileri de yalanlayan Suphi, 12. Ordu'nun kuşatmayı yarışından sonra Moskova'ya geldi ve Komintern'deki çalışmasını sürdürdü.

Suphi, bu arada, Türkiye'ye dönmeye de hazırlanıyordu. Türk halkının Ulusal Kurtuluş Savaşı büyük bir boyut kazanmıştı. Harekete gelen halk yığınları, Rusya halklarının devrimci mücadelesinin de etkisiy-

le, sömürü ve baskının her biçiminden kurtulmak zorunluluğunu kavramışlardı.

Ulusların Hayatı'nda, Türkiye'de Sovyetler Birliği'ne olan sempatinin arttığını ifade eden mektuplar yayınlanıyordu. Bunlardan birinde şöyle deniliyordu: «Burada, Anadolu'da, Rusya'daki harekete ve Lenin adına büyük bir ilgi duymaktayız. Türk işçilerinin toplumsal devrimini Türkiye'nin tek kurtuluşu olarak görüyoruz.» Yine bir başka mektupta ise şöyle denilmekteydi: «Herkes, devrimci, yeni Rusya'nın dostluğuna inanıyor. Herkes, Rus Sovyet Cumhuriyeti'ni, Avrupa'nın aşağıladığı ve soyduğu Türk halkının tek savunucusu olarak görüyor.»

1920 Nisan'ında Mustafa Kemal başkanlığında kurulan burjuva-toprak ağaları hükümeti, partizan birliklerini denetim altında tutmak, kurtuluş hareketinin başına geçmek ve bu hareketi sadece yabancı müdahaleciye karşı savaşın sınırları içine hapsetmek için çabalarını artırmıştı: Mustafa Suphi, Türk ulusal burjuvazisinin ikili, çelişkili politikasını açığa çıkararak işçi ve köylü kitlelerine tek doğru yolun bütün dünya proletaryasının ezenlere karşı birleşmesi olduğunu gösterdi.

Suphi, Türkiye'de yeni toplum düzeninin kurulabileceğine içtenlikle inanıyordu. Nitekim, 1920 Temmuz'unda **Yeni Dünya**'da şunları yazıyordu: «Bugün Avrupa ve İstanbul'un satılık ajanlarıyla eşit olmayan bir savaşta kanlarını akıtan işçi, köylü ve asker yoldaşlarımız, bu kardeşi kardeşe kırdıran savaştan sonra yeni egemenliğin yine eski kan içicilerin, melun paşaların ve ağaların eline geçmesinden memnun olacaklar mı? Yine haksız, hukuksuz kalmayı isteyecekler mi? Şüphesiz ki, hayır... Yeni egemenlik, aşağıdan, hayatın

içerilerinden, dövüşen emekçi halkın katılmasıyla kurulmalıdır. Böyle bir egemenlik ancak kararlı mücadeleyle yaratılabilir, ancak böyle bir halk egemenliği, zalimlere karşı savaşta başarı kazanabilir. Biz, Türk işçi, köylü ve askerlerinin gerek böyle bir mücadeleye, gerek örgütlenmeye yeteneklerinden kuşku duymuyor ve bunun için diyoruz ki: **Yaşasın Türk işçi, köylü ve askerlerinin iktidarı!»**

Türkiye için bu gerçekten çok güç zamanda Mustafa Suphi, yurda dönmeye can atıyordu. Halk yığınlarıyla birlikte olmak, savaşa bizzat katılmak istiyordu. Fakat yolları, beyaz orducuların, Gürcü, Ermeni ve Azerbaycan burjuva milliyetçilerinin orduları ve çeteleri kesmişti. En kolayı Türkiye'ye Afganistan ve İran yoluyla geçmekti. Suphi bu amaçla Türkistan'a gitti. Burada Türkistan Cephesi Politbürosu'nda çalışarak, Orta Asya'da Sovyet egemenliğinin sağlamlaştırılmasına yardım etti. Burada da, her yerde olduğu gibi, yoğun bir eylem içindeydi. Taşkent'te **Yeni Dünya** Gazetesi'ni yayınlamaya koyuldu, gönüllü Kızılordu kümeleri kurdu, mitinglerde konuştu, Bolşevik Partisi Ülke Komitesi Enternasyonal Propaganda Bürosu'nu yönetti.

1920 yılı 28 Nisan'ında ayaklanan Bakû işçileri müsavat hükümetini devirerek Azerbaycan'da Sovyet egemenliğini ilan ettiler. Bakû'nun kurtuluşuna Türk gönüllüleri de etkin olarak katıldılar. Suphi, Mayıs ayında Bakû'ya geldi. Ateşli devrimcinin hayatında yeni bir eylem dönemi başlıyordu. Bu dönemin en önemli olayı, Türkiye Komünist Partisi Kuruluş Kurultayı idi. Kurultay'ın çağırılışında ve Türkiye Komünist Partisi'nin örgütlenmesinde Suphi'nin rolü gerçekten büyük oldu.

Komünist Partisi, İstanbul, Ankara ve Bakû olmak üzere üç kümeden oluşuyordu. Bunların en güçlüsü,

1919 yılında doğan İstanbul kümesiydi. Bu küme, en güç yeraltı koşullarında, Türk devrimci işçi hareketine öncülük etmişti. Birkaç gazete ve dergi yayınlıyor, yabancı işgalcilere karşı etkin olarak savaşıyor, büyük sendikaları yönetiyordu. İstanbul komünist örgütü, Türkiye Komünist Partisi'nin temel çekirdeğiydi.

Anadolu'da da, ulusal kurtuluş hareketinin en kızıştığı sırada birkaç komünist küme oluşmuştu. Bunlar Ankara, İzmir, Zonguldak, Eskişehir, Samsun, Adana, Konya, Trabzon ve Erzurumda'ydı. Bu örgütler, İstanbul kümesiyle ve Rusya'daki Türk komünistleriyle ilişkideydi. Suphi, üye sayısı, eylemi ve etkisi hızla artan Ankara kümesine özel bir önem veriyordu. Ankara komünistleri, hükümetin 1920 sonbaharında kurdurduğu provakatif «Komünist Partisi»ne karşı yılmadan mücadele ediyorlardı. Bu «parti», halkın davası için fedakârca dövüşenlere uygulanan provokasyon, kovuşturma ve kovalama zincirinin halkalarından biriydi.

Türk komünistlerinin Bakû kümesini, yukarıda sözünü ettiğimiz Türk sosyalistleri 1918 Temmuz Kurultayı'yla doğan birleşik sosyalist örgütün üyeleri oluşturuyordu.

Bu gerçekler, Türkiye Komünist Partisi'nin Rusya'da doğduğu yolunda Türk gericilerinin iddialarının nasıl bilinçli bir tahrifat olduğunu göstermektedir. Türkiye Komünist Partisi, Türkiye işçi sınıfının, köy emekçilerinin, Türkiye aydınlarının en bilinçli kesiminin eseridir. TKP'nin temel çekirdeği, ulusal ve toplumsal kurtuluş için savaşa giren geniş emekçi yığınları arasında bizzat Türkiye'de oluşmuştur.

Bakû'ya gelir gelmez Mustafa Suphi, kendisini, birleşik bir Türkiye Komünist Partisi kurma görevine

adadı. Bu amaçla, **Yeni Dünya** Gazetesini' Bakû'da yayınlamaya başladı, İstanbul ve Anadolu komünistleri arasındaki bağı pekiştirdi, **«proletarya davasından elinizi çekin!»** sloganını atarak sahte «Komünist Partisi»nin içyüzünü açığa çıkardı.

Bu dönemde, bir an önce ve isabetle çözülmesi gereken yığınla sorun vardı. Komünistlerin Türk sol sosyalistleriyle karşılıklı ilişkilerinin saptanması, devrimcilerin Türkiye ulusal kurtuluş hareketiyle ve Kemalistlerle olan ilişkilerinin belirlenmesi, partinin program ve tüzüğünün hazırlanması, partinin pratik görevlerinin belirtilmesi, Türk dilinde komünist literatürü yayınlama çalışmasının genişletilmesi, vb. zorunluydu. Bu dönemde Suphi'nin seçkin ve örgütçü yetenekleri, yurtseverliği ve devrime bağlılığı, büyük görkemle yansır. Bu sayededir ki, kısa denilebilecek bir sürede muazzam bir hazırlık çalışmasını başarmıştır.

Türk komünistleri, ilk (kuruluş) kurultaylarını, Türkiye'de yapmak istiyorlardı. Fakat, Ankara Hükümeti buna izin vermedi. Ortaya çıkan bu yeni durumda Kurultay'ın Bakû'da toplanmasına karar verildi. Kurultay çalışması 10 Eylül 1920'de başladı. 15 komünist örgütün ve İstanbul, Anadolu ve Bakû kümelerinin temsilcilerinden oluşan asli ve istişari oy sahibi 74 delege Kurultay'a katıldı. Bu delegelerden 51'i İstanbul ve Anadolu'dan gelenlerdi. Kurultay Başkanı, M. Suphi idi. Gündem, komünist örgütleri geçici merkez komitesi eyleminin bilançosu; günün sorunlarının, ulusal ve sömürge sorunlarının, köylü sorununun tartışılması; program ve tüzüğün kabulü; parti merkez komitesinin seçimi vb. idi.

Parlak açış söylevinde Suphi, Büyük Ekim Devrimi'nin Türkiye devrim hareketinin gelişmesindeki muazzam önemini belirterek, «Türkiye Komünist Parti-

si'nin kuruluşu sadece Türkiye için değil, bütün Doğu için büyük bir önem taşıyacaktır» dedi.

Türkiye Komünist Partisi'nin ilk Kurultay kararlarında düşman üstünde zafer kazanmak için komünist hareketin saflarının birliğinin gerektiği belirtilerek «Dünyanın bütün komünist hareketlerinin tek bir merkeze bağlanması zorunludur,» deniliyordu. Türk komünistleri, bütün güçlerin birleşme merkezi ve bütün ezilen insanlığın umudu olarak Rusya Komünist Partisi'ni görmekteydiler.

Kurultay Türkiye'deki Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın desteklenmesini oybirliğiyle karar altına aldı. Bununla birlikte, Türk komünistleri, emekçilerin temel sınıfsal çıkarlarını bütün açıklığıyla ortaya koydukları Kurultay karar metninde, «Türkiye Komünist Partisi, ülkede emperyalizme karşı Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın derinleşmesine çaba gösterecek ve bu hareketin desteklenmesinin yanısıra, emekçilerin egemenliğinin kurulmasına çalışacaktır,» diyorlardı.

Kurultay'ca hazırlanan ve emekçilere dağıtılan «Türkiye İşçilerine» adlı bildiride de emperyalizme ve sömürücülere karşı bütün yurtseverlerin tek bir cephede birleşmesi zorunluluğu belirtiliyordu.

Sultan iktidarının yıkılması ve cumhuriyetin kurulması; genel, tek dereceli, özgür ve gizli oylu seçim sisteminin getirilmesi; toprak reformu vb. gibi taleplerin yanısıra, Kurultay, grev ve toplu sözleşme hakkı, yaşlılık, işsizlik, analık sigortası, haftalık tatil günü gibi somut ekonomik ve siyasal talepler de ileri sürüyordu.

Tarım sorununu görüşen Kurultay delegeleri, köylülerin hakkının korunması, ağa, derebeyi ve tefecinin elinde bulunan toprak, iş hayvanı ve tohum üzerinde denetim kurulması, kanunsuz olarak elde edilmiş zen-

ginliklerin köy emekçilerine parasız olarak dağıtılması için köylerde köylü komiteleri kurulması kararına vardılar.

Türkiye Komünist Partisi ilk kurultayınca bütün Türk komünistlerini birleştiren partinin kurulduğu ilan edildi, Merkez Komitesi ve TKP Teftiş Komisyonu seçildi. Suphi oybirliğiyle Parti başkanlığına, İstanbul komünistlerinin yöneticisi Ethem Nejat genel sekreterliğe seçildiler.

Rus Komünist Partisi (Bolşevik) Merkez Komitesi'ne ve Komintern Yürütme Komitesi'ne selam mesajları coşkuyla kabul edildi. Komintern'e gönderilen mesajda özetle şöyle denilmekteydi:

«Türk komünist örgütlerinin ilk kurultayı, Türk işçi ve köylülerinin örgütlü bir birlik olarak dünya proletarya ailesine girdiğini ve Doğu'da toplumsal devrim için gerçek olanaklarla yeni bir yol açıldığını göstermektedir. III. Enternasyonal'in şanlı sancağı altında olgunlaşan Türk komünist örgütleri, bugün Türkiye sömürülen yığınlarının güçlü partisi olmuştur ve toplumsal devrimin zaferine giden yolda en büyük fedakârlıklara hazırdır.»

Kurultay, partinin örgütlenmesi işinde Mustafa Suphi'nin olağanüstü çalışmasını değerlendirerek ona teşekkürlerini bildirdi. Delegelerden birinin konuşması, Suphi'ye gösterilen sevgi ve saygıya tanıklık etmektedir: «Türk işçileri ve onların yöneticileri arasında devrimci ülkülerin yayılmasını ve onların sarsılmazlığını Suphi arkadaşın eylemine borçluyuz. Kanıma göre, Mustafa Suphi, bizim için, Lenin'in Rusya için taşıdığı değeri taşımaktadır.»

Bu sözler alkışlarla karşılandı. Ayrıca, devrim düşmanlarının, emekçileri aldatmak için Suphi'nin öldüğü söylentisini yaydıkları da Kurultay'da belirtildi.

Kurultay'ın son oturumunda Mustafa Suphi, büyük ilgi uyandıran söylevinde şöyle diyordu:

«Zaman oldu ki, karşımıza çıkan kara fikirli mürteciler, Türkiye'de amele ve rençper sınıfı mevcut olmadığını... söylemekten, utanmadılar. Son zamanlarda ise, bilhassa İstanbul, İzmir, Konya, Erzurum, Ankara ve Eskişehir'de vücuda gelen amele ve rençper teşkilâtları seslerini yükselterek gösterdiler ki, Türkiye'de amele ve rençper namı altında inkılapçı mühim bir sınıf yaşıyor.

«... Türkiye'de komünist teşkilâtı olamaz, dediler; fakat Türkiye'nin muhtelif şehirlerinden gelen komünist vekiller bunun aksini ispat ettiler; Türkiye'de amele ve rençper komünist teşkilâtı gittikçe genişliyor ve kuvvet kespediyor.

«... Memleketimizde her türlü derece ve sınıf ahit ve yalanlarının yerinden oynadığı böyle bir devirde, böyle bir devr-i buhranda işçi halkın mukadderatını kendi eline alarak iş görmesi bir zaruret haline giriyor. Bu işte doğru yolu göstermek vazifesi Komünist Fırkasının uhdesine düşmektedir. Komünist Fırkası için memlekete musallat olan harici düşmanları kovmak nasıl bir vazifeyse, dahilde halk sırtından geçinen yağmacı tufeyli sınıfları da hazıryiyicilik halinden çıkarıp yumruk altında işletmek de o derece esaslı bir vazifedir. Bu iki cihetin temini iledir ki, Komünist Fırkası mazlum amele ve rençper halka karşı hizmetini ifa etmiş ve ortadan sınıflar farkı kalkarak heyet-i içtimaiye, adalet-i hakikiyeye nail olmuş olacaktır.»

Türkiye Komünist Partisi'nin I. Kurultayı kararları, Türk komünistlerine can kattı, emekçilerin özgürlük ve devrim mücadelesine yeni güçler aşıladı. Türk yurtseverleri, emperyalistlerle savaşta, gözle görülür başarı-

lar kazandılar. Fakat Türkiye burjuva-derebeyi hükümeti, işçi ve köylüler üzerinde baskıyı artırıyor, işçi ve komünist hareketi bölmek ve boğmak için bütün araçlara başvuruyordu. Gericilik aynı zamanda halkın geri kalmış tabakaları arasında din ve milliyetçilik fetişizmi aşılamak için elinden geleni ardına koymuyordu.

Bu koşullarda Suphi yurtta olmayı mutlak bir zorunluluk sayıyordu. Onun bu kararında Mustafa Kemal'in mektubu da, bir ölçüde rol oynamıştı. Mustafa Kemal, Komünist Partisi'nin Büyük Millet Meclisi'ne bir delegasyon göndermesini ve yeni hükümetle devamlı bir bağ kurularak ona «gerçek ve maddi yardımda bulunulmasını» öneriyordu. Bununla birlikte, Türkiye Komünist Partisi'nin etkisinin gelişmesinden adamakıllı çekindiği için Kemal şöyle yazıyordu: «Ulusun birliğini ve direnme gücünü kıracak zamansız ve gereksiz çıkışlardan kaçınılmalıdır.»

Burjuva-derebeyi hükümetinin Türkiye'de komünistlere baskı politikası uyguladığını bilen Suphi, yurda dönüşünde kendisini zor deneylerin, kovalama, kovuşturmaların beklediğinin, hapsinin, hatta ölümünün söz konusu olduğunun farkındaydı. Fakat hiç bir şey yiğit devrimcinin ve arkadaşlarının kararını değiştiremedi.

Suphi, Bakû'dan, müdahalecilere karşı savaşta doğrudan doğruya yer almaya can atan gönüllüler alayının, Türk komünistlerinin başında yola çıktı. Fakat alay bu sırada yolların kesilmiş olduğu Azerbaycan'dan Türkiye'ye ulaşamadı. O zaman Suphi, aralarında TKP Merkez Komitesi üyeleri Hilmi oğlu Hakkı, Ethem Nejat, Nazmi ve İsmail Çitoğlu'nun bulunduğu en yakın ondört mücadele arkadaşıyla Ankara'ya gitmeye karar verdi.

Komünist grubunun Anadolu'ya gelişinin doğuracağı sonuçlar Ankara Hükümeti'ni telâşa düşürmüştü.

Doğu Ordusu Komutanı Kâzım Karabekir'e «Suphi'nin Ankara'ya bırakılmaması ve duruma göre davranılması,» emri verildi. Azgın gerici Karabekir, amirlerinin gösterdiği hedefi çok iyi anladı. Türk komünistlerinin yoluna akla gelebilecek her türlü engel çıkarıldı, fakat Suphi ve arkadaşları yollarına devam ettiler. 28 Ocak 1921 akşamı Trabzon'a vardılar. Jandarmalar, onları bekliyordu. Türk komünistlerinin silahları alındı, elleri kelepçelendi ve dövüldüler. Daha sonra, önceden hazırlanmış bir motorlu sandala bindirildiler. Sandal açıldıktan biraz sonra kiralık katillerle dolu bir başka sandal, denize açıldı. Mustafa Suphi ve kavga arkadaşları, süngülenerek denize atıldılar. Bunu limana dönen sandalların tayfaları anlattılar. Yerli halk, karaya vuran parçalanmış cesetleri gördü.

Büyük devrimci, Türk halkının gururu olan kişi, böyle öldü. Fakat Mustafa Suphi'yi öldürmekle düşmanlar, onun hayatını adadığı davayı Mustafa Suphi'nin söylediği gibi, yokedemediler. **«Ne hapis, ne zindan, ne kan, ne ateş halkı durduramaz. Ulusal kurtuluş ve demokrasi hareketini durduramaz.»**

Y. N. ROZALİYEV

• MUSTAFA SUPHİ VE YAPITI*

«Hiç kimse kendi ülkesinde peygamber değildir» diyen haklıydı. Türk komünistlerinin lideri Mustafa Suphi, kör, karanlığa itilmiş, gözü dönmüş bir kalabalık tarafından işkence edildiği, sonra da Karadeniz'e atıldığı bir kentte doğmuştur. Trabzon O'nun doğduğu kenttir. Orada doğdu ve çocukluk yıllarını orada geçirdi. «Büyük» bir paşanın hizmetinde bir bölge memuru olan babası, ona sultanın ismini taşıyan yüksek bir devlet lisesinin kapısını açtı. Ama kader ona başka bir mevki hazırlıyordu. Üniversite öğrenimini Türkiye'de bitirdikten sonra, M. Suphi Paris'e gidip Hukuk Fakül-

*) Bu yazı, Tatar Bolşevik lideri Sultan Galiyev tarafından yazılmış ve NARKOMNAK'ın dergisi olan **Zizn Nasyonal Hostey** (Milliyetlerin Hayatı)'nın 16 Temmuz 1921 tarihli 14. (112) sayısında «Mustafa Suphi i ego Rabota» başlığı altında yayınlanmıştır. Yazı Türkiye'de ilk kez **ANT Sosyalist Teori ve Eylem Dergisi** tarafından Ocak 1971'de 15'lerin 50. ölüm yıldönümünyayınlanmıştır.

tesine yazıldı. İki yıllık öğrenimden sonra Türkiye'ye döndü ve İstanbul Ticaret Mektebi Âlisi'nde ekonomi politik öğretmeni oldu.

Emperyalist dünya savaşı yıllarında, «İttihat ve Terakki» Partisi'nin çabaları sonucu Türkiye savaşa itildiği zaman, Suphi Yoldaş, çarpıcı ve kamuoyunda alabildiğine yankı uyandıran bir eleştirisini yapar Türk emperyalistlerinin. Türk Hükümeti onu «anglofil» isnadıyla tutuklar ve tutumunu «devlete suikast» diye niteleyerek bir kaleye hapseder. Rusya'ya kaçmayı başarması, 1917'nin ilk zamanlarına, Şubat Devrimi'nin başlarına rastlar. Savaş tutuklusu olarak önce Sibirya'ya, sonra Kırgızistan'a (Uralsk kenti) gönderilir. Ekim Devrimi'nden sonra Suphi Yoldaş Moskova'ya gelir ve «NARKOMNAK» katında örgütlenmekte olan «CENTROMUSKOM»un hizmetine girer. Sovyet Hükümeti'ne yandaşlık sunan ilk Türk'tür.

Suphi Yoldaş'ın Sovyetler'e yandaşlığı, gazetelerinde (Kazan ve diğer kentlerde «Koiassi» ile «İoulduze») kendisine karşı korkunç bir kampanyaya girişen milliyetçi müslüman entelijensiya ve oportunist sosyalistlerin tepkisine sebep olur. Milliyetçi tatarlar, bir Türk profesörünün Bolşeviklerle nasıl yandaşlığa gidebileceğini kavrayamamaktadırlar.

Suphi Yoldaş'ın Sovyet Hükümeti'nden, «Müslüman Komiserliği»nde çalışmasına karşılık milyonlar aldığı söylentileri çıkartıldı. Bu, en karanlık dönem oldu, çünkü bir avuç cesur Bolşevik ve sol Müslüman sosyalist, Rusya'daki Müslüman Doğu halklarının şovenizminin gemi azıya almasına karşı mücadele etmek zorundaydılar. Suphi Yoldaş «CENTROMUSKOM» katında enternasyonal propaganda kesimini oluşturmak ve yönetmek görevini üstlendi. En kısa sürede Türk

savaş tutukluları için «Yeni Dünya» ismi altında haftalık bir sosyalist propaganda organı çıkardı. Türk savaş tutukluları arasında bilimsel sosyalizmi yayan ve onlara Ekim Devrimi'nin önemini açıklayan «Yeni Dünya», aynı zamanda, «kafasında dokuz tilki dolaşan» paşaları ve dayanaklarını açıkça ortaya çıkartmakta ve eski askerleri, bunlardan sıyrılıp Türkiye'de şûra rejimini kurmaya çağırarak, Türkiye'nin milliyetçi-burjuva hükümetine karşı yoğun bri propaganda yürütmekteydi. Gazete, Türk savaş tutukluları arasında büyük bir otorite kazandı ve binlerce nüsha ile aralarında yayıldı.

Yavaş yavaş «Yeni Dünya» çevresinde küçük, ama sağlam bir Türk marksistleri çekirdeği oluştu.

Dünya sosyal devrimi önünde Suphi Yoldaş'ın asıl başarısı Rusya komünistleri ile tüm yandaşlığı süresince, düzenli bir Türk Komünist Partisi yaratmaya uygun sıkı ve akıllı bir çizgiyi izlemiş olmasındadır. Kendi ülkesinde bu uğraşın teoriko-entellektüel bir niteliği yoktu, ama her zaman mücadelenin ilk durumlarında yer alan, proleter kitleler arasında taşkın bir devrimci niteliğine sahipti. Kazan'ın düşüşünden birkaç hafta önce, «CENTROMUSKOM Enstitüsü»nün birleşiminde 5. Sovyet Panrus Kongresi Müslüman delegelerince seçilen Suphi Yoldaş'ın Müslüman Sosyalist Merkez Komitesi ile Müslüman sosyalisto-komünist komiteler tarafından hazırlanmış konferansa gelmiş Türk sosyalistlerini yine bu konferansta nasıl örgütlediğini görüyoruz. Onun insiyatif ve yönetimi altında, Çekoslovaklara karşı savaşacak Türk savaş tutuklularından oluşan bir alay düzenlendi. Kazan'da Moskova'ya bildirmek üzere, Türk Sosyalistlerinin Panrus Konferansı karar taslağı hazırlandı. Bu konferans, aynı yılın Haziran ayında toplandı. Yirmibeş - otuzdan fazla

kişinin katılmadığı doğrudur, ancak bu sayı bile çalışmanın ilk zamanları için yeterliydi. Suphi Yoldaş'ın itimiyle, Konferans, tüm Türk mülteci sosyalistlerini, tüzüğü Rus Komünist Partisi'ninkinin aynı olacak tek bir komünist örgütte birleştirmeyi kararlaştırdı. Tahmin edileceği gibi, Suphi Yoldaş'ın çalışması, tavşan uykusundaki Türk Hükümeti'nin öbür gözünü de açıyor. Ciddi olarak rahatsız oluyor Suphi Yoldaş'tan... Ve bu hükümetin Moskova'daki elçisinin, Sovyet Hükümeti'ne nasıl arka arkaya «Brest-Litovsk Anlaşması'na uygun olarak» Türk savaş tutukluları arasında «Bolşevik propagandasının durdurulması» ve «Yeni Dünya Gazetesi'nin yayınının askıya alınması» kararının uygulanması için notalar gönderdiğini görüyoruz.

Bir süre sonra (bunun devamı olarak) aynı elçinin Doğu diplomasisine özgü kurnazlıkla, Suphi Yoldaş'ın prestijini Sovyet Hükümeti'nin gözünde nasıl hiçe indirme yollarını aradığını görüyoruz. İsmi geçen konferansa «sosyalist» diye bir ajan-provakatörü sokmayı başardı bu elçi. Provakasyon anında görüldü, ama izleri hâlâ duruyor.

Avusturya savaş tutuklusu, Bosna Müslümanı Bülbülanov, Moskova milliyetçi Tatarları hizmetinde bulunduğu sıralarda, bilinmeyen yollardan «Haber Alma Bürosu»na —Sovyet Hükümeti'nin merkez organlarından biri— giriyor ve «Müslüman Komiserliği»ne ve Suphi Yoldaş'ın da aralarında bulunduğu omuzdaşlarına karşı iğrenç bir duyuru kaleme alıyor.

Bu anda, komünist Suphi Yoldaş'ın kaybına ağlarken, 1918'de Türk paşasının sözlerini yayan tüm bülbülanovcuları ve benzeri provakatörleri nefretle lanetliyoruz.

Bu karşı propagandalar, o dönemde, bir sıra iç çe-

ilişkilerine karşın, yine de, Suphi Yoldaş'ın, uğraşında olduğu gibi, kişisel yaşantısında da oldukça önemli bir rol oynadı.

Uzun süre güvensizlik ve kuşku atmosferinde çalışması gerekiyordu. Ve de bu ona korkunç ağır geliyordu. Onu kişi olarak tanıyan ve onunla çalışmış tüm yoldaşlar, o sırada cephedeydiler. Ayrıca, Müslüman İşleri Komiseri Yoldaş Molla Nur Vahyidof, Kazan'da Çekoslovaklar tarafından yakalanıp kurşuna dizilmişti.

Bu dönemde Suphi Yoldaş, Çekoslovaklar tarafından yıkılan müslüman proleter örgütleri yeniden kurmak, Volga ve Ural arasındaki karşı devrimle mücadele etmek üzere olağanüstü komisyon üyeliğine getirildi, ama yukarıda belirtilen koşullar yüzünden, Stalin Yoldaş'ın gelişine değin çalışmaya girişemedi.

1918'in son ve 1919'un ilk yarısında Suphi Yoldaş Kazan'a geçerek Çekoslovaklar tarafından yakılan «Müslüman Bilim Enstitüsü»nün yeniden kurulmasına karar verir ve aynı zamanda yerli Tatarlar ile savaş tutukluları arasında partinin çalışmasına aktif olarak katılır. 1918 Eylül'ünde, kendi yönetimi altında, Tatar yazı ve alfabesini basitleştirmek üzere Panrus Konferansı toplanır. Bu konferans değerli pratik sonuçlar verir. Bundan başka, Tatarlar arasında sosyalist öğrenimin yaygınlaştırılması alanında ciddi bir sıra çalışmayı da gerçekleştirir.

Savaş Halk Komiserliği katında «Müslüman Askerî Merkez Enstitüsü»nün çalışmasına katılarak, Türk savaş tutuklularından Kızılordu alay ve müfrezelerinin oluşturulmasına da yardım etti. Türk komünistleri arasındaki çalışmasını hiç bir zaman ihmal etmedi. Moskova ile işçi kitleleri ve Türk savaş tutuklularının

yoğun olduğu kentler arasında ilişkiler kuruldu. Buralarda Türk komünist örgütünün hücreleri oluşturuldu.

Suphi Yoldaş «NARKOMİNDEL»ce 1918'de Moskova, Petrograd ve diğer kentlerde düzenlenen «enternasyonal miting»lerde aktif olarak yer aldı. 1919 Mart'ında III. Komünist Enternasyonal'in I. Kongresi'ne katıldı. Kırım'ın Sovyet birliklerince alınmasından sonra, Komintern adına çalışmak üzere buraya gitti. 1918 çatışmalarından sonra Sovyet Hükümeti'ne sırt çeviren Tatarlar arasında çalışma alabildiğine bir özen gerektiriyordu. Suphi Yoldaş buna da ulaşmıştı. «R.K.P. Bölge Komitesi» üyesi ve buna bağlı «Tatar Bürosu Başkanı», aynı zamanda Simfiropol'e taşınan «Yeni Dünya» Gazetesi yönetmeni olan Suphi Yoldaş, kendisini bütünüyle çalışmasına veriyor ve çok kısa zamanda parti içinde olduğu gibi, kitle içinde de geniş bir otorite kazanıyor.

Suphi Yoldaş'ın insiyatifiyle, Kırım Tatarları ile Türk işçilerinden oluşan Enternasyonal Doğu Alayı, birliklerimizi geri çekilişte savunarak, yeni asker sürmek üzere olan General Sbachtchev'in birlikleriyle çarpışır.

Orada partinin Türkiye için çalışmasını hiç bir biçimde unutmaz. Kırım'da çok kısa bir süre kalmasına karşın, İstanbul'a ve Türkiye'nin diğer kentlerine, Türkiye'nin yarınki komünist alayının ilk kadroları olan onlarca komünist göndermeyi başarır. Suphi Yoldaş'ın Kırım'da çalışmasının ürünleri Vrangel döneminde meyvasını verdi. Kırım'da tüm karşı hareketler yenilgiye uğradı.

İngiliz karşı-casusluk örgütü de kendi açısından Suphi Yoldaş'ın prestijini istismar etmeyi planlıyordu. Kırım'ı ele geçirmek isteyen Beyazlar, M. Suphi'yi yakalamak için her yana ajan saldılar. Onun gizli bir çalış-

ma için Kırım'da kaldığı kuvvetle tahmin ediliyordu. Sıkı aramalardan sonra M. Suphi «bulundu ve asıldı». Bir zaman, Kırım'daki Beyaz Muhafızların gazeteleri böylesi bir yayında bulundular. Oysa, o anda Suphi Yoldaş, Kiev yakınlarında Petliura ile Denikin'in müfrezeleri tarafından kuşatılan 12. Ordu'daydı ve yanındaki yiğitler ile, kendi saflarına ulaşmak üzere bu yoğun süngü çemberini yarmaya çalışıyordu.

Sonra, Suphi Yoldaş, Afganistan ve İran üzerinden gizli bir çalışma için Türkiye'ye girmek amacıyla Türkistan'a gider, Türkistan yolunda dutousko-kolçakist cephesinin yarılmasını beklerken, Samarra'da «Türkfonrt»un politik kesiminde çalışır. Suphi Yoldaş, Türkistan'da 1920'nin ilk yazına değin çalışır ve Azerbaycan'da Sovyet rejiminin ilanı üzerine Bakû'ya geçer. Türkistan'da olduğu gibi, çalışması, çok yönlülüğü ve olumlu sonuçları ile belirlenir. Taşkent'te parti «Kraikom» katında «Enternasyonal Propaganda Bürosu» başında bulunur ve Türk, İranlı, Afgan, Buharalı ve Hindu komünistleri örgütler. Aynı zamanda Parti'nin Sartlılar, Tacikler, Türkmenler vb. arasındaki çalışmasına aktif olarak katılır.

Bakû'da Suphi Yoldaş, aşağı yukarı sadece Türk Sorunu üzerine, buna değgin olarak diğer Doğu ülkeleri komünist örgütleri ile ilişkileri yitirmeksizin, çalışmasını yoğunlaştırır. Burada «İttihatçılar»ın (Türk burjuva milliyetçisi «İttihat ve Terakki Partisi»nin önde gelenleri) yönetimi ve yoğun işbirliğiyle «ürettirilmiş» bir «Türk Komünist Partisi» bulur. Suphi Yoldaş İttihatçılara seslenir: «Kahrolsun proletaryanın işlerine burunlarını sokanlar!» Ve bunların pseudo-komünist örgütlerini tasfiye eder.

Daha sonra Suphi Yoldaş'ın karşısına alabildiğine karmaşık bir sorun dikilir: Türkiye'deki tüm gizli komü-

nist işçi grup ve örgütlerinin birleştirilmesi ve merkezileştirilmesi; Türk sol sosyalist partilerle ilişkiler. Onun, Anadolu'da durmadan gelişen ulusal kurtuluş hareketi karşısındaki tutumunun tanımlanması oldukça önemlidir. «Türk Komünist Örgütleri Merkez Bürosu»nu oluşturdu. İstanbul'da ve Anadolu'da varolan tüm komünist gruplarla ilşkiler kuruldu. Bakû'da Eylül ortasında «Türkiye Komünist Örgütleri Kongresi» toplandı. Kongre tüm Türkiye komünist örgütlerini tek bir örgütte, «T.K.P.»de toplamaya karar verdi. Suphi Yoldaş, Merkez Komitesi Başkanı seçildi. III. Enternasyonal'i tanıyan «Sol Sosyalist Partisi» Komünist Partisi'ne katılıyor. Türk «Sosyal Demokrat Partisi» üyeleri de T.K.P.'ye giriyorlar. Suphi Yoldaş'ça yönetilen T.K.P. Merkez Komitesi Bakû'da kaldığı sürece geniş çapta örgütlenme çalışmasını tamamlıyor. Merkez Komitesi organları, Anadolu'nun her noktasında ve Türkiye'nin anlaşma ile işgal edilmiş bölgelerinde örgütlenmeye gidiyor. Kafkasya'nın ve Türk savaş tutukluları ile Türk işçilerinin bulunduğu Güney Rusya'nın çeşitli kentlerinde organ ve hücreler oluşturuluyor. Propagandacılar hazırlamak üzere, geniş programlı politik kurslar düzenleniyor. Bakû'da, daha sonra Anadolu'ya kaydırılan, Türk savaş tutuklularından oluşmuş bir komünist alay hazırlanıyor. Yayınlar özel olarak çoğaltılıyor. Kadınları ve gençliği partiye çekmek için büyük bir çalışma tamamlanıyor.

M. Suphi gibi böylesi bir kişinin kaybı Türkiye komünist hareketine müthiş bir darbe vurdu. Onun kişiliğinde T.K.P., Sovyet Rusya'da sosyalist devrimin süzgecinden geçmiş ve Tataristan'da başlayıp Kafkasaşırı ülkelerde biten Doğu'nun her köşesinde doğurduğu çeşitli sonuç ve etkileri ayrıntılarıyla incelemiş olan şefinden ve yöneticisinden yoksun kaldı.

Bugün aramızda bulunmayan «O», otuzdört - otuzbeş yaşlarında bile değildi. M. Suphi, düşmanlarının tüm dikkatini üzerinde toplatacak denli güçlü ve enerjikti. Caniler kimlerle uğraşacaklarını iyi biliyorlardı.

KİMSENİN BİLMEDİĞİ MEZARINDA RAHAT UYU, DEVRİMİN ERKEN YİTEN SAVAŞÇISI!

SAĞ KALANLAR TAMAMLAYACAKTIR BAŞLATMIŞ OLDUĞU YAPITI!

SULTAN GALİYEV

• ATEŞLİ DEVRİMCİ*

... Yandı 15 yaramdan 15 alev
Kırıldı göğsümde 10 kara saplı bıçak
Kalbim,
Kanlı bir bayrak gibi çarpıyor,
Çar - pa - cak!..

Nazım Hikmet'in bu sözleri, büyük devrimci Mustafa Suphi'nin hayat ve faaliyetini çok iyi nitelendirmektedir.

M. Suphi (Trabzon'a bağlı) Giresun şehrinde doğdu. Daha çocukluk yıllarında bilgiye çok hevesliydi. Yüksek tahsilini Paris'te tamamladı. Paris'te okurken Sosyalist Partisi'ne üye oldu. Yurduna döndüğü zaman çeşitli okullarda öğretmenlik yaptı. İlerici gazeteler çıkardı. Türkiye yöneticileri, Suphi'yi tutukladılar. Fakat Mustafa Suphi, 1914 yılında kurtulup Rusya'ya geçti.

*) Mustafa Suphi'nin 80. doğum yıldönümü dolayısıyla Semerkant'ta 1963 yılında **Leninskiy Put Gazetesi**'nde rusça yayınlanmıştır. Türkiye'de ilk türkçe yayını Ocak 1971'de **ANT Sosyalist Teori ve Eylem Dergisi**'nde yapılmıştır.

Aynı yıl Bakû ve Kırım gazetelerinde yayınladığı uzun bir makalesinde Türkiye'nin harbe katılarak Almanya ile Avusturya - Macaristan'ı desteklemesinin Türkiye halkına yoksulluk ve bedbahtlıktan başka bir şey getirmeyeceğini açıkça söyledi. Türkiye Hükümeti'ne ihtarda bulundu. Türkiye ile Rusya arasında savaş başladığı zaman Çarlık Rusya Hükümeti Suphi'yi ilkten Kaluga'ya, sonra da Ural'a sürgün etti.

Suphi sürgünde iken devrimci işçilerle bağlantı kurdu. Rusya Sosyal Demokrat İşçi (Bolşevik) Partisi'ne girdi. Esir alınan Türkiye askerleri arasında Şubat Devrimi'nden sonra enternasyonalizm ve askerlerin kardeşleşmesi düşüncesini yaymakta büyük gayret gösterdi. Büyük Ekim Sosyalist Devrimi, Suphi'nin önünde de çok büyük imkânlar açtı. Suphi'nin çok büyük örgütleyicilik ve propaganda kabiliyeti vardı. Petrograt'ta Merkez Müslüman Komiserliği'nin örgütlendirilmesine ve sağlamlaştırılmasına çok yardım etti. Molla Nur Vahdiyof 1918 Ocak ayında Vladimir İlyiç'in emriyle bu örgüte yönetmen atanmıştı. Suphi ile Vahyidof, Rusya Komünist (Bolşevikler) Partisi'nin M.K.'nin talimatı üzerine komiserliğin yanında Halklararası Propaganda Şubesi'ni kurdular. Bolşevizm düşüncelerinin yayılması ve bu yıllarda Rusya'daki Müslüman halklar arasındaki karşı-devrimci örgütlere karşı savaşı güçlendirmek amacıyla 1918 yılı Nisan ayında «Yeni Dünya» Gazetesi yayınlanmaya başlandı. Bu gazetenin yazı işleri müdürü Mustafa Suphi idi.

Halklararası komünist hareketinin yorulmak bilmez örgütleyicilerinden ve propagandacılarından biri olan Mustafa Suphi, 1919 yılında Komünist Enternasyonal'in Birinci Kongresi'ne ve Rusya Komünist (Bolşevikler) Partisi'nin VIII. Kongresi'ne delege olarak katıldı.

1919 yılının birinci yarısında Mustafa Suphi, Merkez Komitesi'nin çağrısı üzerine Rusya'nın güney bölgelerine gitti. Mayıs ve Haziran aylarında Simfiropol'de «Yeni Dünya» Gazetesi'ni çıkardı. «Komünist Partisi Manifest»ini, «Rusya Komünist (Bolşevikler) Partisi'nin Programı»nı, V. İ. Lenin'in birçok eserlerini bu aylarda türkçeye çevirip yayınladı.

Rusya Komünist (Bolşevikler) Partisi Merkez Komitesi, 1919 yılının sonunda Mustafa Suphi'yi Orta Asya'ya gönderdi. Suphi, burada yine örgütlenme ve propaganda işlerine sarıldı. «Yeni Dünya» Gazetesi'ni Taşkent'te çıkarmaya başladı. 1920 yılı Ocak ayında İlyava, Rudzutakom, Kuybişef ile birlikte müslüman komünist örgütlerinin III. Bölge Konferansı'na ve Türkmenistan Komünist Partisi'nin V. Genel Bölge Konferansı'na katıldı. Konferansı Türk komünistleri adına selâmladı.

Suphi, 1920 yılının ikinci yarısında, Bakû'da çalışmaya başladı.

Mustafa Suphi, Türkiye Komünist Partisi'nin Birinci Kongresi'nin çağrılması, siyasi kursların açılması, gazetelerin redakte edilmesi, komünist vesikaları ve edebiyatının çevrilmesi, Doğu halklarının Birinci Kongresi'nin hazırlığı işlerine çok aktif katıldı.

1921 yılının ilk aylarında Mustafa Suphi 14 komünistle birlikte, Trabzon yakınlarında Türkiye jandarmaları tarafından vahşice öldürüldü. Burjuva ve mürteciler, genç Türkiye Komünist Partisi'nin önderini öldürerek memleketteki komünist hareketine ağır bir darbe indirmek istiyordu. Fakat umutları boşa çıktı... Türkiye halkının sadık oğlu Mustafa Suphi'nin ve yoldaşlarının anıları, halkın kalbinde hiç bir zaman sönmeyecektir.

B. ÖMEROV - R. ŞAKİRBEKOV

SÖZLÜK

ADEM: Yokluk
AFAK: Ufuklar
AGNAM: Hayvan sayım vergisi
AHENİN: Demir gibi sağlam
AHİT: Antlaşma
AHVALİ RUHİYE: Ruhsal durumlar
AKİM: Başarısız
AKSAM: Bölümler
ALAYİŞ: Gösteriş
ALEMŞUMUL: Evrensel
ALİL: Hastalıklı, sakat
AMAL: Emeller
AMELE: İşçi
AMİL: Yapan, etken
ANASIR: Unsurlar, öğeler
ANGLOFİL: İngilizci
ANTANTA: İttifak, Anlaşma (Devletleri)
ASAR: Eserler, yapıtlar
AZADELİK: Serbestlik, kurtuluş
AZATLIK: Kölelikten kurtulmak
AZİM: Kararlılık
ÂZİM: Büyük, yüce, ulu

BAP: Bölüm
BADEİ ZEHİR: Zehirli içki
BAHR-İ HAZER: Hazar Denizi
BAKAYA: Kalıntılar
BALİĞ OLMAK: Erişmek, bulmak
BANİ: Yapıcı
BELİĞ: Konuşma yeteneği olan
BERHAYAT: Hayatta
BEŞERİYET: İnsanlık
BEYABAN: Çöllerde dolaşan
BEYANI MÜTALAA: Görüş belirtme

BEYNELMİLEL: Uluslararası
BİAMAN: Aman vermeyen
BİÇARE: Çaresiz
BİDAYET: Başlangıç
BİHAYA: Arsız, utanmaz
BİLAÜCRET: Ücretsiz
BİLAVASITA: Dolaysız, doğrudan doğruya
BİLİLTİZAM: Bile bile
BİLVASITA: Dolayısıyle
BİRAHMANE: Acımasızca

CEDİT: Yeni
CEHDETMEK: Çalışıp çabalamak
CELBETMEK: Üstüne çekmek
CELBEDİLMEK: Getirilmek
CELSE: Oturum
CESİM: Büyük
CİDAL: Savaşım, uğraşım
CİHANŞÜMUL: Evrensel
CİZYE: Vergi
CÜDA: Uzak düşmek

ÇERAĞ: Kılavuz

DARÜLFÜNUN: Üniversite
DARÜLMUALLİMİN: Öğretmen Okulu
DELALET ETMEK: Yol göstermek, aracılık etmek
DERCETMEK: (Gazeteye) koymak
DERDEST EDİLMEK: Yakalanmak
DERECE-İ NEZAKET: Nezaket derecesi
DEVASA: Dev gibi
DEVLETLULAR: Devlet büyükleri
DEVRE-İ HAYAT: Yaşam dönemi
DEVR-İ BUHRAN: Bunalım dönemi
DEVR-İ HAKİKİ: Gerçek dönemi
DEVR-İ SABIK: Önceki iktidar dönemi
DİRAYET: Akıl, zekâ
DÜÇAR EDİLMEK: Uğratılmak
DÜVELİ MUHASIMA: Düşman devletler

ECİR: Ücretle çalışan
EFKÂR: Fikirler
EFRAD: Erler, bireyler
EKALİYET: Azınlık
EKSER: Çoğu
EKSERİYETİ AZİME: Büyük çoğunluk
EKSPLOİTE: Sömürü
ELYEVM: Bugün, halen
EMARET: Emirler, beyler
EMRİ MEŞRU: Şeriata uygun iş
ENVAI ADİDE: Birçok çeşitli
ESBAB: Nedenler
ESİRİ HARP: Savaş tutsağı
EŞHAS: Kişiler
ESLİHA: Silahlar
EV AHİR: Sonlar
EV ASIT: Ortalar
EVLİYAYI UMUR: İş başındakiler
EVVELÂHİR: Eninde sonunda, her zaman

FAKRÜDDEM: Kan zayıflığı
FERT: Birey
FEVKİNE: Üstüne

FEVTETMEK: Yitirmek, kaçırmak
FEYİZ: Verimlilik, gürlük
FIRKA: Parti, (Orduda) tümen
FİKİR NEŞRİ: Düşünce yayma
FİLHAKİKA: Gerçekten
FİLVAKİ: Gerçekte
FÜTUHATÇILIK: Fetihler yapmak
FÜTUR : Bezginlik

GARET ETMEK: Yağmalamak
GARİBE: Yabansı, şaşılacak şey
GARKETMEK: Bir şeye boğmak
GASIP: Zorla alan
GAYRİMAKUL: Akla aykırı
GAYRİMÜTERAKKİ: Gelişmemiş
GAYUR: Gayretli, çalışkan
GERMİ: Çok gayret
GERMİ VERMEK: Hızlandırmak
GRUPA: Grup

HADİM OLMAK: Yardım etmek, hizmeti geçmek
HADİŞ OLMAK: Meydana çıkmak
HADİSAT: Olaylar
HAFİ: Gizli
HAİLE: Trajedi
HAİZİ ŞEREF: Şeref sahibi
HAKKI HAYAT: Yaşam hakkı
HALASKÂR: Kurtarıcı
HALİHAZIR: Şimdiki
HALİ FAALİYET: Çalışma durumu
HAMİL OLAN: Taşıyan
HARBİ: Savaşla ilgili
HARBİ REKABET: Askerî rekabet
HARSLI: Kültürlü
HASBELİCAP: Durum nedeniyle
HAT: Yazı
HATVE: Adım
HAVAHE ZAHVAHE: Boşuboşuna
HEDER ETMEK: Boşa harcatmak
HESABAT: Hesaplar
HEYETİ İÇTİMAİYE: Sosyal topluluk
HOŞNUDİ: Hoşnutluk
HUDA: Tanrı
HULASAİ FAALİYET: Çalışmalar özeti
HULUL ETMEK: Gelip çatmak
HURUF: Harfler
HUSUL: Oluş, meydana geliş
HUSUSİYLE: Özellikle
HÜKÜMETİ MÜSTEBİDE: Dikta
HÜSN: Güzellik

İCRA VEKİLİ: Bakan
İÇTİHAD ETMEK: Görüş bildirmek
İÇTİMA: Toplantı
İÇTİMAİ: Sosyal, toplumsal
İDELER: Düşünceler
İDRAK HASSASI: Kavrama yeteneği
İFA ETMEK: Yerine getirmek
İFRAĞ ETMEK: (Haline) getirmek
İĞFAL ETMEK: Baştan çıkarmak

İHATA: Kavrama, kapsama
İHRAZ EYLEMEK: Erişmek, kazanmak
İHTİRAM: Saygı
İHTİRASAT: Aşırı istekler
İHTİSASAT: İzlenimler
İHTİYAR OLUNMAK: Seçmek
İHRAZ: Elde etme
İHZAR: Hazırlama
İKA ETMEK: Etmek, yapmak
İKAZ: Uyarma
İKBAL: Yüce yerde olmak, işlerin iyi gitmesi
İKMAL ETMEK: Tamamlamak
İKRAMAT: Ağırlama
İKTİFA ETMEK: Yetinmek
İKTİSAD-I SİYASİ: Ekonomi politik
İKTİZA: Gerek, gereklilik
İLMİ İÇTİMAİ: Sosyal bilim
İLTİHAK: Katılma
İLTİZAM ETMEK: Kayırmak
İNAYET: İhsan, lutuf
İNCİZAP: Sempati
İNHİLAL: Dağılma, çözülme
İNHİSARCILIK: Tekelcilik
İNİKAD EDEN: Toplanan
İNKILÂBI ÂZİM: Büyük Devrim
İNKILÂBÎ: Devrimsel
İNKILÂBKÂRANE: Devrimci
İNKİŞAF: Gelişme
İNSANİYETKÂRANE: İnsancıl
İNTİHAP: Seçim
İNTİŞAR: Yayımlanma
İPTİDA: Başlangıç
İPTİDAİ: İlkel
İRADI KELAM: Konuşmak
İRCAINAZAR: Geriye bakmak
İRŞAD: Doğru yolu göstermek
İSTİFSAR: Düşüncesini yoklamak
İSTİHLAS: Kurtarma, kurtarılma
İSTİHSAL TARZI: Üretim Biçimi
İSTİHZAİ: Alaylı
İSTİMDAT: Yardıma çağırmak
İSTİNAD: Dayanmak
İSTİRDAT: (Bir yeri) geri almak
İSTİŞARİ: Danışma niteliğinde
İTİDAL: Ilımlılık
İTİSAF: Haksızlık
İTİYADİ: Alışılmış
İTLAF: Öldürme, yoketme
İTMAM: Tamamlama
İTTİHAT: Birleşme, birlik
İTTİHAZ ETMEK: (Tedbir) almak
İZALE: Gidermek
İZAZ: Ağırlama

KAHHAR: Kahredici, yokedici
KAHİR: Pek üstün, ezici
KAİM: Ayakta duran, varolan
KÂNUNLARDA: Aralık - Ocak aylarında
KANUNU ESASİ: Anayasa
KÂNUNUEVVEL: Aralık
KÂNUNUSANİ: Ocak
KARİB: Yakın
KAVİ: Kuvvetli
KERİME: Kız evlât
KIRAAT EDİLMEK: Okunmak
KISMİ MÜHİM: Önemli bölüm
KİTAAT: Birlikler
KİTAİ ASKERİYE: Askerî birlik

KİT'AL: Boğazlaşma, öldürüşüm
KIYAM: Ayaklanma
KIYMETİ TARİHİYE: Tarihsel önem
KUVVE: Güç
KUVVEDEN FİİLE: Sözden eyleme
KUVVEİ NUTKİYE: Konuşma yetisi
KÜFR: Dinsizlik, imansızlık
KÜL HALİNDE: Tüm olarak
KÜLLİYEN: Tamamıyle
KÜŞAD: Açılış

LAĞVETMEK: (Bir kuruluşu) kaldırmak
LAYİHA: Tasarı
LEZAİZ: Zevk alınacak şeyler
LİYAKAT: Yaraşırlık

MAAHAZA: Bununla birlikte, böyle iken
MAARİF: Eğitim
MAĞDUR: Haksızlığa uğramış, kıygın
MAHFİL: Çevre
MAHSULATI SINAİYE: Sanayi ürünleri
MAKES: Akseden yer, yankı yeri
MAKHUR: Yenilmiş, kahrolmuş
MAKSADİ ESAS: Asıl amaç
MAKULE: Takım
MASUN: Korunan, korunmuş
MATEMENGİZ: Mateme sebep olan
MAZARRAT: Zararı dokunma
MAZLUM: Zulme uğrayan
MEAL: Anlam
MECMU: Toplam, bütün, hep
MEFKURE: Ülkü
MEHAFİL: Çevreler
MEKTEBİ SULTANİ: Galatasaray Lisesi
MELCE: Sığınak
MELUN: Lanetli
MEMNU: Yasak
MEMUL: Umulan
MEMURİN: Memurlar
MENAFİ: Yararlar
MENFA: Sürgün yeri
MENHUS: Uğursuz
MENİ DUHUL: Girişi yasaklamak
MENZİL: Konak, varılacak yer
MERBUT: Bağlı
MERBUTİYET: Bağlılık
MENİ DUHUL: Girişi yasaklamak
MENZİLE: Derece
MESAİ: Çalışma
MESKENET: Miskinlik
MEŞUM: Uğursuz
META: Mal
METALİB: İstekler
METANET: Dayanıklılık
METRUK: Terkedilmiş
MEVADI İPTİDAİYYE: İlk maddeler
MEVAKII MUHTELİFE: Çeşitli yerler
MEVKUFİYET: Tutuklanma
MEYUS: Umutsuz, karamsar
MEZALİM: Zulümler
MEZELLET: Alçalış, aşağılaşma
MEZKUR: Sözü edilmiş olan
MİKYAS: Ölçek
MİRZA: Beyzade

MUAHEDE: Antlaşma
MUAHHARAN: Daha sonradan
MUAVENET: Yardım
MUAVENETİ TAHRİRİYE: Yazı yardımı
MUAYYENİYET: Belilik, belirlilik
MUARIZ: Karşı çıkan
MUCİP OLMAK: Gerektirmek
MUCİZ: Az sözle çok şey söyleyen
MUFASSAL: Ayrıntılı
MUGAYİR: Aykırı
MUHABERE: Haberleşme
MUHACERET: Göç
MUHARRERAT: Yazışma
MUHAKKİR: Hor gören
MUHASAMA: Düşmanlık, zıtlık
MUHATARA: Tehlike
MUHAYYEL: Hayali
MUHİL: Dokunan, bozan
MUHİT: Çevre, saran
MUHTASAR: Kısa, kısaltılmış
MUHTEKİR: Vurguncu, istifçi
MUKADDEM: Önce
MUKADDEME: Başlangıç
MURAHHAS: Delege
MUSAHABE: Konuşma
MUSİB: Yanılmayan
MUTAD: Alışılagelen
MUTANTAN: Şatafatlı, görkemli
MUTASALLIT: Sataşan
MUTAVİ: İtaat eden, boyun eğen
MUTEKİT: İnançlı
MUTİYANE: Yumuşak başlılıkla
MUVASALA: Ulaşım
MUZMAHİL: Çöküntüye uğramış
MÜBAREZE: Vuruşma, savaşma
MÜBEŞŞİR: Müjdeci
MÜCRİM: Suçlu
MÜDEHHAR: Biriktirilmiş
MÜESSESAT: Kurumlar
MÜESSİR: Etkin
MÜESSİSLİK: Kuruculuk
MÜFRİTANE: Aşırı şekilde
MÜLAKİ: Buluşan, kavuşan
MÜLTEZİM: Kesenekçi, devlet gelirlerini götürü olarak üzerine alan
MÜMEYYİZ: Ayırtedici
MÜNBAİS: ...den ileri gelen
MÜNEVVERAN: Aydınlar
MÜNFERİT: Tek
MÜNTEHAP: Seçilmiş
MÜRAİ: İkiyüzlü
MÜREBBİ: Eğitici
MÜREKKEP: Kurulu, birleşik
MÜRETTEP: Kurulu
MÜSALEMET: Barışıklık
MÜSAVAT: Eşitlik
MÜSELLAH: Silahlı
MÜSTAİT: Yetenekli
MÜSTEKREH: İğrenç
MÜSTEMLEKÂT: Sömürgeler
MÜSTENİDEN: Dayanarak
MÜSTEVLİ: Ele geçiren
MÜŞAHEDAT: Gözlemler
MÜŞAREKET: Ortaklık
MÜŞAVERE: Danışma
MÜTEADDİT: Birçok
MÜTECELLİ: Görünen, meydana çıkan

MÜTEESSİR: Üzgün, etkilenmiş
MÜTEFEKKİR: Düşünür
MÜTEFERRİK: Ayrı ayrı, dağınık
MÜTENEVVİ: Çeşitli
MÜTEŞEKKİL: Kurulu, örgütlü
MÜTEVEKKİL: İşi oluruna bırakan
MÜTTEHİT: Birleşik
MÜYESSER OLMAK: Nasip olmak
MÜZAHERET: Arkalama, yardım
MÜZAYAKA: Sıkıntı, darlık
MÜZİÇ: Tedirgin edici, bunaltıcı

NAFİZ: İçe işleyen
NAİL OLMAK: Erişmek
NAKLİ FAALİYET: İşi aktarma
NASP: Atama
NAZARLAR: Görüşler
NECAT: Kurtuluş
NEFYEDİLMEK: Sürgün edilmek
NESİR: Düzyazı
NEZARET: Bakanlık
NİFAK: Ara açıklığı
NİKAB: Yüz örtüsü, peçe
NİSYAN: Unutma
NİŞANE: Belirti
NİZA: Çekişme, kavga
NOKTAİNAZAR: Görüş
NUMUNEİ İMTİSAL: Uyulacak örnek
NÜMAYİŞ: Gösteri

ÖŞÜR: Aşar, üründen alınan onda bir vergi

PATRİOT: Yurtsever
PAYİDAR: Kalımlı
PAYİTAHT: Başkent
PEYDA ETMEK: Ortaya çıkarmak, edinmek
PİŞVALIK: Önderlik
POMEŞÇİK: Çiftlik sahibi
PREJÜJE: Önyargı

RABITA: İlişki
REİSİ ESBAK: Eski başkan
RENÇPER: Köylü
REVABIT: İlişkiler
REVAÇ: Geçerlilik
RİCAT: Geri çekilme
RİSALEİ MUVAKKATE: Geçici broşür
RİYA: İkiyüzlülük
RİYAKÂR: İkiyüzlü
RUSYA İNKILÂBI ÂZİMİ: Rusya Büyük Devrimi
RUZNAME: Gündem
RÜESA: Başkanlar

SAFDİL: İçi saf, bön
SAFFET: Temizlik, arılık
SAİ: Emek, çalışma
SAİK: Neden
SALBEN: Asılarak
SANADİD: Başlar, ileri gelenler
SANATKÂRAN: Sanatkârlar
SAYHA: Bağırma
SECİYE: Karakter
SENA: Övme
SERDOLUNAN: İleri sürülen
SERLEVHA: Yazı başlığı
SEVAHİL: Kıyılar
SINIFİ: Sınıfsal

SİNİZM: Yadsıyıcılık, köpeksilik
SİRAYET: Bulaşma, yayılma
SUFLİYET: Aşağılaşmak
SUİTEFEHHÜM: Kötü kuruntu
SUKUT: Düşmek
SULTANİ: Lise
SURETİNDE: Görünüşünde
SÜKÛT İHTİYAR OLUNMAK: Susmak
SÜNUHAT: Akla gelenler, içe doğanlar
SÜRUR: Sevinç

ŞADAN: Sevinçli
ŞAHADETNAME: Diploma
ŞAHRAH: Doğru ve açık yol
ŞEKAVET: Haydutluk
ŞERAİTİ İKTİSADİYE: Ekonomik koşullar
ŞERİAT: İslâm hukuku
ŞİARAT: Sloganlar
ŞÛRA: Sovyet, Konsey
ŞÜHEDA: Şehitler
ŞÜMULLÜ: Kapsamlı

TAAMÜM: Yayılma
TAAZZUV: Organlaşma
TAFSİLİ: Ayrıntılı
TAGALLÜB: Zorbalık
TAHAKKUK: Gerçekleşme
TAHASSÜS: Duygulanma
TAHRİR HEYETİ: Yazı Kurulu
TAHSİLİ ÂLİ: Yüksek öğrenim
TAHSİLİ İDADİ: Lise öğrenimi
TAHSİLİ İPTİDAİYE: İlk öğrenim
TAHSİN: Alkışlama
TAHTİ MUHAKEME: Yargılanma
TAHTI RİYASETİNDE: Başkanlığında
TAHTI TEHDİTTE: Tehdit altında
TAKİBAT: Kovuşturma
TARDETMEK: Kovmak, püskürtmek
TARİHİ MEDENİYET: Uygarlık tarihi
TARİKİYLE: Yoluyla
TASALLUT: Sataşma
TATİLİ EŞGAL: Grev
TAVASSUT: Aracılık
TAVSİF ETMEK: Nitelemek
TAZİP: Azaba sokmak, üzmek
TAZİYE: Başsağlığı
TAZİKAT: Baskılar
TAZYİKİ İÇTİMAİ: Sosyal baskı
TEBDİL ETMEK: Değişmek
TEBİD EDİLEN: Sürülen
TEBLİĞ: Duyurmak
TECEDDÜDAT: Yenilikler
TECESSÜM ETMEK: Canlanmak
TEDRİCEN: Azar azar
TEDRİSAT: Öğretim
TEESSÜRAT: Üzüntüler
TEFRİK: Ayırma
TEHALÜF: Aykırılık
TEKNİKA: Teknik
TELAKKİ ETMEK: Anlamak, saymak
TELEF: Kayıp
TELİF: (Kitap) yazmak
TELİF EYLEMEK: Uzlaştırmak
TELİH: Tanrılaştırma
TEMAYÜLAT: Eğilimler
TEMAYÜZ ETMEK: Sivrilmek

TEMEDDÜN: Uygarlaşma
TEMENNA: Saygıyla selâmlamak
TEMERKÜR: Bir yerde toplanma
TEMESSÜL: Benzeşme
TEMETTÜ: Kazanç
TENEVVÜR: Aydınlanma
TERBİYEİ İÇTİMAİ: Sosyal eğitim
TERCÜMEİ HAL: Hayat hikâyesi
TESANÜT: Dayanışma
TESİRAT: Etkiler
TESLİMİ NEFS: Can verme
TESMİYE: Adlandırma
TEŞEBBÜSAT: Girişimler
TEŞETTÜTÜ EFKÂR: Fikir ayrılığı
TEŞRİKİ MESAİ: İşbirliği
TEŞRİNİEVVEL: Ekim
TEŞRİNİSANİ: Kasım
TEŞRİNLERDE: Ekim - Kasım aylarında
TEVAKKUF: Duraksama, eyleşme
TEVESSÜ: Genişleme, yayılma
TEVESSÜL ETMEK: Girişmek
TEVSİ ETMEK: Genişletmek
TEVSİİ MALUMAT: Bilgi artırmak
TEZAYÜT: Çoğalma
TEZYİF: Aşağısama
TRANŞE: Siper
TUFEYLİ: Asalak

UHDE: Üzerine alma
ULUMU SİYASİYE: Siyasal bilgiler
UMUMİ KİTABET: Genel Sekreterlik
UMUMUNA NİSBETEN: Tümüne oranla
USERA: Esirler
UZUV: Organ
UZVİ: Organik

VAHİME: Kuruntu
VAKFINEFİS ETMEK: Kendini vermek
VAKIAI MÜESSİFE: Üzücü olaylar
VAKIF OLMAK: Bilmek, öğrenmek
VAKUR: Ağırbaşlı
VARİDAT: Gelirler
VASAT: Ortam
VASIL OLMAK: Ulaşmak
VASİ: Geniş
VAZETMEK: Koymak
VAZIH: Açık
VAZİFEİ TEMEDDÜN: Uygarlaşma
VAZİFEŞİNASLIK: İşine bağlılık
VAZİYETİ SİYASİYE: Politik durum
VEKAYİ: Olaylar
VELVELEDAR: Gürültülü
VESAİT: Araçlar
VUKUF: Anlama, bilme
VUSUL: Ulaşmak, varmak
VÜRUD ETMEK: Gelmek

YADETMEK: Anmak
YAĞMAKÂRLIK: Yağmacılık
YEVMİ CEDİT, RIZKI CEDİT: Günübirlik geçim sağlamak

YILDIZDAN YILDIZA ÇALIŞMAK: Gece gündüz çalışmak

ZABİTAN: Subaylar
ZADEGAN: Soylular
ZAHİR OLMAK: Desteklemek
ZAHİREN: Görünüşte
ZEHİY MANTIK: Ne güzel mantık!
ZIMNINDA: İçin
ZİYAI EBEDİ: Ebedi kaybı
ZİYA: Işık
ZİYALILAR: Aydınlar
ZUHUR: Meydana çıkma, görünme
ZULMET: Karanlık

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 7

BİRİNCİ KİTAP

Bütün Dünya İşçileri Birleşiniz
28 - 29 KANUNU SANİ 1921

Karadeniz Kıyılarında Parçalanan Mustafa Suphi
Ve Yoldaşlarının İkinci Ölüm Yıldönümleri

BAŞLARKEN (Tahrir Heyeti) 11

I. BÖLÜM : MUSTAFA SUPHİ 13

Mustafa Suphi Yoldaş'ın Tercümei Hali ve Siyasi Şahsiyeti Hakkında Muhtasar Malumat (Ali Yazıcı) 15
28 KANUNU SANİ (Nazım Hikmet) 22
Mustafa Suphi Beş Sene Evvel Moskova'da (Şerif Manatof) 25
Mustafa Suphi Yoldaş ve Anadolu Komünistleri (Z. Nuşirevan) 29
Büyük Ölülerimiz ve Anadolu Diktatörlüğü (İlhami Saffet) 33
Matem Günü Münasebetiyle (Ahmet Cevat) 36
İkinci Sene (H. R.) 41
Onbeşler İçin (Nazım Hikmet - Vala Nurettin) 45

II. BÖLÜM: MUSTAFA SUPHİ'NİN DÜŞÜNCELERİ 47

Okuyuculara (Tahrir Heyeti) 49
Şiarat 51
Kızıl Yıldız 53
Bütün Dünya İşçisinin ve Köylüsünün Müşterek Vatanı . . 56
1918 Senesinde Moskova'da Türk Sol Sosyalistleri Kongersi'nde Yoldaş Mustafa Suphi'nin Nutku 59
Sosyalizm İçin Cidal 60
Mayıs Bayramı Münasebetiyle Müslüman İşçilerine Mustafa Suphi Yoldaş'ın Hitabı 64
Yaşta ve Başta Gençlik 67
I. Türkiye Komünist Fırkası Kongresi'nde Karar Halinde Kabul Edilen Müstemlekât ve Milletler Hakkındaki Mustafa Suphi Yoldaş'ın Mütalaası 69
Tarihî Vazife 71
Anadolu'dan Gelen Elçiler ve Anadolu'ya Yardım 73
İkinci Devir 76
Türkiye'nin Mazlum Amele ve Rençperlerine 79
İkinci Kongre 83
Büyük Millet Meclisi Hükümeti ve Komünist Fırkası . . . 87
Saltanattan Sonra 91
Türkiye Komünist Teşkilâtı Merkezi Heyeti'nin Faaliyeti Hakkında Bakû Kongresi'nde Mustafa Suphi Yoldaş'ın Layihası 94
Kongre'nin Sonunda Mustafa Suphi Yoldaş'ın Nutku . . . 113

III. BÖLÜM: ETHEM NEJAT VE HİLMİ OĞLU HAKKI . . . 119

Ethem Nejat Arkadaş (Zenon) 121
Darülmuallîminli Gençlere (Ethem Nejat) 127
Müstemlekât Meselesi Hakkında Hilmi Oğlu Hakkı Yoldaş'ın Nutku 131

İKİNCİ KİTAP

Mustafa Suphi Üzerine Üç Yazı

MUSTAFA SUPHİ (Rozaliyef) 141
MUSTAFA SUPHİ VE YAPITI (Sultan Galiyev) 160
ATEŞLİ DEVRİMCİ (Ömerov - Şakirbekov) 169
SÖZLÜK 173